

1225 శ్రీ P. 99
 1937 S/1060
 హరివిజయము

192

పల్నాటి చాళుఖ్య

1937

8-1-37
 RECEIVED

కృష్ణానంద మహాశాస్త్రి,
 మచిలీపట్నము.

క్రియస్త-దేశాదైకమః

హరి విజయము

వేంకటేశ్వరయ్య

వ్యవస్థాపకములు }
సంపాదకర్తవి }

మూల్యము
రు 0-4-0

మహాభారత

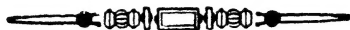
కౌరవరంగము.

ఉమర్ అలీ షా కవి.

M. E. A.

మ హా భా ర త కౌ ర వ రంగ ము

విజ్ఞాన విద్యాపీఠాధిపతి

ఉ మ ర్ అ లీ షా క వి చే

ర చింపఁబడినది.

ప్రకటించినవాడు

మహాయోగిని బిల్లూరు సత్తెయ్యమ్మగారు

రెడ్డి అంకినేనిగారు

వారణాసి సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

మొదటి కూర్పు 1000 పేజీలు

శ్రీ విద్యజ్ఞాన మనోరంజనీ ముద్రాశాల

పిఠాపురం.

1936.

కాపీరైట్ రిజర్వుడు]

[వలదు 1-0-0.

కృతి.

చ. సుదతి మహావతివ్రత వి

శుద్ధచరిత్ర పనిత్రగత నూ

డిదవలె పోల్చి నాకయి క

డింది భరంపడి హస్తినాపురిన్

హృదయము వ్రక్తలింప దివి

జేసిన నాసతి ' అగ్బరాంబ ' కే

నిది కురురంగ సత్కృతిని

నిచ్చెద తర్పణమిచ్చు నైవడిన్.

ఉమర్ అలీ షా.

పాఠన.

క. అల్ల గొల్పెదను రనూ

అల్ల మహామత్ పయంబరాశ్రితగా రా

బిల్లు ప్రవక్త దలంచెద

నుల్లములో జ్ఞానతేజ ముదియము నొందన్.

పీఠిక.

ఈ “మహాభారతకారవరంగము” అను నీనాటకము పాండవ కారవలకుఁగల నైతిక స్థానిక సప్రచారముగాది ప్రసిద్ధి సర్వములు నిష్పాక్షికముగా నిరాఘాటముగా భారతస్వక్తిత్వమును ప్రతిపాదించునట్లు చారిత్రకవుఁడైనాడులపై నావ్యాపకముగను ధర్మయుక్తముగను నిర్వహణముగను నుండు సక్కించి విమర్శించి 1916 వ సంవత్సరప్రాంతమున వ్రాసితిని. దీనినిఁగూర్చి ఆదిసములగో నెన్నియో యుపన్యాసముల పూర్వోక్తిని చెప్పుదుండెడి నాఁడను, ఇందలి పక్కరంగము లనేకవత్సరలలోఁ బ్రకటింపఁ బడినది. ఈయూశయములపై నెదిలిన నర్శనముల పరివర్తనములు చేసినారు. నేటి కీయాంశము మహాయోగిని అల్లూరు సత్యయ్యగారు రెడ్డి అంకితముగారు (కమ్మవారు) పారిజాతి వత్సవారాయణ శాస్త్రి కవిగారు ప్రకటించినారు.

నేను చిరకాలము వ్రాసిన ఈపుస్తకము తిరిగి నవలించి వ్రాయుట కింద రిన్నాడు కాని నా కిష్టములేకపోయినది. తప్పొప్పులు అభిప్రాయభేదములు కాలము నిర్ణయించబడియుండును.

నాసతి అగ్నిరాంబ శిల్పిపురమునకు నేను ఆఖలభారతశాసనమహాసభాసభ్యుడనై వెళ్లినప్పుడు హఠాత్తుగా ఫిబ్రవరి 5-4-1936 సంవత్సరమున దివి నలంకరించెను. ఆమె జ్ఞానకార్థ మిశ్రుతి కృతిగా నొసంగితిని.

ఇట్లు

ఉమర్ అలీమా కవి,

ఎం. ఎల్. ఎ.

విజ్ఞాన విద్యా పీఠము.

—♦ ఇందువచ్చు పాత్రలు. ♦—

పురుషులు.
 ధృతరాష్ట్రుడు
 భీష్ముడు
 దుర్యోధనుడు
 దుశ్శాననుడు
 కరుడు
 శకుని
 శ్రీకృష్ణుడు
 దేవేంద్రుడు
 ధర్మరాజు
 భీముడు
 అర్జునుడు
 నకులుడు
 సహదేవుడు
 అభిమన్యుడు
 బలరాముడు
 అశ్వత్థామ
 కృపాచార్యులు
 శుతకీర్తి
 కృతశర్మ
 వ్యాఘ్రభట్టు
 సుజాతుడు
 ధనగుప్తుడు
 బాహ్మణులు, సేవకులు.

స్త్రీలు.
 కుంతి

ద్రౌపది

ఉత్తర

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము

నాం ది.

ఉ. ఏదిచరాచరంబులు యశేంద్రియము పదునాల్గులోకముల్
కావనకొక్క శేవపయి గ్రామగజకేసనో యేది సూర్యచం
గ్రాదిఖగోచరాద్యముల కలమఁ గేంద్రమునైన శేజమో
అపయితాస్వహృదగుఱులార్థము లిచ్చును మీకు నిత్యమున్.

నాద్యుగిరము.

నూత్రి—నటి! నీవొకసారి యురమ్మ.

నటి—(ఎ)వేకించి) నాథా! యేమి యాకోలాహలము.

నూత్రి—

ఉ. భారతదేశమెప్పు డెభాత్యలతోఁ గలహించి ఘోరదు
ర్భారణబుననె మడిసి రిక్కిముద్రావెనో యాచరిత్ర యా
భారతసంహితన్ దెలియఁ బల్కెడు నాటక మిప్పుడాదు చు
న్నారని చూడవచ్చిన జనంబిది యేగతి మెప్పుడేతువో.

నటి—ఈనాటక మెవరు వ్రాసినారు.

నూ—

ఉ. నాటకముల్ ప్రబంధము లనంతముగా రచియించి వాణికా
వ్యాటవి భావవీధుల విహారమొనర్చ జయధ్వజంబు వా
గ్వీటిని నిల్వినట్టి జనవిశ్రుతు ఉంగరిహాకవీంద్రుఁడున్
బాటవమొప్పవ్రాసె నల భారతసంహిత నాటకంబుగన్.

నటి—ఇది యెవరు ప్రకటించినారు.

నూ—

ఉ. శ్రీయుత అల్లురాస్వయవిశేషతపస్వీని వత్సయాంబ వి
ద్యాయత “రెడ్డి” సత్కులసుధాకరుఁ డుత్తముఁడంకినీ దుపా
ధ్యాయుఁడు “వారణాసి” సుఖలాభి సుధాంశుఁడుజ్ఞాని సత్యనా
రాయణశాస్త్రి యీకృతిని నచ్చవరించిరి జ్ఞానసభ్యులై.

నటి—ఈమహాభారతము నాటకములుగా నెందరో వ్రాసినారుగదా
మరల యేలవ్రాయవలయును?

చ. తెలుఁగున మూఁడుపర్వము లుద్దీర్ఘత నన్నయభట్టు భారతం
బలర రచించినాఁడని మహావీనయోత్తుల గౌరవించి యా
తెలుఁగును మాని తక్కినవె తక్కినవ్రాసె పదేనుపర్వముల
నెలకొని యట్టిగౌరవము నేటికిమీదుల కేలలేదాకో?

నూత్రి—అగును నట! ఇందొకసంగతి యున్నది.

ఉ. భారతపంహితన్ జదువు వారలు తత్కథ నంతో యింతో యే
ధోరణివో రచించి పరిధూతమలీమసులై తదీయ వి
స్ఫారసుభాసృవంతులను త్రొళిగమైనపురాదులందు నీ
భారతసౌధమున్ నిలుపవచ్చునటంచు దలంతురెంతయున్.

నటి—అగు నిది నిక్కము. మహాభారత మపురూపమహాపదార్థము.

ఈనాటకము వ్రాసినకవి “కౌరవరంగ” మని పేరుంచెనేల?

నూత్ర—ఏదో యొక క్రొత్త పేరుండవలయును గదా! అదిగాక కౌరవ
పక్షమైన ధర్మము లోకమెఱుంగవలయు ననునది కూడ యొక
విషయము.

నటి—అది యేమి? వ్యాసమహర్షి యెఱుంగనియర్థ మొకవిపుంగవు
తెఱుంగుదురా! ఆహా! ఏమి యావిపరీతము.

నూత్ర—ఇం దేమియు వివరీతము లేదు.

ఉ. భారత మర్థమున్ డెలిసి వల్కెడువారలు ముజ్జగంబులన్
లేరు వివాదవీదికల నెవ్వగఁ జెందెడువారె గాని యె
వ్వారు తరింప లేరయిరి వ్యాసుని దివ్యకవిత్వతత్త్వ వి
స్ఫారసుధానముద్రము నపారము జీవయుతంబు నెచ్చెల్లీ.

నటి—అగును. వ్యాసభారత మేకపక్షప్రతిమనే చిత్రించెనందు రది
యేమిటి? ఇది మిగుల నూత్నవిషయము.

నూత్ర—కావచ్చును.

ఉ. భారతమెల్ల పాండవులపక్షము ధర్మమువల్కెచన్న వా
న్గోరఁజెగాని కౌరవులతో నరిహల్చిన పాండవుల దురా
చారులు నీతిభాష్యులని చాటకచాటె జయాంకవ్యాస వి
ద్యారచనాచమత్కృతి యుచంత మగాధ మనూహ్యమారయన్.

నటి—అది యెట్లు?

నూత్ర—వ్యాసభగవానుడు మహాభారతసంహితయుందు పాండవులఁ
బొగడినాడన్న మాటయేగాని నిజముగా పాండవుల మత్స
మాసిహాస్రనట్లు దుంపఁజేసివేసి తుదకు పనికిమాలిన పలుగాకు
లని పర్యవసానము తేల్చినాడు. కౌరవుల భారతజాతీయత
కాదర్శముచేసినట్లున్నది. అదే ఆమహర్షి రచనాచమత్కా
రములోని మహారహస్యము.

నటి—ఇది యెట్లు తెలిసినది.

నూత్ర—

తే. గీ. వ్యాసభారతసంహితావార్ధి విమల
సుజల వాసనావేసితశోభ; రెండ

వదియగు కురువృత్తిమయందె పృథివీలించు

దాని నీనాటకంబునఁ గానవచ్చు.

నటి—ఈనిగూఢమే కొలఁదియైన లోక మేలగ్రహించక కలహించు
చున్నారు?

నూత్ర—పరిజ్ఞాతలగువా రెఱుంగక పోలేదు.

నటి—ఇదిచాల విచిత్రమైన సంగతి.

నూత్ర—

ఉ. భారతదేశముందు పృథి వ్యక్తియు నైతికిపు బునాదులా
భారముజేసి జీవితవిధానము మార్చి మునిష్వరూప నా
స్కారములందు బెట్టెనదె సత్కృతులందుఁ జరిత్రలందు ని
ద్ధారణజేసి రయ్యవి యుదాహరణంబులుగాగ జాతికిన్.

నటి—అట్టి నర్వజనసామన్యమైన సిద్ధాంతములంత నిగూఢముగా నుండి
వచ్చునా?

నూత్ర—కూడదు. ఇట్టి అపరిజ్ఞాతృత్య మేకాలమందుగూడ కలదు.

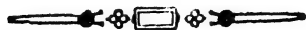
తే. గీ. చేత్రదు ససుంధరను పయ్యంగోరి వేడ్క

సమగవచ్చిన శ్రీకృష్ణు సంశవాని

కౌరవులుపట్టి బంధింపఁ గోరినారు

యింతకన్న విచిత్ర మింకేమియుండు.

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము

ప్రథమాంకము.

రంగము:—సభామంటపము.

(ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్ముడు, ద్రోణుడు, దుర్యోధనుడు, దుశ్శాసనుడు, కర్ణుడు, శకుని, విదురుడు ప్రవేశించియుందురు.)

ధృత — ఎన్నివిధముల యోజించినను నిదమిగ్గమని కర్తవ్యమే తోచుకున్నది. ఎన్నఁచో గడచిపోయిన యుధిష్ఠిరువరాజుపట్టాభిషేక మసంగతమను పెద్దవివాదము దినదినము పెచ్చుపెరిగి పోవుచున్నది.

దుర్యో — ఎదునై దేడ్లనయసుగల ధర్మజాదులను తిగివిప్లవమునుండి నెంటగొని వచ్చి పాండుపత్నియగు కుంతిచే దనపుత్రులని నిర్వచింపఁబడినంతమాత్రమున కౌరవరాజ్య యనపట్టముగట్టి కుడిచి కూర్చుండక యీకుమ్మరము దెచ్చిపెట్టిరి. గాఢే వారలఁ బొమ్మన్న నేఁడీ జ్యోతాదిపరాభవపరివర్తన ప్రకారములైన నపవాదముల కాస్పదమే యుండెడిది గాదుకదా ?

భీష్మ — అదియట్లు జరుగవలసి యున్నది.

కర్ణ — యుధిష్ఠిరువరాజు పట్టాభిషేకము కురురాజ్యమునఁ గొంతేయలకుఁ గాలుమోపు ననకాశ మిచ్చినది. అదియట్లు జరుగనిచో పాండవులు రాజసూయమే కాదు వేరైన లేకుండఁ బోయెడివారు.

భీష్మ — నీ నెఱుంగవు, ఆయుదంతములు వేరుగ నున్నవి.

విదు—అగును.

దుర్యో—ఏముగును. ఏకుమ్మేకైన తెఱంగున వారన్ని విధాల మన
నెత్తిక్కి పోయినారు.

ధృత—

ఉ. పరగ సుధాంశుఁడాది కడునన్నెయు వాసియుఁ గాంచినట్టి యీ
పరమ పవిత్రమా భరతివంశము నేటికి నిష్కలంకిమై
వరలుచు వచ్చుచున్నది పృనాహవిధంబున నింక మీఁద వి
డ్డరములు నేమి పుట్టునో క్షిలుంబ మహాకలహార్ణవంబునన్.

భీష్మ—నిజము, నిజము. సమరమునకంటె సమాధానమే సమంజస
మైనది. శ్రేయోదాయక మైనది.

ద్రోణ—భీష్మచార్యుని నిర్వచనములతి నిగూఢములు, పరమధర్మ
పరాయణములు. మహనీయములు.

ఉ. అంచితవైరభావ మడుగంట హితాగమముల్ సతంబుఁ బు
ష్పించుచు చారుమానసికసీమల రాగరసంబు విఘ్నవో
వంచనయందె ప్రేమయను పాఠమునేర్చిన యట్టులుండు వ
ర్షించిన నీరు ముత్యములు సేయవె శుక్తికలాత్మశుద్ధిచేన్.

విదు—అగునది లోకకల్యాణము కాదా.

దుర్యో—జగచ్చేయోదాయకమైన ధర్మస్వరూపపుఁ బునాదులే మీరు
రూపుమాపి వేసినారు.

భీష్మ—అట్లనఁ జెల్లదు.

కర్ణ—ఏలచెల్లదు. యధిష్ఠురన కజాతశత్రువుని బిరుదిచ్చిననాఁడే యధ
ర్మదేవత గజైలందెల దిక్కుంభిక్షంభాల నాట్యమాడినది.

దుర్యో—యధిష్ఠిరయవపట్టముతో.

కర్ణ—జయహారతి వెలిగించినది.

దుశ్శా—ఈపని యీకురుపితామహు లేల కావించిరి?

కర్ణ—కురువంశమునుండి రాజ్యము తొలగింప నుద్దేశించి రటగదా.

ద్రోణ—లేదు లేదు. అని మిథ్యాపవాదములు.

విదు—నాఁ డాపాదించిన విషయ ను త్తరించుట కట్టి యుపాయ మాలో చింపవలసి వచ్చినది.

దుర్యోధ—అనఁగా.

విదు—

మ. ధరణీరాజ్యము నొక్కవంశమున నిత్యంబుండు కంటెన్ సము

ద్ధరతన్ మాత్ర ప్రజాప్రభుత్వమున కత్యంతంబు లోనై పర

స్పర సంగ్రామ వివర్జితంబయిన స్వేచ్ఛన్ దెచ్చుచింతన్ యుధి

ష్ఠిరునిన్ నిల్పితి మట్లుకానిచో కురు శ్రీయుండ దీనాటికిన్.

కర్ణ—అహా ! యెంత సాహసము చేసితిరి. మీరెంతకైన దగుదురు.

దుర్యోధ—మేముండఁగాఁ బ్రజాప్రభుత్వమా.

తే. గీ. సింహముల ద్రోలి యట గామసింహములను

పరమహంసలఁ బోకార్చి బకములకును

రత్నముల మాన్పి వెలలేని రాళ్లతరికి

స్థానమిచ్చిని శోభింపఁజాలు నొక్కొ.

దుశ్శా—అన్వేషంత్ర్య మెవరికున్నది ?

విదు—ఎవరికున్నను మీరిటుల కలహింపక మానరు.

దుర్యోధ—కలహకారణములు కల్పించి పై గా ఈధర్మోపదేశము లేమి ప్రయోజనము ?

విదు—నుయోధనా ! ప్రశాంతుడవై యవరోధములు నివారించు కొనుము.

దుర్యోధ—అవశ్రవరాక్రమక్రమమున జగచ్చక్ర మేకఛత్వాధికారముగ నేలుచున్న మాకిపు డేమి యవరోధము వచ్చినది ?

శకుని—వచ్చును పాండవుల పక్షమాచటకుఁ గృష్ణుఁడు రాయబారి
యై కలహమునకుఁ బునాదు వేయ బయలుదేరినట్లు వేగులవలన
వినవచ్చినది.

దుర్యో—నరే ! ఆపాండవహతకు లెందైనఁ బడి చావనిమ్ము. లేదా
చింతలచేఁ జికి నేరించనిమ్ము. మనకు విచార మేల ? మనకును
వారికిని నేమి సంబంధము. వారు పాండవులు, మనము కౌర
వులము.

ధృత—అన్నా ! సుయోధనకుమారా ! వంశవర్ధనుఁడవైన నీవట్లనఁ
జెల్లువా ? నీకోప మననయించుకొని కర్తవ్యాకర్తవ్యములు
తెన్నగ విచారించి యీకురుకులమహానౌకను నిప్పు డెమరైన విప
స్సుముద్రమునుండి తరింపనేయుము. తండ్రీ ! ఈకలిమి మనకు
శాశ్వతము గాదు.

మ. సిరియున్ రాజ్యము కానికాలమున విచ్చిన్నంబు లై పోవు దు
ర్భరదారిద్ర్యవిపన్నిమగ్నులకు రారాజాధిపత్యంబు చే
కరు రాజన్యక మారకోటిచెడి భిక్షోహం నమోయంచు బో
వు రమాచేవి సతంబె లేదనుచు దేవుల్లాడినన్ వచ్చునే.

ఢీఘ్—నాయనా ! సుయోధనా ! పితృవాక్యపరిపాలనము మిగుల
శ్రేయోదాయకము. జైవాల్మీకిఁడవైన నీవు కౌరవరాజ్యమునకు
సనుశ్రుతాకలమై గంగానలిలమువలె స్వచ్ఛమై సుభాకరశృంధ్ర
చంద్రికాభమైన కీర్తిని ప్రపంచరంగమున నాచంద్రార్కము
గావింపుము తండ్రీ !

శా. అన్నా ! యెందఱు వచ్చి యీధరణి రాజ్యంబేలి కాలాహతిన్
మన్నె పోయిరి యెంతలేసి ఘనులకా మాయించె నీ భూమి సం
పన్నత్యంబును రాజ్యముకా స్థిరములే వ్వప్సాభముల్ ప్రాప్తమే
తెన్నోపోవు విపాదనాటకలు రచ్చిపాత్ర లి మానవుల్.

విదు—అగు నిది నిక్కము. ఈజగము మిథ్యాన్వరూపము.

ఉ ఎండటొవచ్చినారు ధరనెందరొ రాజ్యములేలి పోయినా
రం దొక్కరై నఁ గానఁబడ రక్కట యెక్కడికేగినారొ యా
చందమెదోచఁదెవ్వరు నిజంబుగ ధర్మము దప్పలేదొ వా
రందఱ సచ్చరిత్రుల యథార్థములే మరలేదు లోకమున్.

కర్ణ—అగును. ధర్మాతిక్రమణ మొనర్చిన మీచరిత్రములును లోకము
ముఱచిపోఁ జాలదు.

భీష్ము—కర్ణా! కొరవమహాసథ నిట్లతిక్రమమర్యాదఁడవై మాట
లాడవచ్చునా? మేమొనర్చిన నధర్మమేది?

కర్ణ—ఏదా?

మ. కురువంశంబునఁ బుట్టినట్టి భరతక్షోణీశు లెల్లన్ బరం
వరగాఁ బుత్తుల కిచ్చినారు తమ సర్వస్వంబు రాజ్యంబు; నా
తెఱఁగున్ మాని కులాంతరుండు సమవర్తిన్ ధర్మజన్ డెచ్చి యిం
దరు దూరన్ యువరాజుజేసి రిది యేనా ధర్మసందేశముల్.

దుశ్శా—ఇది మాకై బయలుదేరిన విష్ణురము.

కర్ణ—అగును.

తే. గీ. రాజు ధృతరాష్ట్రుఁ డలయువరాజు మా సు

యోధనుఁడు జన్మచే నగుచుండ నింక

పాండుసుతుఁ డేమి యువరాజు పట్టమేమి

కురుకులంబిట్లు దుర్నీతికూల్చినారు.

భీష్ము—లేదు.

విదు—పాండుసుతుల కెప్పటికైన నర్థరాజ్యము వదలిపెట్టుట న్యాయ
సమ్మతము కాదా?

దుశ్శా—కాదు. పాండవులకీ కురురాజ్యమున నొకకాసైన రానేరదు.

దుర్యో—అగును.

ద్రోణ—ఏల రాజులరు.

దుశ్శా—అవి మీరెఱుంగని ధర్మములుకావు.

తే. గీ. పాండురాజున్న సేనాధిపతియలెందు
పాండుపుత్రులు సరియైనవారుగారు
ధర్మమరుదిద్రోభిషజల తనయు లగుట
ఋదుమహారాజ్య మేరీతిఁ గోరఁగలరు.

శకు—అది మన యసమర్థత.

భీష్మ—ఈవిలకము చర్చితచర్చణము.

దుర్యో—చర్చితచర్చణమేగాని హృదయశల్యమైన దీని నేనాటికిని
మఱవవలసినదియును మఱపువచ్చేడిదియును గాదు.

కర్ణ—అగును.

భీష్మ—మఱియు నిది గతజలసేతుబంధనము. యవరాజవట్టము ధర్మజు
నకుఁ గట్టినప్పు డిఁకఁ గురురాజ్యమునఁ బాలు లేదనుటల్లు
సంఘటించును?

కర్ణ—ఇది సుయోధనున కన్యాయముసేయుట కాదా?

ద్రోణ—అరంగము గడచిపోయినది.

దుర్యో—ఉత్తరరంగములుగూడ నిట్లే యుండుననుకొనవలదా?

కర్ణ—ఈసుయోధనుడు. మహారాజాధిరాజగు ధృతరాష్ట్రుని యగ్ర
నందనుడు గుణవంతుడు. గాంధారివంటి మహావతివ్రతాశిరో
మణికిఁ బుట్టిన బలశాలి, దాత, ఏకపత్నివ్రతుడు. సకలకళా
కోవిదుఁడగునీతని ద్రోసిపుచ్చి అహఁలయోగ్యుడు. మృషావాది
కులసంప్రదాయములులేని గుణహీనుడు. అయిదుగురు కలిసి
యొకతె నుంచుకొన్న యనాచారులలో నొకఁడగు నొకతులువ

మహాబాధరిచే జరకాలానుగతయశఃవరిశోభితయగు భరతమహా
రాజ్య మేకభ్రాతృధికారముగా నేలించి యధమాధముడగు నా
యుధిష్ఠిరుని శకనాథునిచేయ నూహించిన మీనివరితవిషయ
త్నములు నిందాపాత్రములు గర్వములు దోషదూషితములు.
పండితులనలె ధర్మప్రసంగములు చేయుచున్నారేగాని పెరుగు
తోటగూరలోని పెరుగునలె మీలో ధర్మలేశము నెదకినను
నూసునకై ననుఁ గానరాకున్నది. మిమ్ముఁ జూచి లోకమెల్లు
నిందించుచున్నదో విచారించుచున్నారు ఇప్పుడు మీరు తిన్న
యింటిని మన్నుచేయఁ దలపెట్టుచున్నారు. కాదా! పాండవుల
వంటి కులద్రోహులను నెనుక వేసికొనివచ్చు మీను విశ్వాసము
లేదు కృతజ్ఞతలేదు. ధర్మములేదు. మీరే యీకారవంశవినాశ
నమునకు నగాధములగు పెద్దగోతులు తీయుచున్నారు.

శకు—నిజము నిజము.

ధృత—శకునీ! నీవు మహానుభావులైన భీష్మాదులను నడ్డుమారుచున్నవా?
ఊరకొనుము.

కర్ణ—ఊరకొనుటచేతనే యీదురాగతిపరంపరలు ప్రాప్తమయి ప్రాణాం
తకము లగుచున్నవి.

భీష్మ—అంగరాజా! యేల నీకీ వృథాప్రసంగములు? మాలో మేము
నవరించుకొనవలసిన గృహకలహంబులకు నీజోక్య మేమున్నది.
నీవు దూరముగా నుండుము.

విదు—కర్ణా! యీకురురాజ్యమునకు ముఖ్యుఁడును ఔరసుఁడును
బాహుబలపరాక్రమశాలియు నగు నీసుయోధుఁడే యువ
రాజును రారాజును కావలసినది. కాని నాటిరాజకీయవిషయవర్త
ముల ననుసరించి యుధిష్ఠిరు నిలిపి యింద్రప్రస్థ మియ్యవలసి
వచ్చినది.

దుర్యోధను—కావుననే మేము పరాభవింపబడితిమి.

విదు—మీ పరాభవము పాండవుల పదభ్రష్టులను జేసివేసినది గాదా?

కర్ణ—అదింత మీ కెంతో వేదించుచున్నట్లున్నది.

విదు—నూకేమిచింత?

దుశ్శా—మఱియేల యీయధర్మమున కొడిగట్టితిరి.

విదు—అనుల్లంఘ్యుడైన నాటిప్రమాదముల నుద్దేశించి ధర్మజుని
యవరాజును చేయనియెడల, అర్జునుని జనకాదును త్రివిష్టపాధి
పతియు నగు నింద్రునితోట్పాటుగల పాండవులు కరుకలమును
సీరుచేసి ప్రాజ్యమైన యీరాజ్యమును నాచే దిగ్విమిగివేసి
యుందురు.

భీష్ము—అగును.

దుర్యోధను—ఇవి మీయూహలు.

శకు—ప్రజల మోసపుచ్చు పన్నుగడలు.

భీష్ము—కావు! నీవెఱుంగవు. వినుము. ఆపాండవులు భువనబ్రహ్మాండ
ములు బెగ్గడిలునట్టి రాజసూయమూగమున కుపయోగించిన
నసాధారణసమరపరికరములే మన కురురాజ్యముపై బెట్టి పేరును
ఊరును లేకుండ పాతాళమునకు దిగవ్రొక్కివేసి యుందురు.

దుర్యోధను—అట్లనుకొనుట జడభావము.

కర్ణ—ఈసంగతి గాంగేయునకుఁ గృష్ణుడు చెప్పియుండును.

దౌవారికుడు—(ప్రవేశించి) జయము జయము మహారాజా! శ్రీకృష్ణ
భగవానులు వచ్చి హజారమున వేచియున్నారు.

ధృత—ఓహో! సాక్షాచ్ఛ్రీకృష్ణభగవానులే స్వయముగ విచ్చేసినారా!
వేగముపోయి తోడ్కొనిరందు.

విదు—మహాభాగ్యము (అని వెళ్లును.)

(శ్రీకృష్ణుడు ప్రవేశించును. అందఱునులేచి యర్హాననమిచ్చి కూర్చుండుదురు.)

ధృత—దేవకీనందనా! నీడర్శనమహాభాగ్యము నేడయాచితముగ మా పుణ్యవశమున లభించినది. మేమెంతయుఁ జరితార్థుల మైతిమి. మాజన్మములు తరించినవి. మేము ధన్యుల మైతిమి.

భీష్మ—(లేచి నమస్కరించి) దేవా! సందనందనా!

చ. ఎవరి గృహాంగణంబులకు నెన్నఁదయారికి నేవనాభికిన్
భవదమలాంఘ్రివద్యములు వచ్చునో నాడవి పూతమై సదా
భవభయరాగ రోషములు, వాయుఁ గృతార్థతఁజెందు నింక నే
స్తవ మొనరింపఁగాఁగలనె దానవభంజన లోక రంజనా.

కృష్ణ—సర్వోత్తమును పితామహుఁడునునగు భీష్మసహిత కురువృద్ధ కురువృద్ధ బుధ బంధుసహిత పరివేష్టితమైన యీనిండోలగమును నేడు దర్శించి ధన్యుడ నైతిని. మీయందర కభివందనములు.

దుర్యో—బానగారి కింతకాలమునకు దయవచ్చి విచ్చేసినారు. మాకిది శుభదినము.

కృ—మీకు సర్వశ్రేయ మగుగాక.

కర్ణ—ఈవాసుదేవుఁ డెందుకొఱకు వచ్చెనో ముందాయుడంత మడుగుము.

కృ—మీయొద్దకు నేనిప్పుడొక బాంధవునివలెఁగాక రాయబారిని వచ్చితిని.

దుర్యో—ఎవరి పక్షమున.

దుశ్శా—పాండవపక్షమున.

శకుని—వీరందఱొక గూఁటివారే.

కర్ణ—“పాండవపక్షపాతి” యను బిరుదము గౌరవప్రదమని భావించు కృష్ణుఁ డెవరికి రాయబారియై వచ్చును.

విదు—(లేచి) కేశవా! నీనిజరూప మెఱుంగుట దుష్టరము.

ఉ. నీవు మహానుభావుడవు నీవు దివంబు జగంబు జగము
స్థావరరూపక ప్రకృతి సర్వము నీవు చరాచరంబు నీ
వై వివిధార్థముల్ కలుగునట్లు సజీంచు త్వదీయ దివ్యతే
జోవిభవంబు మాదృశులు సౌక్తికి సుతింపఁగ లేరు కేశవా.

ధృత—అగును మహానీయుడగు కృష్ణసంతతివాఁడు తెచ్చిన సూదే
శము పరమపూజ్యము వేదసన్నిధియు అవస్య మాచరణీయము.
అనతిమ్ము మహానుభావా! ఆనతిమ్ము.

శకు—ఈకృష్ణుఁడు మహాభారత యుద్ధమునకుఁ బునాదులు వేయ
వచ్చినాఁడు.

దుశ్శా—నీకెట్లు తెలిసినది మానూ.

శకు—సూర్యు నెఱుంగుట కద్ధమును ఆశలి నెఱుంగుటకు నిఘంటువును
కావలయునా?

భీష్ము—ఈశ్రీకృష్ణుఁడు మానవమాత్ముఁడు గాఁడు వీని యాదేశములు
సంభావ్యములు ఆనుల్లంఘ్యములు.

క. జగమున ధర్మము నెలకొ

ల్పఁగ నీశ్వరుఁ డొక్క దివ్యవ్యక్తనిఁ బంపున్

యుగయుగమున నాతఁడె యీ

సగుణాత్మకుఁడైన సారసాక్షుఁడు గంటె.

ధృత—నిజము నిజము.

దుర్యో—మాధవా! నీరాయబారమేమి?

కర్ణ—రాయబారులగువారు మన యాచనతో నిమిత్తము లేకుండ
చెప్పవచ్చినవన్నియు ప్రాయశముగా నేతరపుష్పటియే వెల్లిపో
యెదరు. వానికై మన వినయవినమిత దీనాలాప పరికరశతం
బులతోఁ బనిలేదు.

దుశ్శా—అగును.

తే.గీ. మేఘములు వచ్చి గర్జించి మెఱసిపోవు
భ్రీసురములు వచ్చి గీతముల్ పాడి పోవు
వెల్లునలు వచ్చి భోరని వెడలిపోవు
సల్లె రాయబారులు వచ్చి యరుగుచుండు.

శకు—తే.గీ. పక్షు లేతెంచి వసమునఁ బాడిపాడి
యెగిరిపోవును వసమల్లె యెసఁగుచుండు
మేఘములు వచ్చి గర్జించి మెఱసి మెఱసి
పోవు నాకాశమల్లె ప్రమోద మొందు.

కర్ణ—కాని యొకానొకప్పుడు.

తే.గీ. ప్రజల భూకంపములు వచ్చి పాడునేయు
కోకచుక్కలు పొడిచి చీకాకు నేయు
వెల్లునలు వచ్చి సస్యాలు పొల్లునేయు
సల్లె రాయబారులు జనవృధలు గూర్తు.

శకు—ఈకృష్ణులందుకే యేకైచిరి.

కృ—శకు నీ నీనల్లు భావించుట సమంజసముగాదు.

ఉ. ఏను వచించు నంగతులు నెఱయు నారసి మంచివైన మీ
మానసముల్ గరంచినఁ బ్రమాదములేనియెడన్ బ్రసన్నులై
ధీనిధులార! పాండవుల దీనతఁ బాపుఁడు నన్నదమ్ములం
దానకలేని పోని కలహంబులు వచ్చిననేమి మేలగున్.

ధృత—నిజము నిజము నందనందనా ! నీయభిమతానుసారము గావింపుము.

భీష్ము—నీయభిమతమే పరమధర్మము. పరాయణము.

దుర్యో—కృష్ణా! విషయమేమి ?

కృష్ణ—అవహితుడవై వినుము.

శా. మీకున్ నెయ్యము గూర్చు సోదరులు మీమేలెంచు చుట్టలు మీ
మృకాలంబును గొల్చు పాండవులు మీయిష్టంబునన్ గానలో
నేకాతంబునఁ బేర్లుమార్చి పడమూఁజేండ్లుండి నేడర్థరా
జ్యాకాంతన్ మిముగోర నన్ననిపినార్థిన్ బ్రసాదింపఁగన్.

దుర్యోధ—(దిగ్గున లేచి) ఏమి యీకృష్ణుని వెడఁగుమాటలు (పైవద్య
ముచదివి) ఇట్టి విచారము లీ కౌరవ మహా యోధానయోధులు
గల యీ సభామంటపమున నిట్లు నిరాఘాటముగాఁ దెగనాడ
వలసినదేనా! ఆ తులువలు ఆ పాండవ హతకులు మాకు చుట్ట
ములా! పాపము శాంతించునుగాక.

కర్ణ—తరువాత, తరువాత, కృష్ణా ! యింకను నీసందేశమునందలి విశే
షములేమి ?

కృష్ణ—ఇదియే ముఖ్యమైన విషయము.

తే. గీ. అర్థరాజ్యం బొసంగుట న్యాయమగును
నటుల నిడకున్ననై దూళ్ల నైన నిడుడు
నదియు నిడకున్నఁ బూట భత్యం బొసంగి
పాండవుల మీరు పోషింపవలసియుండు.

శకు—కృష్ణా ! నీవు నర్వజ్ఞుడవు. ఘటనాఘటనసమర్థుడవై య్యును
నిట్టి విచారరాయబారమునకుఁ గడంగుట మిగుల శోచనీయమైన
సంగతి.

దుశ్శా—ఇది మంచిరాయబారమే. ఇట్టివిలోకము విని నవ్వుననుశంకై నఁ
గలుగలేదా ?

కర్ణ—కృష్ణా! నీవు నిజముగ రాయబారమునకే వచ్చితివా కాదుసుమా!
కేవలము కయ్యమునకుఁ గాలుదువ్వటకై వచ్చితివి.

కృష్ణ—(చిరునవ్వుతో) కయ్యమే కానున్న కాగలదానిని నెవరాప
గలరు!

దుశ్శా—చతుస్సముద్రముదిత మహామహానీయమైన మారాజ్యసర్వ
స్వమునందు సగపాలు గోరినవారు వారినోటనే పూటభత్య
మడుగుదురా! యిది యేదో కపటనాటకము కానోపును.

కర్ణ—కాదా! ఆపాండవమధ్యముండు బాహుబలవరాక్రమశాలినని
తిరస్కృతపురందరాది దిక్పాలకుండ నని ఆలోకనమాత్రమున
మూఁడులోకములు భస్మీచలమునేయఁజాలినమేటి వీరాధివీరుఁ
డనని పేరు చెప్పినంతనే పంచభూతాత్మకమైన యాయజాండము
ఈపదునాలుగు భువనబ్రహ్మాండము లొక్కపెట్టున చుట్టుకొని
పోవునని పేరుమోసినవాండనని నివారకాలకేయకవచాదులనా
లములోఁ ద్రోలినవాండనని మిడిసిపడువాఁడు, ఇంతస్వాధీమాన
మును లజ్జను పరిత్యజించి మాయొద్ద పూటభత్యమునకుఁ గొలు
వుండెడనని కబురంపునా! యిది యెంత విపరీతమైన నంగతి.

దుర్యో—కృష్ణా! నీవు మమ్ము నిజముగా నగతాళి నేయుటకు వచ్చి
తిగికాని వెరుగాదు.

తే. గీ. గొల్లకన్యలతోఁగూడి గోపబాల
కాళితోఁగూడి సతమెగతాళినేము
చును దినంబులుగడిపిన సాగనుకాండ
వీవు మమ్ముల్లు గేలిగావించు వెపుడు.

కృష్ణ—సుయోధనా! యిది యొగతాళిగాదు ముహూర్తికిని నిజము.

విదు—సాక్షాద్విష్ణవ్యంశసంభూతుఁ డగుమహాపురుషుఁడు, ఈశ్రీకృష్ణుని
మాట లెగతాళి యని యనుటయే యొగతాళి యనిపించుకొనును.

కృష్ణ—సుధర్మాననమును బురుడించు నీభద్రసింహాననమున ధృతరా
ష్ట్రుఁడును ఈరేకుచగంబులకు పితామహుడైన భీష్ముఁడును

కర్ణను యోధనాదికోదండకోవిదులైన మహామహులకు నెలనైన
యీకొలుపునందు పాండవభాగము నడుగవచ్చితిని కలదో లేదో
చెప్పి పంపుడు. ఇందులోఁ దగువేమున్నది.

శక — పాండవు లొనరింపవలసిన పదమూడేమట ప్రవాసము ముగియ
లేదు.

కృష్ణు — అన్యాయము లాడవలదు.

తే. గీ. పంచభూతంబులును జగత్ పృథ్వీధర్మ
మంతరాత్మయు సూర్యచంద్రాదిదివిజ
వర్గ మంతయు మానవవర్తనంబు
గనుచునున్నారు తన్నాచికోనఁగఁ దరమె.

దుర్యోధ — కృష్ణా ! నీవన్న దెల్లరకొక్కటే. ఆపాండవపంచకము మా
యెడ నొనరించిన యపకృతిఁ దలంచిన నాయొడలు భగ్గునమండి
పోవుచున్నది. కావున వారి యుబుసు మాయెదుట మఱి తేవ
లదు. వారిచే మేము చాల నొచ్చి యున్నాము చూడుము.

సీ. రారాజుగా ధృతరాష్ట్రుఁడుండఁగ పాండ
వులు రాజసూయంబు నలుపఁ దగునె
యువరాజు నేనుండ యువరాజు పట్టంబు
నెనసి ధర్మజుడెక్కి యేలుదగునె
చుట్టల మయనభఁబెట్టి పంచనజేసి
నెవ్వగ ద్రోవది నవ్వఁదగునె
ద్యూతంబులో రాజ్యమోడి వెలదినోడి
మాపైని నిండలు మోపదగునె

గీ. యమునలో మమ్ము ముంచితా మరుగఁదగునె
మోటపట్టులలో మమ్ము మొత్తఁదగునె

యంధనంతరియని మమ్ము నాడఁదగునె
గోగ్రహణమందు మాసిగల్ కోయఁదగునె.
ఇంక నిట్టి నెన్నియో కలవు.

కర్ణ—అగును.

తే.గీ. శకుని కర్ణ సుయోధ దుశ్శాసనులను
మనల దుష్టచతుష్టయ మనుచుఁ జెప్పి
తాము ధర్మాత్ములగుటకుఁ దలఁచినారు
ప్రక్కలో బట్టెములుగాఁ జేపాండు సుతులు.

దుర్యో—సందేహమేమి.

మ. ననుదుర్యోధనుడఁచు నాయనుజునిక వందింప దుశ్శాసనుం
డని నాసోదరి దుస్సంఘంబు కడునిండ్వలంబైన పేర్లుచి జే
వన రాజ్యంబులు ద్రొల్చి భారణకథన్ వ్రాసించి మాపై ననూ
యను గల్గించిరి భాత్రు బాండవులు దోహరంధనంఠులై.

కర్ణ—అంతటితో వారి ప్రియత్నిములు ముగియలేదు.

శకుని—అగును ఏవో విప్లవోద్యమము లాహించుచున్నట్లు లగుపడు
చున్నది.

దుశ్శా—విరటాగ్రా నాశ్రయించియున్నా రది నిజమై యుండవచ్చును.

కర్ణ—వారలేమి చేసినను చేయఁగలరు.

ఉ. జూదరులావవప్రియులు సూనశరాహతి నేవు రొక్కపై
కాదన కొక్కకాంతతమకంబునఁ గన్నిడికట్టుకొన్నను
న్మాచులు పావదిత్తులు ప్రమాదశతంబులఁజేసి కొరవా
పాదిత రాజ్యమున్బడయ వచ్చుచునుండిరి పాండవాధముల్.

దు—అట్లులైన మనమును జాగరూకులమై యుండుట శ్రేయము.

కృష్ణ—సుయోధనా! నీవు పూర్వవైరమును పరిత్యజించి లేనిపోని
నిందారోపణములునేయక కర్తవ్య మనుసరింపుము. పాండవులే

మీయెడల మహావరాధము లాచరించినా రనుకొనుము. వారు
 నీవనినట్లు మిక్కిలి దోషదూషితమైన నురాగతము లాలోచించి
 రేయనుకొనుము అవి యన్నియుఁ జర్చితచర్చనమువలె నిప్పుడే
 కరువెట్టిన లాభములేదు. వారిప్పుడు నొడబడి మీనెయ్య
 మపేక్షించి వచ్చినారు వారి కేదేనియొక మార్గ మగవర్చుము.
 నీకు ఆచంద్రార్కమై విలసిల్లు కీర్తి యుండిపోవును.

ధృత—నాయనా! సుయోధనా! శ్రీకృష్ణునంతటి మహానుభావుఁ డడుగ
 వచ్చినప్పుడు శరీరమైన కోసి యియ్యవలయునుసుమా మన
 కరువంశమున జనించినవా రెల్లరు నడిగిన యర్థము లేదనక
 నిచ్చినారు సంప్రదాయసిద్ధమైన కులమర్యాదను నిలువవలయును
 సుమా తండ్రీ!

సుయో—కృష్ణా! నీవు వచించినట్లు పాండవులకుఁ దిరిగి మారాజధాని
 యందు పృవేశము గలిగించినయెడల మేము డక్కఁగలమును
 విశ్వాసము మాకు లేదు.

శా. మారాజ్యంబును మాప్రజావళిని మా మాన్యంబులన్ గోవులన్
 వారే యాచికోసంగనేర్తు రది తధ్యంబేము భిక్షార్థమై
 యేరాజ్యానకొ లేచి పోవలయునంతే మాదుసంతానముల్
 చేరున్ గొఱ్ఱలవెంటఁ దోలుచు కురుక్షేత్రాట్రు పీషిధులన్.

కర్ణ—అట్లెందఱు డరవస్థల పాలై పోవలేదు ఇప్పుడు నీవీకృష్ణుని
 మాయమాటలకు లోనై మోసపోయితివేని బహుకష్టముల
 కాకరమైన వై తరణింబోలు యమబాధలకు నీసంతతి నప్పగించిన
 వాడ వయ్యెదవు.

తే.గీ. సూదివలె దూరి మెల్లఁగాఁ చొరవఁజేసి
 దబ్బలమువలెఁ బైకి రాఁదలంచువారు

మేకవన్నెల పులులట్లు మెలగు పాండ

పులు పయోముఖవిషకుంభములు నిజంబు.

కృష్ణ—కన్యా! ఏటి కీయతిప్రసంగములు. పాండవులేనా విషకుంభములు.

దుర్యోధ—అగును.

కృష్ణ—మీరుగారా?

మ. విషమన్నంబునుఁజెట్టి చంపుటకునై విశ్వప్రయత్నంబు క
లృపి చిత్తంబునఁజేసి పాండవపథామార్గంబు జింతించి నీ
తృప్తమున్ దీర్చుకొనంగ నెచితిమిగాదే తోడివారెల్ల పా
రుషమా! యంచును నిన్ను నవ్వడిది నీరూపంబు దుర్యోధనా.

దు—సరే! కృష్ణా! యిప్పుడు నీవు చొరకిపోయితివి.

మ. విషమన్నంబునుఁజెట్టి చంపుటకునై విశ్వప్రయత్నంబు క
లృపి చిత్తంబునఁజేసి పాండవపథామార్గంబు జింతించి మా
తృప్తమున్ దీర్చుకొనంగ నెచితిమిగాదే తోడివారెల్ల పా
రుషమాయంచును మమ్ము నవ్వడిది మారూపంబులో కేశవా.

కావున నీనన్నదే నిజము. విషాన్నముపెట్టి పాండవపథామార్గ
మును సన్వేషించి భగ్నిమనోరథులమైన మాయొద్దకే పూట
భర్త్యమైన పాండవులకుఁ గుడువఁజెట్టుడని యాచింపుచు వచ్చి
తివే యిప్పుడు మేము విషము నూని అమృతాన్నము పెట్టెద
మని యెట్లు సమ్మతివి? ఎట్లు పానఁగుననుకొంటివి? ఇది యం
తయుఁ గపటరాయభాగముగాదా?

కర్ణ—అగును. మొదటినుండియును కథ కపటముగనే నడచుచున్నది.

దు—ఈకృష్ణుఁడు తిరిగి ప్రాతఃపఠన మనోరణములను కెలుకుటకు పర
తెంచినాడేగాని రెండవదిగాదు.

అ. గీ. దాయభాగమునకు దగువారెవ్వరో

యెవరు లెగరొ కృష్ణుఁ డెఱుంగఁడొక్కొ

కొరపులకు నైన యారాజ్యమును పొందు

తనయు లెట్లు పంచుకొనగలారు.

కృష్ణ—సుయోధనా ! ఇది నీవ నలసిమాటయేనా ! విరాటరాజ్య మేసితినుండి యేసితికి వచ్చిననో దీని విస్తీర్ణము తొలుత నెంత గలదో యిప్పు డెంతయున్నదో యిది యంతయు నెవరి నిరంతరి పరిశ్రమావిశేషమునఁ దెలిసినదో యిందు కైన విచారించితివా ! అయ్యో !

మ. కరురాజ్యంబున నెరిగెద్య భరతశ్రోత్రీకి ; భవన్ పొందుభూ వరుడున్ దిగ్దయ మాచరించి జుగ్ధ పాకారమై యిప్పు నీ ధరణీరాజులఁ దెచ్చి నీజనకుపాదంబంట మొక్కిరించి భాగ్యరమన్ గూర్చెను నేడువానిసుతులన్ గర్హింపఁగాఁ బడియే, దుర్యో—అగు నాప్రాయితమైన పితృసంప్రదాయము వీరు మఱచి పోయినారు.

దుశ్శా—మఱచుటయే గాదు, అతిక్రమించి కియ్యమునకై సిద్ధ మగుచున్నారు. అయ్యో ఆధీముఁ డెన్నినార్లు మాపై గద యెత్తి తిరుగఁబడలేదు.

దు—అగు నాదురాత్ముఁడే యీయనర్థము లన్నిటికి మూలమైనవాఁడు.

దుశ్శా—ఈతులువలు మనలను కాచిని తిరస్కరించి తాము స్వయముగా స్వరాజ్యమునే స్థాపించినారు.

దుర్యో—! అట్టివార లెట్టిదండనమునకుఁ బాల్పదుమరో కృష్ణా నీనే యెఱుంగుదువు. అయినను మేము సహించి వారి యాతిధ్య మంగీకరించి రాజసూయమునకుఁ బోయి మిగుల పరాధివింపఁ బడితిమి. మాపరాధనమునకన్న ద్రౌపతీపరాధన మధికము గాదు.

కృ—మీరు కావించిన ప్రావీణ్యసహరణము నిజముగా ఆవరాధ
వము, ఆమెదిగాదు—మీది. ఒకయస్వతంత్రయగు నబలను మేటి
వీరులును రాజాధిరాజు లనిపించుకొను మీరందరు కలిసి నిండ్లో
లగబుస వివశ్రుతేయబుతయు లజ్జాకరము, హాస్యము.

కర్ణ—కాదు. ప్రాచీన సీమన్నట్లు లబలయే యగునడల తనయింటికి
నచ్చినచుట్టలను మయసభాపెట్టి వంచించి దుర్యోధనునంతటి
మహారాజును “అంధునిపుత్రున కింతకన్న తెలివియా ?” యని
యధిక్షేపించగలదా !

దు—(పండ్లుకొలుగును.)

దుశ్శా—లోపములు గలవాడే లోపము తెంచెదరు.

కర్ణ—

తే. గీ. మగనికన్నులు లేకన్న మగువకేల
కనుటంచును గుంతుల కిట్లుకొన్న
వరపరివృతి గాంధారివంటి గరిత
తెనయుఁ డీమయోగముగని తెలఁపవలదె.

కృ—అది జగద్విఖ్యాతమైనసంగీతి.

భీష్మ—ఇట్లు ప్రావీణ్యము తెంచు సాధివిషయములు సంప్రదించుడు.

కర్ణ—ఇది సాధిగాదు విషసంధి.

భీష్మ—కర్ణుడా ! నీవు విపరీతము లాడుట మానవుగదా !

కర్ణ—నేనేమి విపరీతములాడితిని ! ఇది సంధియగుచో ద్రోవది తన
వస్త్రాసహరణమునాడు

చ. జడముడి వీడ ముంగురులు జార వివశ్రుతుడేయఁ దెచ్చిన
పుడు దృవదాత్మజాత యినిపోలకు మీకని చెప్ప దుస్సనే
నుడు వినకున్న నీకడుపును బెకలించి నృపదీయరక్తమే
ర్పడఁగ బిరాసనామరులగా నెదనన్న న్రతంబు వీడునే.

దుశ్శా—వీడ్కొనకున్న తిరువతికిఁ బోవును.

కృ—ఈధృతరాష్ట్రాది మహామహులచేఁ బరివేష్టితమైన నింహోలగమున నిది రెండవపరాభవము.

దుశ్శా—(శకునితో) మామా ! ఆచ్రౌపదివదమూఁడేండ్లనుండి విప్పిన తలకట్టలేదట. తైలసంస్కారములు లేనిదిల జడలల్లిపోక నేలుండునోయి భీతిని కొలుపు నామె విరటుని నగరున నెల్లు దాస్యము చేసినది? ఎట్లాకీచకుఁడు వరించినాఁడు!

శకు—కామమునకు కన్నులులేవు.

ఉ. కౌరవకాంతలెల్ల గుణగణ్యులు సాధువులు శౌచకీల విస్తారము పూరుషుల్ స్వీకలదారవిహారులు పాండవుల్ దురాచారులు వాయున్ వరుస చాలనివారు పరాంగ నారశుల్ వారికి వీరు పోలికకు వత్తురె యేయెడ్లనైన మాధవా !

కృ—ధృతరాష్ట్రాది మహామహులయెదుట ఈసృసంగములు సరికావు.

ధృత—కృష్ణా ! పాండుపుత్రులను నేను గర్హించలేదు. నాకొడుగులకన్న నెక్కడు గౌరవమున నారయుచున్నాఁడను. నాఁడు జూదమున యుద్ధిష్ఠిరుఁడు రాజ్యమంతయు నోడ నే నది యెఱింగి తిరిగి యాతనికి యిప్పించితిని. ఆతఁ డది హాయిగా ననుభవించలేక రెండవసారి జూదమాడి భార్యసహితము సర్వస్వమోడిపోయి దేశాంతరములకు లేచి పోయినాఁడు.

శకు—కితవుల పనియట్టిదే.

ధృత—మఱియు పాండురాజునెడ నేను కృతఘ్నుఁడఁ గాలేదు.

దు—కాని తత్పుత్రులకా కృతజ్ఞత లేకపోయినది.

శకు—నిజముగా పాండురాజునకుఁ బుట్టినయెడ నుండకపోదు.

కర్ణ—రాజుండఁగనే యువరాజు రాజు కాఁదలంచినాఁడు.

దు—

శా. రారాజై ధృతరాష్ట్రుఁడుండఁగను దిగ్రాజ్యంబులన్ గెల్చి తా
మే రాజ్యములనుంచు సద్వరము గావింపంగఁ గర్జించె యీ
తీరెందున్ గలదే భవాద్యశులు బుద్ధి జెప్పి మాన్పించినన్
ఘోరంబుల్ జరియింప వీవగిది సంక్షోభంబు రానేర్చునే.

కృ—సుయోధనా ! కడచినదేమో కడచిపోయినది. అవి యన్నియు
నిపుడుగ్గడించేల ? నామాట విని పాండవుల కేదేని యొకచిన్న
వసతి గల్పించుము. అడుగవచ్చిన నాకును, ఇచ్చినవీకును, చిర
కాల మీకీర్తి నిలిచిపోవును.

ఉ. కర్ణుని మాన్చి దానమును గైవసమున్ గొని గంటకట్టి రా
జ్యార్ణవమేలుచుండిన మహామతి వీవొకపాటి భాగమున్
నిర్ణయమున్ బొసర్చు మది నీకు యశంబగు పాంచునందనుల్
కర్ణునిపాటివారయిన కాదనరాదు సుయోధనాధిపా.

దు—సరేగాని కృష్ణా ! యేనీతిని ఏధర్మమునుఁ బాటించి నీవిట్లు లడుగు
చున్నాడవో నేనూహింపజాలకున్నాను.

మ. ధరతుం పాదిగ నేటిదాఁక కరునద్వంశంబునఁబుట్టు భూ
వరు లీరాజ్యము పంచుకొన్నకథ లెవ్వారైన నర్థిన్ వచిం
చిరి యేలన్ సగపాలెగాను ధరణీసంహాననం బెల్ల ని
త్తరిమేమిత్తుము గొంక మాట లీల విస్తారంబు లింకేటికిన్.

కృ—ఇది యవిభక్తమైన రాజ్యమైనను త్వేష్టానుక్రమము లేదు సమన్వ
యించుకొన్న నేది చేయరాదు. ఈగంగాపుత్రుఁడు సోదరులకు
సర్వస్వ మొసంగివేయలేదా!

దు—మాకుఁ బాండవులట్టి సోదరులుకూడ గారు.

ఉ. వారికులంబు దేశమును వారివివాహము శౌచశీలముల్
భారతహతి కాదనుచుఁ బట్టుచునుండగఁ దెల్పిమాలి యీ

కౌరవరాజ్య మర్థమిడఁగాఁ దగునంచును నెట్లు చెప్పఁగా

నేరెదపీవు పాండవుల నేరనివాడవె నందన. దనా !

కృ—పాండవులను మీచుట్టములపట్టిక నుండియే తొలఁగించుచున్నావా?
యెంత సాహసము.

శకుని—ఉన్నమాట చెప్పిన నెవరికైనను కష్టముగనే యుండును.

తే.గీ. పెండ్లి కాకమున్న పిల్లలఁ గన్నది

కుంతి; పెండ్లియాడి కోరి కోరి

పెక్కురకును గన్న పిల్లలు పాండవు

లర్థరాజ్య మెట్లు లడుగఁగలరు.

కుంతి భారతీయాచార సంప్రదాయములకు విరుద్ధమున నడత నవ
లంబించి దేశమునకు నెప్పటికిని మాయని మత్సర దెచ్చిపెట్టినది. ఇంక
వారి నెవరు వంగడమునఁ గలుపుకోగలరు? కులశేలములు లెక్కించువారి
కివి మార్గములుగావు. భారతవనిత లిట్లెవరును ఏకాలమందును నింత
విచ్ఛల విడిగ సాచరించు తెలుగరు.

భీష్ము—అప్రస్తుతములగు నీప్రసంగము లింతటితోఁ గట్టిపెట్టి కర్తవ్య
మునకు రండు.

శకుని—నేరాడినది యప్రస్తుతముగాదా. కులసంప్రదాయములతో
సంబంధించినది. లోయికి మూతఁగాని లోకమునకు లేదు.

కావునఁ బాండవులు కురువంశములోనివారు కారని పరదేశీయు
లని నేను ఘంటాపథముగఁ చాటి చెప్పుచున్నాను. ఏమందువా.

చ. సవతిని కోడలిన్ గులము సానులుగా నొనరించి కుంతియీ

భువి నవకీర్తిపాలయి వ్రపుణ్యపథంబును వీడి యింట నా

నవమును జూడమోద వ్యభిచారములన్ బాసరించియాజ వం

జనమును బెంచి యింటిని బాసరఁజేసెఁ గులము చేట్పడన్.

కృ—చాలు నీవాచార్యము కట్టిపెట్టుము ఎవరైన విన్న నవ్విపోదురు.

మీరందఱుకలిసి యీశ్వరస్పృహనిగూడ మఱుగుచుండు జూచు చున్నట్లున్నది. ఆహా! యేమి యీదారుణము శకునీ!

శా. మాయాజూదము పెట్టి పాండవుల సామ్రాజ్యంబు సర్వంబు మీ
చే యాయంగట నై చిక్కోటిరి నభన్ గృహన్ సిగిన్ బట్టి మొ
ట్టయం చేడ్చెను మానకీడ్చి వలువల్ దోహతులై విప్పినా
రే! యాచుభము లారలేదపుడె వేరేసాకు లూహించిరే.

దు—మేము వేరే కొంత సాకులు కల్పించలేము.

కర్ణ—కృష్ణా! మాయాజూదమనుచుంటివి దానియర్థమేమో విడం
జెప్పుము.

కృ—మీ తెలుంగరా? యిందగిష్టమున ధర్మమున వైభవము జూడలేక
జూదమును మిషం గల్పించి మాయాక్షులు పెట్టి ధర్మమునోడించిరి.

కర్ణ—అది యెట్లు.

శకు—పాండవపక్షమునాదిక్ష్టే తమలోపములు లోకము నిందించుచుండు
నట్లనగ కల్ల లల్లి సమర్థులగుచుండెదరు.

కృ—శకునీ! నీవు మాయపాచికలు పన్న లేదా!

శకు—కృష్ణా!

ఉ. జూదమునందు పాచికలఁ జూడక నాని తెలుంగెఱుంగకే

జూదకి ఛావిశారదుఁడు శూరుఁడు ధర్మసుతుఁడు జూదమ

ర్యాద సతికృమించి యురులాడిన కాదనలేకపోయెనా?

జూదమునోడి మావయిన సూయనునిం దలమోపఁ జెల్లునే.

కృ—మేమేమి నిందలు మోపితిమి? ఈపాడుజూదమున పాండవులచేవే

దిని నన్యాయముగా సిగింబట్టి యీడ్చి వివస్త్రిను గానింపఁ

జూచినారే యిదియేనా రాచ మర్యాద అన్నా! యెంత యనం

గతమైన సంగతికై మీరు సాహసించినారు ఈకళంకము ఈమహాపాతకము ఈమాయ మాయని యీయిల్చి యెన్ని యుగములు ఎన్ని యుగాంతరములకై నఁ బో(బోదుగదా!

తే.గీ. చంద్రబింబంబులో నల్పు జారవచ్చు
నుదధిలో జలచరములు నుడుగవచ్చు
గృహగతులు మాటవచ్చునుగాని మీరు
పాండవులకుఁజేసిన పరాధవముపోదు.

దుర్యో—నందనందనా! నీబెడరింపులకు మేము జంకువారిముగాము.
పప్పటికైన లోకము సత్యమును ధర్మమును గ్రహింపకపోదు.
మేము బ్రాహ్మణుని గెలిచినాము.

కృ—గెలిచిరే యనుకొనుడు. మాసభంగము చేయనచ్చునా?

దుర్యో—మేము క్రొత్తగఁ జేయలేదు. అర్జునుడు మత్స్యయంత్రమును
గొట్టి ద్రాపదిని దెచ్చిననాడే ఆమె నాయైదుగురు మాసభం
గము గావించినారు.

కర్ణ—మేమంత పని చేయలేదు.

ఉ. భీష్ము దెచ్చినామనుచు పేరిడి దోవదిఁ దెచ్చి యాసరో
జాక్షును నేవురుంచుకొని యామెను రాజినిజేసి రిల్లు ధ
ర్మయమున్ బొసర్ప నది మాన్పుటకై సభకీడ్చినార మా
దీక్షును ద్రాపదిన్ విగతి దీనదయామతి దుర్గుణావతిన.

కృష్ణ—(చెవులు మూసికొని) పాపము శమించునుగాక బ్రాహ్మణు
దుర్గుణావతీయనఁ జెల్లునా? అయ్యో మీరెంతకైన సాహసిం
చుచున్నారు.

దుర్యో—లేదు. నీవు ఎఱింగియు మునుఁగు పట్టుచున్నాడవు.

నే. గీ. అయిదుగురు పశులుండగా నాటనపతి

వలయునన్నదియే పశిచిహ్నులుటన్న

భరిణి సత్యపరిచిత్రాత్వము కంక

వోలు లేవనవలయు ససూయగాదు.

కృష్ణ—అదియుక చెడుసంగతిగా గ్రహించుట పాడిగాదు.

కర్ణ—కృష్ణా! పాండవులచేతను తత్పత్నిచేతను ఇట్లెన్ని బాంకులు బొంకించెదవు.

కృష్ణ—పాండవు లెప్పుడును బాంకు లాడి యెఱుంగరు. నారు లోలో తురిధర్మపరాయణులు. గుణసంపద్ధి కేష కేముషీ ధునీ ఋలు. సత్య సంధులు.

దుర్యోధ—కృష్ణా! చాలు నీక నూరకొనుము. నారి సత్యసంధత యెవరికిఁ దెలియదు.

ఉ. బాంకుటగాదో మిత్స్వసిపాంత్రాః బోయి విరాసవృత్తి నే
కంకండంబు ధర్మజుని గాదిగిచ్చుమనంచు చెప్పటల్
బాంకుటగాదో - వదిలి బొందిననాడు; పరాంగిన్దోర్లు దా
నుకొనకేయునాఁ డీకను నున్నవి బాంకులు రంపి లెన్నియో.

కృ—దుర్యోధనా! యేటికీ యనగత్యచిహ్నములు. మీసంగతియు పాండవులసంగతియు నే నెఱుంగినిది గాదు. మీ కావవచ్చి సప్పుడు వారు బొంకలేదు పాటిపోలేదు.

శా. గంధర్వరో మిము గట్టిపెట్టి విలయాగారంబు గొంపోవ నా
గంధర్వాధమకోటిద్రుంచియు మిమున్ గాపాడిరాపాండవుల్
బంధుత్వంబునఁదొట్టి మీకరయ విశ్వసంబు లేదింత గ
ర్వాధత్వంబున మాటలాడెనరు న్యాయంబయ్య యీమార్గముల్.

దుర్యోధ—మేమును నిట్టిమహోపకారము లనేకములు గావించినారము.

కృష్ణ—కావచ్చును. మీరు కలిసియుండుటలోఁ బ్రజాక్షేమమున్నది.

దుర్యో—కృష్ణా! నీవెఱుంగవు.

చం. వ్రజలకు మాకు నేనిధివివాదములేదు విరోధ మీ ఖం

వ్రజమె; వ్రజాంగనాధవ భవత్ప్రేమకల్పితమాయగాని యీ
కుజనులు పాండవులకులకున్ ధరిపించి సగంబు నియ్యగా
నిజముగ దాయనీ తెలిసి నిండులు మాపయి మోపఁ బాడియే.

కృ—పాండవులు మీకుఁ బట్టములే కారా?

దుర్యో—కారు.

కృ—కారు కాఁబట్టియే మీరు—

ఆ. లక్కయింటఁ బెట్టి యొక్కమాజేపురఁ

బట్టి చంపఁ జిచ్చుఁ బెట్టినారు

కలుషభీతిలేక కౌరవాన్వయవాక్కి

బాడబాగులనంగఁ బరగినారు

దుర్యో—కృష్ణా! యిది యెక్కడనేర్చుగావు. నిరపరాధులమైన మాపై
యేల నిందలు మోపెదవు.

కృ—నిందలుగావు మీరొనరించిన పాపములు.

దుర్యో—మేమేమియు పాపములు నేయభీరు.

కర్ణ—కృష్ణా! నీవంతమాట అనఁజెల్లదు.

కృ—నన్ను మీ రనమానించుచున్నారు.

దుశ్శా—ఇదే యనమానమా!

కర్ణ—అగునెడల నీవీ రాయబారమునకే రావు. పాండవమధ్యముఁడు
నీకేమిచేసెనో మఱచిపోయినావు.

ఉ. నంచనఁజేసి మీకులము పాడినరింప కుయోగియై వనిన్
బొంది సుభద్రనెత్తికొనిపోయిన పార్థురంబు రెండు గా
వింశక వానినే వెనుకవేసుకవచ్చితి(వి)

దుర్యో— ఇంక వారి

వజ్రంచుము చక్రి! మాకురుకీటము నిత్తుము రమ్ము మాడెనన్.

కృ—ఇట్టి పేరాసలకిఁ బోయెడు.

శకుని—అటులైన నీవిందుఁడి కదలిపోరాదు.

కృ—ఏమి నన్ను బంధించెదరా?

దు—అగును.

కృ—(చక్రిముదీసి) నిలువుము.

ఉ. నీవును రావణుండు కడునేర్చినమూర్ఖులు మున్ను రామునిన్

రావణుఁడోజమ్మెయెఱిగి రాతె రణంబున నీవుకూడ నా

లావును పాండవోత్తముల లావును తెన్నయెఱిగి పోరఁగా

నీవిధి కాలుమవ్వెదరినీ కలనాశము చెచ్చిపెట్టఁగన్.

భీష్ము—ఇంక నీసభలో నస్మదాదు లుండవలసినదిగాను. నేను లేచి పోయెదను. (అని వెళ్లును.)

విదు—పీడికి పేరావేశములు బయలుదేసినవి. ముందేమిజరుగుచో తెలియదు. కాని నేనీ శ్రీకృష్ణునిబాసటయై నిలిచెదను.

(సభ్యులు చెదరిపోవుదురు.)

ధృత—(లేచి రిచుముకునుచు) అయ్యో! శ్రీకృష్ణునింతటివానిని బంధించుటయేనా? యింక మనకిఁ బుట్టగితులుండునా! నాయనా! యీపనిమాత్రమునేయకుము. మాకురుస్వపాలగి లిట్టి దురంతము లెప్పుడును చేయ నమకట్టలేదు. ఇది లోకవిద్వారము. ఘోరము. ప్రళయము. వలదు. నామాట వినుఁడు. సింహాసనము చెడి పోదురునుమా?

విదు—ఈచతుర్దశభువనబ్రహ్మాండము లెవని యుదరకహరంబున నొదిగి యున్నవో యెవనియిచ్చామాత్రమునఁ గాలత్రయరిబును జగత్పృథ్వికృతియు చేతనాచేతనంబులైన ననుస్తాపితరాశులును కేయంత్రిగిల్లును గతితప్పక సంచరించుచున్నవో అట్టి ప్రేమన్నారాయణు

నాదిదేవుని వీరు బంధించినచిన్నారు. ఏకీకృత పోరాటము దాప
రించినది. నే నిందుండి లేచిపోయెదను. (అని వెళ్ళును.)

దుర్యో—వీరందఱు సాండవక్షపాతులు.

శకు—అగును.

కృ—నన్నిందుండి పోనియ్యరా?

శకు—నిన్ను విడిచినచో మాకు హానిసంభవించును.

దుర్యో—దుశ్శాసనా! చూచెదవేమి?

దుశ్శా—ఇవిగో శృంఖలములు. బంధించుటకు సర్వసిద్ధముగనున్నాడను.

కృ—(లేచి) ఏమి! మీయవజ్జరి! సన్నా! మీరుబంధించునది. ఇది
బాలబిభీషికలుగావు. దురాత్ములానా!

శా. మీరేకాదు సురాసురా? యొక్కట మీన్నెత్తుగావచ్చినన్

జేరంజాలరు పట్టనేరరు కటా! చిత్త్రంబు కాలాగ్ని

లారాశిన్ జెడవట్టునే నభము లిలన్ మింగు న్నభములు

న్నారా! పొందు సుయోధనా శకుని కర్ణా కూరదుశ్శాసనా!

(అని లేచిపోవును.)

కౌరవులు—(నివ్వెరపడిచూచుచు) ఆహా! యేమి యీవిశ్వరూపము.

దుర్యో—

చ. అవె పదునాల్గులోకములు నయ్యవె స్వర్గపురాలు దేవతా

భవనము లయ్యవే దివియు స్వర్ధుని యావనుపేధి తారకల్

సవిత శశాంకుఁ డియ్యదె రసాతలమయ్యదె రాక్షసాలయం

బవని చరాచరంబిది మహామహితంబగు విశ్వరూపమున్.

(అనిలేచి) ఇది కృష్ణునిమాయ. మన యెదుట నింద్రజాలము

పన్ని తప్పించుకొని పోయినాడు.

ఇది ప్రభమాంకము.

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము .

ద్వితీ యాంశ ము .

రంగము—యమునాతీర విదురకుటుంబము.

(విదురుడు, కృష్ణుడు ప్రవేశించియుండురు.)

కృష్ణ—మామా! విదురా! నీ టీర మీ యమునాతీరమున నెంత
సొంపుసంపాదించుచున్నది.

విదు—నందనందనా! త్రిలోకపావశమైన నీ పదరక్షావేశమున నాయిల్లు
నాప్రాంగణము నిజముగానిలింప పూజితమైన సొంపుసంపాదించి
నది. గడియక్రితము నిరలంకృతిమును నిస్సారమునునైన నాయీ
యింటికేమి శోభయున్నది?

కృష్ణ—అహా!

ఉ. చుట్టు వనంబువూచి కడు సొంపులు నింపు శకుంతలంబులే
పట్టున గానమున్ సలుపు పాత్రెడు నీయమునాతిటంబునన్
గట్టిన యీ టీరము సుఖంబులకున్ నెలవై శుభంబు చూ
పట్టడుగంట నిన్నరయ వచ్చినవారికి స్వాగతంబుగన్.

విదు—సనుదేవకుమారా! యీ టీరాభివర్ణనమునకేమి వచ్చెను. నిన్న
కౌరవ సభాంతరమున జరిగిన పరాభవదశాన్ని చల్లారు పెట్టో
యోజంపుము.

కృష్ణ—మామా! భయపడదవేటికిఁ బరాభము నాచేతిలో నున్నది. ఒక్క
తృటికాలములో నీయాకాశమును ఈచరాచర విశ్వమానవ
ప్రపంచమును పంచభూతములతోఁగూడిన యీస్పృష్టి తలక్రిందు

లుగాఁ జేసివేయదును. శాంతింపుము కౌరవుల కావర మణఁచి
వేయకాలము సమీపించినది.

విదు — సత్యము సత్యము.

ఉ. నీవు మహానుభావుడవు నీవు నెఱుంగనియట్టి యర్థముల్
లేవు సమస్తశక్తులు చలించెడు నన్నిటియందు నీవయు
న్నావు సుయోధనాది కరువీరు లెఱుంగక గేలిచేసి నా
రీవిధి విష్ణురంబు విన మెన్నడు గొట్టెలు తొండదాక్షిణ్య.

కృ—మామా! కృతత్రేతాయుగంబులఁగూడ నిట్టివార లుదయింపకపో
లేదు. దుష్టులునుతత్సంహారమునుయధాధిగజరుగుచునేయున్నది.

విదు—ఆహా! ఎంతవిరుద్ధ మెంత విరుద్ధము.

ఉ. దూతగవచ్చినట్టి హితదూరునిసైతము వేల్కుఁ బంపుటే
నీతి; మహానుభావుడగు నీవరుదొంచినఁ బూజనీయ కీ
రీతి పరాధవీంతురె యరింబలె నీ కరువంశ మీయప
ఖ్యాతి నశించిపోవు నిక కాగల దానికి చింతయేటికె.

(తెరలో)

చ. అణువులయందు సుండియజాండమునందు హిమాంబు సూక్ష్మపుం
గణములయందు సూర్య శక్తికాఁతులయందు పరాత్పరా! భవ
ద్వీనుత పిలాసవైఖరి ప్రపీణతఁ దోచుచునున్నదింక నీ
గనుగొనలేనిచో కనులు గల్గిన సంద్యులుగారె మానవుల్.

విదు—కృష్ణా! అదిగో నాగదుఁడు వచ్చుచున్నట్లుంది.

కృ—రానిమ్ము.

నార—(పై పద్యమును జదువుచు ప్రవేశించును.) కృష్ణా! వాసుదేవా!
కౌరవసభలో నీకు జరిగిన పరాధవము దేవేంద్రునకుఁ జెలిపి
నీదర్శనార్థమై వచ్చుచున్నాఁడు.

కృ—మహాభాగ్యము.

నార

సీ. విధిని నిర్బంధించి వేదంబులనుగొని

సోమకాసురుఁ డట్టి జొచ్చునాఁడు

దివిజులు దనుజు లట్టిని ద్రచ్చునప్పుడు

కాలకూటము భూమి గాల్చునాఁడు

ఖలుఁ డాగతాయి రక్కసి హిరణ్యాక్షుఁ డి

యవని చాఁచగఁజట్ట నరుగునాఁడు

నత్యవతివ్రతా సమితిని సీత ను

పాలస్యుఁడు హరించి పాఱునాఁడు

గీ. ఎట్టికడగండ్లు వ్రజ లవు డీచ్ఛినారొ

తిరిగి యా యగచాటులే తెచ్చినారు

కడిచి కూర్చుండ కీకురు పుడమి పతులు

పై పయిని పోవ దీ పరాధవ దవాన్ని.

దేవా! ఎదునందనా! నేను పోయెదను. అదిగో దేవేంద్రుఁడు
వచ్చుచున్నాఁడు. (అని నిష్క్రమించును.)

దేవేంద్రుఁడు—(ప్రవేశించును) జయము జయము కృష్ణా!

కృ—(విదురుఁడు ఎదురుగావెళ్లి) న్వర్ణాధిపతియగు దేవేంద్రుని రాక
మాకు శుభమగునుగాక. పురందరా! ఈయొసనమున సగియిం
పుము.

దేవే—మహాభాగ్యము (అని కూర్చుంచును.)

విదురుఁడు—(వనమునుండి వచ్చిన గోవులు పాలుపినికి యింద్రునకు
సర్వ మిచ్చును.)

ఇంద్రు—(వంతుష్టఁడై విదురునకు వందనముజేసి) మురానేక చుష్టరా
తున విదారీ కంసారీ! నీవు రాయబారిగా వెడలినప్పుడు కౌరవ

సభను నడిచిన యుదంతమంతయు నారదునిచలన తెలిసికొని
మిక్కిలి విషాదపడినారము. మామేనులు పులకరించినవి. సకల
లోక పూజ్యుడైన న నిన్నట్లా కౌరవహరింప లవమానపరచుట
మిక్కిలి సంతాపకరము.

సీ. రాజసూయమునాడు రగిలిన శిశుపాలు

మస్తకంబును దునుచునాడునాడు

దురములోపల సురాసురలు జూచుచునుండ

నరకాసురునిబట్టి నరుకునాడు

బాలకేళీల కాళిందిరములు

చునియులుగాఁ గాల్గఁ బొక్కునాడు

స్వకులస్వరాజ్యవిభవోనుని కంసుబ

సిగఁబట్టి వంచి నిర్జించునాడు

సీ. నీమహత్వంబు లోకంబు నివ్వెరవడి

చూచి తలవంచి పూజించుచుండ నెంత

తెంపలై సుయోధనుడు నిన్నొంపఁ జూచె

సకట యాతనిపోగాల మరుగుదెంచె.

(ఆకాశముపై దేవతలు “నిజము నిజము” అని భగీనినాదములు
సేయుదురు. పుష్పనృప్తి కరియును)

నిదు — దేవేంద్రాదిదిక్పతులారా! మీనుమవు లమోఘములు.

ఇంద్ర — ఓకృష్ణా! ఆగతానాగతవేదివైన నీకు తెలియనియర్థములేదు.

నీవు సర్వజ్ఞుడవు. సర్వశక్తి సంపన్నుడవు. కాలక్రయము నీచేతి

లో నున్నది. నేను నిన్నొకవర మడుగవచ్చితిని. అవహితుడ

నై విని ప్రసాదించవేడుచున్నాడను.

కృ — దేవేంద్రా! నీకేదివలసిన సది భవప్రీత్యర్థ మిచ్చుటకు సంసిద్ధుడ

నై యున్నాను. అడుగుము నశయములేదు.

ఇందు—

చ. అడవులఁ బేర్లు మాల్చి న్యనాపాతి చేట్టడి కందుచున్న నా
కొడుగును నీమరది యదుఃఖంజగ పార్థుఁ డీవు క్రీమి వో
ప్పడిన నిజంబుగా రిపుల భారత యుద్ధమునందు గెల్చి యీ
పుడను యశము నై భవము బొందగలారు జగంబు మెచ్చగన్.
కావున నో యదుఃఖండా! నీవు పునెన్నఁడనై ధనుష్కణా విశార
దుడైన నర్జునునకు దోడ్పడుమనని నాకు వర మొసంగుము. మీ
రిరువురు కలిసి నిలిచిపోని భారతమహాయుద్ధము నవలీలగ జయిం
పగలరు. మీకు మేము బాసటయై యుండుమని మేలూ పాపభూత
ములమధ్య ప్రమాణము చేయుచున్నాము.

కృ—నీ మాదేశానుసారము నాకు మిక్కిలి నర్హుడైన నర్జునుచకు
నేను తప్పక దోడ్పడియెదను. నీవు మాకొక సహాయము నేయ
వలయును.

ఇం—అది యేమి?

కృ—సిద్ధుని కవచగుండలములు ఎఱులైన నూయాడేసి హరింపవల
యును, లేనిన్న నాతఁ డిడేయుడు.

ఇం—ఆ యుసాయముకూడ నీవే చెప్పుము

కృ—నీవు భూసుర వేషమునఁబోయి యాచించిన నాతఁడు కాదన
కీచ్చినేయును.

ఇం—అట్లుగనుగాక. (అని అందరు నిష్క్రమించుదురు.)

ద్వితీయరంగము.

(పాండవులు క్రొవదీసహితులై ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—శ్రీకృష్ణ భగవానుడు దుర్యోధనాదులపాలికిఁ బోయి మూకై

మేలు గడించికొని వచ్చెదనని బాసాడివెడలి యేలగో యింకను
 రాజేను. ఆమరాత్ములు హితవచనంబులు వినువారు కారు.
 నందనందను కేమైన కీడు లాలోచించిరేమోయని నాహృదయము
 తల్లడిల్లిపోవుచున్నది. నేను దేవుకై వగఁ జెందఁగలుగుదును!
 ఉ. పుట్టిన యూరిలో నిలువఁజాలదు పోమ్మనఁ జోయి యొందుచోఁ
 గట్టిన యూరు సొచ్చి యిది కాదని జూదమువెట్టి గెల్చి మా
 పట్టున నిల్పినీడయును వండఁగఁ బంచయు నీక కానలం
 గొట్టె సుయోధనుం డలిగి కొంటితనంబున మేము గీట్బడన్.

భీము—అన్నా ధర్మరాజా! నీవీనంగతి ముందే యెఱింగియున్న మనకీ
 కీడే రాకపోయెడిది.

మ. జగడం బాడఁగలేదు కౌరవుల పచ్చన్జూచి దుఃఖించలే
 దగుణంబుల్ వదిలిపలే దకట మాయా ద్యూతమున్ బెట్టియిం
 తగిలిన్ దెచ్చె సుయోధనుండు ఖలుఁడై తద్రక్తమున్ ద్రావి నా
 దగ చల్లార్చెద నొక్కనాఁడు కురుకాంతారంబు ఖండించుచున్.
 అట్టి మేటి కాలమానన్న మగునుగాక. దుష్టులు ప్రపంచనాటకరంగ
 మునుండి నిష్క్రమించెదరుగాత. ఈ పంచభూతములు ఆవిధి.
 ఆ సూర్యచంద్రాద్రి దిక్పతులు నాకుఁ దోడ్చి నిలిచెదరు గాక.

అర్జు—అన్నా! నాటి పరాధవ మెంత మఱిచిపోవుద మన్నను మఱివు
 రాకున్నది.

ఉ. పుట్టిననాటగోలె మము మొత్తి కృతాంతనిశాంతపీఠిన్
 నెట్టఁదలంచి నాగక వినిందిత వృత్తి సుయోధనుండు మా
 పట్టు కదల్చి మా వనతిబాయఁగ ద్రోపదినీడ్చి కొల్వ్యులోఁ
 బెట్టి వివశ్రుణ్ణేసె నిది వీరులమార్గమె లోకమాడదే.

సఖ—ఆ దుర్యోధన హతకుని లోకము నిందించిన నేమి, నవ్విన నేమి.

వాఁడు చేయవలసినంత పరాభవము చేయనే చేసినాఁడు.

ఉ. తీరని దుఃఖసంతతులదింపి భరంపడి కట్టుకొన్న నా
గారమునుండి లేపి మము కానల ద్వాదశవర్షముల్ పురిన్
జేరులుమార్చి వత్సరము వేదనలన్ బహుమంచు బంపె నా
క్రూర సుయోధనుండిపుడు కూర్చునోలేదొ సగంబురాజ్యమున్.

సహ—అది యెవరు చెప్పఁగలరు?

చ. పుడమియు రాజ్యమున్ బయిసిపోవఁగ గోతులుత్రవ్వియూరిలో
వెడలిది పట్టెడన్నమును వెట్టిక దొంగల సాగనంపుకై
వడి మము నెట్టి కానలకు భ్రాతలుగామొ సగంబురాజ్య మా
కిడదగమో రణంబునకు నీడ్చిన గెల్వొయె కారవేయులన్.

ధర్మ—

మ. పడమూఁడెండ్లు భరింపరాని వెతలన్ బ్రాణాలుగ్గోభించ నా
వదలన్ బొద్దుచు నెన్నఁడైన హితమున్ బ్రాపించునాయంచునె
మ్మదిలో పుట్టెచు నాన మ్మొకొని ప్రేమన్ గాలమున్ బుచ్చుచు
న్నది యీహృదయ దీనిమొట్ట తుదకన్నా తీతున్ తొల్యున్.

ఓహంచాలీ యాజ్ఞసేనీ! యేల నీవీతల ముడివేయవు?

ద్రా—ఎట్లు వేయఁగలను.

చ. జడముడి వీడ ముంగురులు జార వివశ్రుతుజేయఁ దెచ్చిన
వృదు నభలోన నేను ఇది పోలదు మీకనిచెప్ప దుస్ససే
నుఁడు వినకన్న నీకడుపునున్ బెగలించి త్వదీయ రక్తమే
ర్పడఁగ బిరాన నాకరుల రాచి ముడించెదనంచు నాడితిన్.

అశవధ మెట్లు వదలుకొందును.

భీము—వలదు. నీవు వీడవలదు. అదుశ్శాసనహతకు నట్లే కావించెద
నోపికఁబట్టుము.

ప్రాప్త—నేనట్టి వేడుకఁ జూడఁగలనా ? నావేదిన ముడివైచుభాగ్య మబ్బునా ?

ఓము—చాలీ ! అటులేల శఁకించెదవు ?

చ. అబ్బను నన్వేతంత్రీని పరాగిన నొండు లంటరాని నీ
కబరినిబట్టి యూర్చి రిది గంబరనేయఁగఁ గట్టచీరలన్
గబగబ నచ్చి విప్పి రల కౌరవపాంసులు భూతకోటికిఁ
గబళము లైననాఁడె ముడిగట్టము నెత్తుటముంచి నీకురుల్.

అర్జు—అగుఁగాక.

ఉ. కాలముతిప్పినచ్చినది కానలఁదప్పడి పేర్లుమార్చి దుః
ఖాలు నాలవాలమయి కష్టములెన్నో సహించిరాము మా
పాలి కనుగ్రహింప భగవ తుఁడు లేడె కృతాపరాధులన్
గూలిది మాకు వేల్క లొసఁగూర్పడె నమ్మనవారిపిడునే.

ధర్మ—దుర్యోధనాదులనె పరాభూతుఁడైన విదురుఁ డి సమీపాశ్రమ మున నున్నాఁడు. వానిదర్శింపఁబోవువము రండు. (అని వెడలు చురు. కృష్ణుఁడును, విదురుఁడును సమీపించుదురు.)

ధర్మ—(తెక్కినవారును నమస్కరింతురు.)

శా. దేవా! నీవు మహానుభావుఁడవు స్థాన్ నిన్ను దర్శించి యెం
తే విశ్వంబు తరించు నర్వమున నీవే యొప్పియున్నావు మా
దావాన్ని ప్రతిమానమా యిడుమలన్ దప్పించి రక్షింప మా
కీవేతప్ప నితఃపరంబు గలదే కృష్ణా ! జగన్నాయకా !

కృ—మీకు జయమగునుగాక.

ధర్మ—దేవా ! దేవకీనందనా ! నీవు కౌరవులయొద్దకుఁ గొంపోయిన మారాయబార మేమైనది ? సంధియేమైన పొసఁగినదా ! మాకే మైన గతిని కల్పించినారా ?

కృ—లేదు.

ఉ. పాండవమాత యీతఁ డొకపక్షపువాడని రాయబార ము
ఁబ్రొండఁగ నెన్న జూచి విరహోక్తుల నాడుచు సాగనంపిరా
మండగులైన కౌరవులు ద్రోహులు వారల పొత్తు మీకు ని
ఁబ్రొండఁగఁ గూడునే తుదకు యుద్ధము తప్పదు ధర్మమందనా.

భీము—అగుఁగాక. కృష్ణా ! మంచిపని చేసితిని. నేటికి నామనోరథము
ఫలించినది. ఆహా! నీవు విశ్వజిత్తుడవు, సకలకల్యాణగుణాకరుడవు.
కావున నాచేతుల తీలతీరులగు సమయము గల్పించితిని. రణము
కావలెను. కౌరవుల కావర మణఁగవలెను. మాకు స్వరాజ్యము
రావలయును. ఇదే నామనోరథం.

ధర్మ—కృష్ణా ! తుదకు యుద్ధమే సిద్ధమా! అయ్యో! యెంత కెంత
మూడినది. ఇంక నే నేమి చేయును ?

అర్జు—బావా ! సంధి విసంగలేనా?

కృ—లేదు.

విదు—

ఆ. గీ. కృష్ణుఁ డతివాఁడె యేగి సంధినినేయ
లేకపోయె నెన్నలోకమును
ఏదిసంధి జరుగు నెవరునేయగలారు
ఉభయలకును హానియున్నగాని.

కృష్ణ—సంధి కై మిక్కిలి ప్రయత్నించితిని కాని కార్యము లేకపోయి
నది. విధి విధాన మనుల్లంఘ్యము. అప్రతిహతము.

భీము—ఏమీ ! కృష్ణా ! నే నీసంధిప్రయత్నము వలదని చెప్పలేదా !

కృ—శాంతినహితమైన సఖ్యము సర్వశ్రేయము! రణము మారణము.

భీము—దుర్జనమారణము. దుర్నివారణము.

మ. రణసున్నన్ భయమందుచుంటిమని కౌరవ్యాధమశ్రేణితో
 వినయంబాటగ నంధికై పెనగితో విన్నార నీమాట దు
 ర్జను లాలింతురె వారిన్లెల్ల ససిధారన్ ద్రుంచి నిఘామధా
 మ నిరాలంబముజేసి లోకమునకన్ మార్గంబుఁ జూపన్ దగున్.
 నకు—ఈభరతవంశమహాసంగ్రామము భారతభూమిని మహాభారతమై
 భాసిల్లవలసి యున్నది.

సహ—అవస్యమికౌరవధములు మాక్రూరకృపాణ మహాదండవ్యా
 దావాగ్నికి మిడుతలవలె మాడి బూడిదకావలసినదే.

ద్రౌప—కృష్ణా ! ఆపద్బంధవా ! మాకష్టము లెప్పటికైనఁ దీరునా!
 మేమీ విపస్నముద్రమునుండి తరింపఁగలమా! మాకేదిశరణ్యము.

తే. గీ. మురళిచే జగిర్చెను నెంచుమ్రోలు కాని
 నీదు మురళి చిగుర్చఁగా నేరదయ్యె
 అటుల జగము నీచే ధన్యమై వెలార్చు
 చున్న మేము ధన్యులము కాకుంటి మధవ.
 కావున లోకములో మేమిద్దరమే దురదృష్టవంతులము.

ధర్మ—

మ. గురుభీష్మాది కురుప్రకాండముల సత్ కోదండపాండిత్య బం
 ధురులన్ శౌర్యదురంధరుల్ బుధులు యోధుల్ వారిగెల్వంగనే
 పురకున్ సాధ్యమే మాకు నీదుబలమే ముఖ్యంబు మమ్మైము మే
 తెఱివో చూపి నమున్ధరింపు మిఁక నీదే కృష్ణ! మాభారమున్.

కృ—(నవ్వి) మీకా బెంగవలదు.

ఉ. లీలసిఖండిభీష్ము ననలీలగురున్ ద్రుపదాత్మజుండు వా
 చాలతచేత కర్ణు నలశేల్యుండు నూర్గురుధార్తరాష్ట్రులన్
 కాలునిలీల భీముఁ డరికాండముతో రణవీధి కూర్చు రా
 కాలము దావరించినది కావున ధర్మజు దుఃఖమేటికా.

ధర్మ—కృష్ణా ! నీసంగతియు అర్జునుని సంగతియు చెప్పవైతివి.

కృ—నీ కాసంశయము వలదు.

ఉ. ఏను కిరీటిస్యందనము నెక్కి రణావని యోధవీరసే

నానులఁ గూల్చుచున్ రిపువసంబులఁ గాల్చుచు సూత్రధారిచం

దాన సమస్త సూత్రోరణతంత్రములన్ నడిపించుచుండు మీ

మానవలోకమున్ విమతమండలి నివ్వెరగంది చూడఁగన్.

ధర్మ—ఇంక మేము ధన్యులము కాఁగలము.

కృ—ఈలోఁగ నీవొకపని సేయవలెను. శత్రుఁడు మనపక్షమున రాకు

న్నను వారివై పేయుండి మనపక్షము పనిచేయునట్లుఁబరచుము.

(విదురునితో) మామా ! మనము కర్ణునిపాలికిఁజొచ్చి వానిని

తిరుగఁదీయవలయును. ఇది ముఖ్యమైనకార్యము.

విదు—నిజము.

కృ—మఱియు.

మ. భగదత్తుండు ఘటోత్కచుండు విరటుల్ పాంచాలమద్రేశు లా

తెగఁకఁ బోని ప్రజాప్రపంచమును ముందే వర్తమానించి యీ

జగడంబున్ నడిపింపఁగావలయు భీష్మ ద్రోణ కర్ణాదులున్

బగసాధింపఁగ వత్తురా రిపునిధిన్ బంధింప కర్ణ బగున్.

(తెరవడును.)

తృతీయరంగము.

(అంగదేశములో కర్ణునిదుర్గము.)

(శ్రుతశాస్త్రి కృతశర్మమున్నగు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశించియుండురు.)

(తెరలో)

ఇంద్ర—“నవో నవో భవతిజాయమాన” (అని చదువును.)

(అది బ్రాహ్మణులు స్వరయుక్తముగాఁ జదువుదురు.)

(తెరలో)

ఒరే కంక ! స్వరము తప్పినదిరా.

శ్రుత—స్వరము తప్పితే చావే.

కృత—అది నీవే.

శ్రు—స్వరము బ్రహ్మకు రాకపోగా విఘ్నేశ్వరుడు సుఖియైతని గావించి నాడు. స్వరము వేదమునకు ప్రాణము.

కృత—ఎన్ని పనసలైన వీల్చి విప్పిచేయుదునుగాని నాకాస్వరము రాదండీ.

శ్రుత—ఏమిటి ! పనసలు వీల్చి విప్పిచేయుదువా ! ఎంతసేపు ఏడ్చినా తిండికేగదా!

కృత—ఏడ్చినావు నోరుమూయి.

శ్రు—నాతో నీవేడ్చుటైన పనికిరావు.

కృత—అగునది నిజమే.

శ్రు—నీకేక చదువేమిటిరా! నీవు తిండికి తిమ్మరాజువు, చదువునకు పోతురాజువు.

కృత—చదువు నాకుఁగాక నీకా ? బట్టి విధవచదువు చదివితే భాధము లేదు. తెలివి యుండాలి.

శ్రు—నీది. జట, ఘన చెప్పము.

కృత—జటవేయుటకు ముందు నీజట్టు పాయలు నీయనలయును. తగు వాత ఘన, అఘన వాయించి చెప్పెదను.

శ్రు—నీతెలివి మండినట్లే యున్నది.

కృత—దీపము మండితేనేగాని కాంతి ప్రజ్వలిల్లదు. అట్లే తెలివి మండితేనేగాని తేజము బయలుపడదు. బట్టివరమశుభవు, నీకేమి తెలియును? ఏది యొకపాట హాయిగ పాడుము చూచెదకు.

శ్రు—నంతచెప్పకొనేవానికి పాట యేమిటిరా !

కృత—ఆసంతపాటే పాడుమన్నది.

శ్రు—సంతపాటమిటిరా ! పినుగా వేదమువల్ల వేయుటకు సంత చెప్పు
కొనుట యని యందురు.

కృత—నేనన్నదియు నదే. నీ కర్థముగాన మొత్తుకొనుచున్నావు. ఏది
సీష్వరము చక్కగానుండు ననుచున్నావు. ఏదేని యొకటి పాడి
వినిపింపుము.

శ్రు—నాకు నీపాటలుచేతగావు. పాటలుపాడి భిక్షుటనము నేయుచువా
ఏమి ?

కృత—ఏదైన విద్యయే “కోటివిద్యలెల్ల కూటికొఱకె”
(అని లయవేసి పాడును.)

శ్రు—అదే గురువుగారకు దేవేంద్రభట్టగారు వచ్చుచున్నారు.

ఇంద్ర—(ప్రవేశించి) ఓరివెధవాయి అదేమిపాటరా !

కృత—పాటకాదండి. వీడిచూటకు సమాధానము.

ఇంద్ర—

“శీలం నాకం గానం సమర్థాన్ మోహతోపి

అథ పుర్యాన్ ప్రమాదేష ప్రాయశ్చిత్తీ కురుద్విజ.”

కావున గానము ప్రమాదవశముచే జేసినను బ్రాహ్మణునకుఁ బ్రాయ
శ్చిత్తము తప్పదు.

శ్రు—అయ్యా ! ఏడు సరస్వతీబ్రాహ్మణుడు కాబట్టి ప్రాయశ్చిత్త
మక్కరలేదు.

కృత—(నవ్వి) సరస్వతీబ్రాహ్మణులు చేపలు తిందురని నన్నీతఁ డభిశ్ఠే
పించుచున్నాఁడు సరే. నేను దానికి సరియైన సమాధానము
చెప్పెదను.) ఒకే శ్రుతశాస్త్రీ ! నన్ను నీవు సరస్వతీబ్రాహ్మణుఁ
డని గదా అన్నాడవు. అయ్యా ! గురువుగారు ! ఏడు నాకు
వంటబ్రాహ్మణుడు. (శ్రుతశాస్త్రీతో) ఒకే నీవన్నదానికి సరి
పోయినదా !

ఇంద్రు—బ్రాహ్మణులలో నన్ని బేధము లెక్కడున్నవిరా! “బ్రాహ్మ
 ణోస్యముఖమాసీత్” బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మమునముసందు
 పుట్టినారు.

శుక్ర—ఏడు సరస్వతీముఖమునకు పుట్టినాడు. కావుననే సరస్వతీ
 బ్రాహ్మణుడైనాడు.

కృత—ఏడు అన్నపూర్ణాదేవితీలో బుట్టినాడు కావుననే వంట
 బ్రాహ్మణుడైనాడు.

ఇంద్రు—(స్వ) నేను దేవేంద్రుడను అదిగో! యెవరో బ్రాహ్మణు
 డీ వంశకే వచ్చుచున్నాడు. వీరివలన కర్ణుని యుగంతుమంతయు
 తెలుసుకొనవలయును. మహానుభావుడైన శ్రీకృష్ణుడు నాప్రియ
 పుత్రుడు కర్ణునునకై కర్ణుని నహడకవచగుండలములు సంపాదించు
 మని యానతిచ్చినాడు. నేనెలుల నైన నాశునికోర్కె జెల్లించు
 టకై యీ బ్రాహ్మణవేషమున నిచ్చటకు వచ్చితిని. నాయన్న
 మున కిశ్వరుడు తోడ్పడవలయును.

(అకాశవాణి) తథాస్తు.

వ్యాఘ్రేభట్టు—(ప్రవేశించి) ఎవ రీ బ్రాహ్మణోత్తములు.

ఇంద్రు—మీకెవరు కావలయును

వ్యా—ఏయూరయ్యా మీది

ఇంద్రు—నూది అమరావతి.

వ్యా—ఎందు బోయెవరు?

ఇంద్రు—ఇట్లే యేడాత నైన నాశ్రయించాలని బోలుచున్నాము.

వ్యా—మీరేమి పండితులా ఏమి? ఏదీ మీపాండిత్యము. “అణోరణీ
 యాన్ మహతోమహీయాన్ ఏభోఃపగాత్మ” దీనికర్థము చెప్పుము.

ఇంద్రు—అపరమాత్మ అణువునకంటె అణుప్రమాణుడున్ను,

వ్యా—అది గాదయ్యా దాని యర్థము. నీవు చెప్పునది వేదాంతార్థము,
మానవుడు లోకకార్థము కావలెను.

ఇంద్రు—లోకకార్థ మనఁగా?

వ్యా—శబ్దార్థము. శబ్దములు శబ్దములనలె నుండగనే యీషద్భేదముతో
స్థము సాధింపవలయును. ఇదిగో! నేను చెప్పెదను చూడుము.
సంతర్పణాదిశ్రాద్ధాన్నభోజనసమయములలో ‘అహో’ వడ్డించే
శాల్యములలో ‘రణీయాన్’ ఉద్ధరణీతో నయ్య ‘మహాశో
మహీయాన్’ మహిషపుత్రుకాయలకంటె పెద్దవైన బూర్ల
వఱకు ‘ఏహోమర’ వేసేవాడేమరా ‘అత్మ’ తనవాడు.

కృత—కానివాడు.

వ్యా—కానీ కైనఁ గొఱఁగానివాడు.

ఇంద్రు—ఈయర్థ మెక్కడ నేర్చుకొంటివయ్యా!

వ్యా—ఇట్టి సమ రూపకూలమైన మహద్భములు సాధించువారికే రాజ
గౌరవమును అనూరాధికమైన పండితురుదానములును జాంబూ
నదతాంబూరాదిసత్కారములను తఱచు జరుగుచుండును.

ఇంద్రు—అపండితులకు సన్మాన మేమిటి?

వ్యా—ఇప్పుడు జరుగుచున్న సన్మానములలో మూడునంతులపండితు
లకే నిజమైన విద్యాసంపత్తిగలవారికి ఆశనం నాస్తి.

ఇంద్రు—అహా! రాజాస్థానముల పండితులకుఁగూడ చోటానంగునా?

వ్యా—కుక్కలకు కోళ్లకు కులటలకు చోటు గలుగఁగలేది కుకవులకు
కుపండితులకు కచ్చితులకు లేకపోవునయ్యా? వారికే విశేషావ
కాశములు విలువైన బహమానములు.

ఇంద్రు—ఇది సరికాదని మంత్రిపురోహితులైన చెప్పరా!

వ్యా—వారలునట్టి వెధవలండి.

ఇందు—విధవలు స్త్రీలయందుదురుగాని, పురుషులయందుల్లుదురు ?
 వ్యా—ఉండుదు. విధవయనగా ధవుకులేనిది అనేకధవులు గలిగినది.
 అది పురుషులపై నవవుకు ఒకరాజు పొమ్మన్న మణియొకరాజును
 కొలుచుచు కుట్టి నింపుకొనువారని భావము.

కృత—ఈతఁడు మిగుల గట్టివాఁడునోయి.

శుత్ర—అగును నీవంటివాడే.

కృత—నావంటి బభ్రాదమానముగాఁడు. కాసంతకవిప్రయున్నవాడే.

శుత్ర—మీపే రేమండిబాబు.

వ్యా—వ్యాఘ్రభట్టంచారు.

కృత—మీరే యాస్థానకవిపుంగవులు.

వ్యా—నేను దానమునకు దిగంతవిశ్రాంతమహాకీర్తివడసిన కర్ణనియాస్థాన
 వికటకవిపుంగవుడను.

కృత—ఆహా ! ఏమి మీయదృష్టము.

శుత్ర—(స్వ) కర్ణనియాస్థానమున గవియన్న నదియొక ఘనమైనసంగతి
 గాదు. ఈతఁ డాతనియొద్దఁబోయి నేను కవి నని చెప్పుకొని
 యుండవచ్చును. సహజదానశీలుడైన యాతఁడు వరే యని
 యంతభుక్తికి దినభత్రైమో నెలభత్రైమో పడవేయుచున్నాఁడు
 కాఁబోలును.

కృత—మీ రక్కడచేయుపని యేమండి భట్టుగారు.

శ్రు—తమ ప్రజ్ఞావిశేష మొకింత చెప్పుదురు! చెవుల తువ్వయిన వదలి
 పోవును.

వ్యా—ఇంచుమించు అట్టిదే నేను లేఱుచు కోటలోనికి బోయి రెండు
 మాటలు చెప్పి నాల్గు పాటలు పాడి ఓన టిముడేయచు అందు

న్నవారందరికి చక్కలగింటలు పెట్టినను దాని నవ్వును రివ్వున గాలికెగిరివచ్చు పముద్రపు కెరటములవలె తంగుతంగున తెప్పించి ప్రక్కలు చెక్కలగునట్లు చేయుచుండును ఇందులో నాప్రజ్ఞ అద్వితీయము అనుపమానము.

ఇ—అమహారాజా మీకేమైన బహుమానము లిచ్చుచుండునా?

వ్యా—వాటికి లోటమియు లేదుగాని దానదాసీపరివేష్టితమైన నాకోట లోనివారందఱు నన్ను మాండగనే యేదో మిషపెట్టి చక్కగా చాగుణిత నిరంతర పారాయణము చేయుచుండురు.

కృత—(శ్రుతశాస్త్రితో) అసంగ నేమిటివా!

శ్రు—చాగుణిత మనఁగా చీవాట్లు, చెప్పులు చీచీలు చెంపకాయలు. ఇత్యాదికములు వింటివా!

కృత—సరి.

ఇ—అట్లనా! నాయనా నీవిత ఘురుడవా!

వ్యా—నాఘురత సహజమైచది. కర్ణునకు దానము, కుంభకర్ణునకు నిద్ర, రాజ్యార్థ వమేలిన రామచంద్రునకు కోడండపండిత్యము, అగ్ని లోని యుష్టత. మసిబొగ్గులోని నలుపు ఎట్టిదో అట్టిది. మేము బహుళవక్షుములోనివారము.

శ్రు—(నవ్వి) ఈతఁడెక మాటలకు పట్టుకొన్న జువ్వెట్టు తాటిచెట్టును పట్టుకొనినట్లే వదలునట్లు తోచదు.

కృత—అటులై న మీరు విదూషకు లన్నమాట.

ఇ—కవి పని చెప్పినారే!

వ్యా—అగును నేను కవిని, కవికి విదూషకునకు చుట్టరికము లేకపోలేదు. విదూషకుని పని హాస్యము హాస్యము నవరసములలో నొకటి దాని నేనాశ్రయించితిని కావున విదూషకుఁడను గాయకుఁడను

కూడ కాకపోను. నాకీవిశ్వమునందన్ని చోట్ల స్థలమున్నది. నే
నొకప్పుడు చీమనై బెల్లమును పట్టుకొనుచుందును వెంటనే
గరుత్మంతుడనై యాకసమున కెగిరి పోవును. వక్షత్రము
లలోఁ గలిసి ఉల్కాపాతమై నేల పడిపోవును. అర్థరాత్రమున
కూయు దివాంధములు నాచుట్టములుకాని నేను మాత్రము
కోకిలమును.

ఇందు—మీరు చాల ఆత్మస్తోత్రపరాయణులవలె నున్నారు.

వ్యా—ఎవరను స్తోత్రముచేయనివారి క్వాత్మస్తోత్రము స్వహస్త పాకము
వంటిది. మిగుల సుకరము సౌలభ్యము.

తే. గీ. కాకములమధ్య గూర్చుండి కోకిలబు
పాడియేగద ఘనకీర్తి పడయుచుండు
ఆకసముపైని మేఘుంబు లావరించి
యురిమియేగద ఘనకీర్తి పరఁగుచుండు.

నే నట్టివాడను.

ఇం—నే నట్టివాడను నిట్టివాడ ననుటలో విశేషములేదు. త్యాగము
చేతను సుగుణ సంపత్తిచేతను మనుజుని యోగ్యత తెలియ
వలయును.

తే. గీ. దీపములు స్వయం దగ్ధమై దీప్తినొసఁగు
సాంబరాణి కాలుచు సువాసనలు జిమ్ము
పూలుతుంపఁగఁబడి మోదమును ఘటించు
ప్రేమ యెద యేర్చి యొరు వలపింపనేర్పు.

భ్రాహ్మణముఁడు (ప్ర)వేశించును) శ్రాద్ధాన్నభోజనములు సురా
పానములు సదనర్తదార్థములవంటి ప్రభాకరభాలు తమ తత్కర్మ
వితర్కపాకములలో లెక్కించవలసినవిగా ని సామాన్యములుగావు ఒక

పూట శ్రాద్ధాన్నభోజన మొక సంవత్సర మాత్యమును చెఱచి
వైచును సారాసేవన మాయువునకే వేరు పురుగు. ఇందులో
రెండును మనోహరములై నవే కాని రెండును హానికరములనుటలో
నిర్వివాదము అనత్తును ప్రోసిసత్తు నాశ్రయించునట్లు శాస్త్రకారులు
సారాలను నిరసించినను శ్రాద్ధములను నిరసింపలేదు. వేదములో
అన్నం బ్రహ్మమని చెప్పి ఆయన్నమే పాగిలాలు తీయునని “అన్నం
ప్రజంత్యభిశంవిశంతి” అనిచెప్పినాడు ఆయవస్థయే నాకు వచ్చినది.

శ్రీ—ఏమయ్యా అట్లు తేస్తుచున్నావు.

వ్యా—ఈవేళ కర్మమహారాజుగారి యింట సంతర్పణము. దిట్టముగా
తిని తేస్తుచున్నాడు. ఈ తిండిపోతులకు రెండవపని యే
మున్నది.

బ్రా—ఏమయ్యా వ్యాసునిస్సా అట్టి పోతుపెంటి అనినావాటే నీయా
బోరు దక్కదుచూడు. నాముడఱ నీవు వ్యాసునిప్పపూవు
శునకవృత్తు జాగ్రత.

వ్యా—(స్వ) ఈ ఆగతాయినండి మనము తప్పకొంటేనే బాగుం
టుందని తోచుచున్నది.

ఇం—అంత యెక్కువ తినకపోయిన నేమాయెను!

బ్రా—నమాయెనా! నీకు సంగతి తెలియదు.

వ్యా—అగు నది నిజము.

తే. గీ. దానకర్ణుని నిజదయాదరము నిట్టి
దట్టి దనఁగ త్రినేతున కలవిగాదు
ఒక్క కబళంబు దినుటకు నోపనట్టి
వాఁడు కుంచెడన్నము దిని వచ్చుచుండు,

శ్రీ—బ్రాహ్మణునకు కుంచెడన్న మొక లెక్కా.

వ్యా—ఘృతనూపములతో ముత్యము కంచము లగును.

ఇం—కర్ణునివంటి దాత లింకెవరైన నున్నారా?

వ్యా—లేరు ముందు ఘట్టబోరు

సీ. అడుగ వచ్చినవారి కఖిలార్థము లొసంగి

యాదరంబున సాగ నంపుచుండు

దూర్వాసుఁ డడుగిఁగా దుర్గంబు పడఁదోసి

వంటకట్టెలకిచ్చి పంపినాఁడు

అక్షయధన మొక్క భిక్షునకు నిచ్చి

పంచుకొండని దయఁ బంచినాఁడు

ఎవ్వరే మడిగిన నిచ్చెదనని తన

పట్టణంబున గంట కట్టినాఁడు

తే. గీ. దాన కర్ణుండు విజ్ఞాన ఘనుఁ డుదీర్ఘఁ

డతని త్యాగంబు బలి దధీచ్ఛాది పూర్వ

దాతలకు మించిపోయె మందరము గిరుల

నన్నిటికి మించి కాంతి వెల్లార్చి నట్లు.

బ్రా—సవరో చండాలురు నచ్చుచున్నారు. నేను పోయెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

నజాతుఁడు—(ప్రవేశించి) నాకే నిజముగా శౌపానుగ్రహ సమర్థత యున్న సీదాతలచేతులు మూతులు నంకరలు వోవుప్లుగా శపించియుండకుండునా!

తే. గీ. తోఁక ముందును నావెన్గ మేకపగిది

పేరునకు ముందు దాతయన్ బిరుదువెట్టి

పిలుచు కర్ణువేడఁగ వెంట్రుకల నొసంగె

నిట్టి దాతలు మనభూమి పుట్టినారు.

ఇం—ఏమి నీయుదంతము?

సుజా—నాయుదంతమా! ఏమున్నది! నేను కవిని విదూషకుడను పండితుడను గాయకుడను నానారాజ సందర్శనము చేసి మహాభాగ్యములఁ బడసిన భీశాలిని దానమునకు మహా ఖ్యాతిఁగొంచిన కర్ణమహారాజునుబోయి యాచింపఁగా చటుక్కున నిన్ని నెట్లు కలు దీసి నాచేతిలోఁ బోసినాఁడు. ఇట్టి శకులను నేమనవలయునా? యని నాలో నేను వగచుచు నాప్రాప్తమును దిట్టకొనుచు వచ్చుచున్నాఁడను.

ధన—(ప్రవేశించి వ్వి) అబ్బో అబ్బో! ఎందఱుబావన్నలుమూఁగినారు. కాకలవలె కణ్ణన్న బుణ్ణ బుణ్ణన్న కణ్ణ అని అటచుచు మీనమేషాలు లెక్కించుచు తక్కులాడుచున్నారు. ఇట్టి సమయములో మెల్లగా వీరలను బుట్టలోపెట్టి ఆనన్నముగా పొడుగుగారివటపాయలాగున్న నల్లబావనోడియొద్ద నున్న కర్ణుడుగారి వెంట్రుకలు వంగిఁగొనిచవలెను. వెంట్రుకకొక వెయ్యి వరాలిచ్చెనమని చాటించుచున్నారు ఆచాటింపు వీరు విసకముందే మనమా వెంట్రుకలు లాగివేయవలెను. (ప్ర) ఏనుఁజోయి శాస్త్రులుగారు దండాలు దండాలు.

వ్యా—ఓహో! ధనగుప్తుడు వచ్చినాఁడు.

ఇం—శుభంధవతు.

సుజా—ఏల వచ్చితివి?

ధన—నేను వర్తకుడను కొనుటయు అమ్ముటయు నాపని కొనువారి చేత అమ్మించెదను, అమ్మువాచేత కొనిపించెదను, నాశక్తి మీకు తెలియదు.

ఇం—అది యెట్లు కొనువారు కొందురు అమ్మువారు అమ్ముచురు కాని కొనువారు అమ్ముటయు అమ్మువారు కొనుటయు నెట్లు పంపుటోచును,

ధన—గిరాజీ అట్టిది. అది మాచేతిలో నున్నది. అది పరసువేది అది యెదురు
తిరిగిన కాలాగ్నికంటే తీవ్రముగా ప్రజను మాడ్చినేయును.

ఇం—అనగా

ధన—బాబు అది వ్యాపారరహస్యము. మే మొకప్పుడు బంగారము
పెట్టి వెంట్రుకలు కొందుము ఒక వెంట్రుకకొక బంగారపు
కొండ సంపాదించెదము.

సుజా—సమాయి బేరీ! నాయొద్ద వెంట్రుకలున్నవి కొనెదవా!

వ్యా—వెంట్రుకలు లేనివా రెవ్వరు.

ధన—అవే మాకు కావలెను. తప్పక కొనెదను. మాచిన్నబ్బికి గొంగళి
కావలెనని నన్ను వేపుకొని తినుచున్నాడు. కాశ్మీరమునుండి
తెప్పించిన సేలువ కప్పుకోరాదాయని యెంతచెప్పినను వినక
నాకు గొంగళి కావలెనని యేడ్చుచున్నాడు. గొంగళియు
శాలువయు రోమ మయమేగదా! యని పరువునకు లోటున్నను
నరుక్కొక్కటే కావున నొక కంబళి నేయించుదుమని బయలుదేరి
నాను. బాబు మీయొద్ద యెన్ని రోమము లున్నవి!

కృత—ఇదిగో వీడి తలనిండా మెడనిండా రోమములే యెన్ని కావలసి
నను సందేహము లేకుండగ నూహలాగవచ్చును.

శ్రుత—వీడును నావంటివాడే.

సు—మీరందరు వెంట్రుక లిచ్చిదాతలు కాదలంచినారా!

ధన—బాబు నే నవి డబ్బిచ్చియే కొనెదను.

సు—నాయొద్ద గుప్పెడు వెంట్రుక లున్నవి. ఎంతకు కొనెదవు?

ధన—తులములెక్క నిచ్చెదరా లెక్కప్రకార మిచ్చెదరా!

సు—నీవే యడుగుము.

ధన—నాది టోకుబేరము. ఇదిగో యీసందిసిండ స్వర్ణదీనారములున్నవి
యివి పుచ్చుకొని మీచేతిలోని వెంట్రుక లిచ్చివేయుడు.

సు—మహాభాగ్యము (అని యిచ్చి సంచి తీసుకొనును.)

ధన—దిక్కినదిరా లచ్చి (అని పోబోవును)

సు—(పిలిచి) ఓ బేసీ! ఆనెంట్రిక లీవరాల విలువచేయవు నీయొద్ద నన్యాయముగా నింతధనము తీసికొనుట యధర్మము గావున నీసంచయు నీవే గొనిపోమ్ము.

ధన—ఇంకెమిబాబు తమరు ధర్మప్రభువులు (అని నిష్క్రమించును.)

మూతంగుడు—(డప్పువాయిండుచు) కర్ణమహారాజుగారి కేశములు కోళాగారమున నొక్కొక్కటి యొక్కొక్క వేయినారములకు కొనబడును గావున కిలవారు వెల్లి మార్చుకొనవచ్చును.

(డప్పు)

వ్యా—చిత్రము చిత్రము ధనగుప్తుడు మోసముచేసి పాపము పీడబ్రాహ్మణుని నోట కరక్కాయ కొట్టి పోయినాడు.

ఇం—ఈతనికి ప్రాప్తములేదు.

తే. గీ. లచ్చి కేశ రూపము చాల్చి వచ్చిపోయె
పోల్చలేక పోయితివింక పొగులనేల
ధరణి దురదృష్టవంతుఁ డెంత మిడికినను
ప్రాప్తమునకంట నధికంబు బడయఁబోడు.

సు—అర్జులారా! నన్న వైస్యఁ డన్యాయముగా మోసగించి పాటి పోయినాడు.

శ్రు—అగును వాని వెంబడించి పట్టుకొని తగిన శాస్తి చేయవలయును.

కృ—ప్రస్తుతము మన కిక్కడ నాస్తియైనది సరే వదండి పోవురము.

ఇం—(న్వ) అకర్ణుఁ డెంత మహాదాత యిట్టి మహామహుఁడయ్యెద నాపాసిక సులభముగ పాటుట కభ్యంతర మాండదు. నే నెంతయు ధన్యుడను. (అని అందరు నిష్క్రమింతురు.)

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము .

తృ తీ యా ం శ ము .

రంగము — గంగాతీరము.

(శ్రీకృష్ణుడు, విదురుడు, సృవేశించియుందురు.)

కృష్ణ—చూమా! ఈగంగ యెంత రమణీయముగఁ దోచుచున్నది.

విదు—ఇది ఉపస్థమయముగదా!

కృ—అగును.

నీ. శివజటాజూటంబు నవఘృళింపఁగ గజై
లందెలుమోయ నాట్యంబు నలిపి

హిమవన్నగంబున నింపు సొంపారఁగా

సైవ్యరవిహారంబు చక్కఁబెట్టి

వారణావతమునఁ బాదంబు మోపి సై

కతనీమలను చెరగాటలాడి

దారుకావనమధ్యఁ దపసి కన్యలఁగూడి

సొమ్ములనొడ్డి నెత్తమ్ములాడి

తే. గీ. గొల్ల చేడలుగొల్ప వ్రేవల్లెనుండి

ఇచట నావేణునాద మాలించు కొఱకు

వచ్చుచున్నది గంగప్రవాహ వేగ

వీచికలదోగి యానంద విభవమంద.

విదు—కృష్ణ! జీవనాధారమైన నీమెకు వేరుగ బహుకరింపవలయునా!

నీదర్శనమే మహాభాగ్యము.

తే. గీ. మొనట నీపాదకమలమందుదయమంది

శివజటాకూట మెక్కవచ్చితిరంగ

తిరిగి నీపాదనన్నిధి కరుగుడెంచె

సహజమాగర్వకముగాదె జన్మభూమి

కృ—అదిగో మర కబురు విని కర్ణుఁ డీవారనే వచ్చుచున్నాఁడు.

కర్ణుఁడు—(ప్రవేశించి) సుధ్యానుష్ఠారార్థ మింగొంతిరంబువకు వచ్చిర నన్ను ఎందుకో కృష్ణుఁడు కబురంపినాఁడు. అతఁడును విహారార్థ మింత్రాంతమునకు వచ్చియున్నోపురుకాపురపోయి దర్శించెదను.

కృ—(నిమగ్నహిత మెరుకే) కర్ణా! ఈ యుదితాసన ముంకరింపుము.

కర్ణ—చుహభాగ్యము (అని కూర్చుండును)

కృ—కర్ణా! నీకవచుండలము లేమిచేసితివి?

కర్ణ—అచుగనచ్చిర ఇంద్రునకు దానము చేసితిని.

కృ—అర్థవంతుఁడైన ఇందునకు దానమేమిటి అది యపాత్రదా నముకాదా?

కర్ణ—కానిమ్ము. అర్థవంతుఁడైనను అర్థహీనుఁడైనను యాదించి నప్పుడున్నదిచ్చుట కేలసంశయించవలయును? కావుననే నాకవచ కుండలము లిచ్చిచేసితిని.

కృ—అవి నీప్రాణములకంటె ఘనములు కావా?

కర్ణ—ప్రాణమడిగినను నిచ్చివేయుదును. ఇచ్చువాని కధికము నీచమను నవిలేవు.

తే. గీ. వార్ధిరత్నాలు గైకొను వానికిచ్చు

కుజము ఫలములన్నిటికోసి కొనగనిచ్చు

సతులు దేహీయటన్న భిక్షము లొసంగు

దాత గడియించి యడుగుపేదలకుఁబెట్టు.

విదు—ఇంద్రుడు వేదవాఁడెట్లును?

కర్ణ—అన్నము మింగుచుండువాఁడు యాదాతురుఁడని చెప్పట యెట్లొ
యాచకుఁడు వేదవాఁడని యనుటయు నట్లే.

విదు—ఇంద్రుఁడు తనయాత్మజుఁడగునర్జునుఁడు మేలు నేయఁడలంచి
నిన్ను వంచిచినాఁడేగాని వేరుగాదు.

కర్ణ—అహా! యింద్రుఁ డెంతమోసగాఁడు.

శే. గీ. కోడియై గౌతముని పువ్వుఁబోడిఁగూడి
పాడుగాఁ జేసికొన్నాఁడు నాఁడు తనువు
నేను కవచఁకుండలముల స్మరముచెప్పి
తీసికొన్నాఁడు దుష్కర్త దిశలు నిండ.

కృ—అవి తిరిగి కావలె ననియెడవా?

కర్ణ—ఇనీ! అవి యేహ్యములు కానా! పాము కుబుసము విడిచినట్లు
ప్పుడే వానిని నేను పాటవేసితిని.

కృ—కర్ణా!

ఉ. దాతపు వేదశాస్త్రచయధర్మనితపు బ్రహ్మతత్త్వవి
జ్ఞాతపు కామమఖ్యరిపుపట్కవిశేతపు సర్వలోకవి
ఖ్యాతపు నీ యశంగన దిగంతకరీంద్రీరంబు లెక్కి కా
లూతగ సృత్యమున్ నలుపుదున్నది నీ కుడెభాగ్య మర్కజా!

కర్ణ—ఈ చరాచరజీవరాశులన్నియు షర్ణనాతీతుఁడవైన నీ తరువారనే
గదా! అన్మదాదుల లెక్కయేమి కృష్ణా! నన్నిప్పుడు కబురు
పంపిన పనియేమి?

కృ—నీతో కొన్నిరహస్యములు ముచ్చటించనలెనని తలంచితిమి.

కర్ణ—ఆ నిగూఢవిషయము లేమో నిర్వచింపుఁడు.

విదు—నిన్ను పాండవులపక్షమునఁ బిలువవలయు ననునది యొక
విషయము.

కర్ణ—అది విషయమే. ఎన్నటికిని పొనగనుది గాదు.

ఉ. చుట్టము కాకపోయినను బట్టముకంటెను వేరురెల్లు నా
పట్టన నాదరించుచు శుభంబులఁ గూర్చుచు సంగరాజ్యమున్
బట్టముగట్టినట్టి సరిపాలు సుయోధనునీడి కుంతికిన్
బుట్టినవారి పక్షమునఁ బోయి కృతఘ్నుడనౌటఁ బోలునే.

కృ—కర్ణా! వదాన్యచరితుడైన నీకు తెలియని యర్థములేదు గాని
నీవు దుర్యోధనాదులచే నేమేమో గొప్పగౌరవమునకుఁ బాత్రుడ
నైనాడవని పలుకుచున్నాడవు. నీవెరియొద్ద నున్నను నిట్టి
మహనీయమైన పదవి నందవలసినవాడవే.

విదు—అగును. సందేహ మేమున్నది?

తే గీ. శుక్తిగర్భంబుగోచున్న మాక్తికంబు
రాలగనులందుఁ బడసిన రత్నచయము
అగతలంబున దొరకిన హాటకంబు
పృథుకిరీటముల నలంకరింపఁ బడవె.

కృ—కాని, కర్ణా! నీవు నేటివఱ కెరియెడ నఖండమైన కృతజ్ఞత
గలవాడవై మెలగుచు పొగమైన దారవోయ నమకట్టి
యున్నాడవో అట్టి కౌరవులు నీయెడ నిసుమంతయు గౌరవ
ముంచినట్లు తోచదు.

విదు—అగును.

కృ—

మ. గురుభీష్మాదులు నిన్ను తుమ్మిడని సంకోచింపకే చెప్పుచుం
దురు నిన్ యోధునిగాఁ దలంపరు దురుద్యోగంబునన్ నిన్ను న
ర్థరథున్ జేసిరి పోరునందు శరసంఘానంబు మోక్షంబు నే
మతెదంచున్ శపియించినారు మఱి నీ మర్యాద పాటించిరే.

కర్ణ—కృష్ణా! నీ వన్నది నిజము. కాని వారితో నాకేమిపని. నాకై దురాగతములు వచ్చినవారిలో నాచేలిక కేమియు ప్రసక్తి లేదు. నాజవనత్వములన్నియు నాప్రభువగు సుయోధనుని గూర్చుటకై యున్నవి గాని నాకందు స్వార్థ మావంతయు లేదు.

ఉ. ఏను నదీవిధానఁ బ్రసహింతురు నగ్నివిధాన రాక్షసు యు
రూనిలమట్టు లోకమున సాగెద భూమివిధాన మంశవన్
గాని ననున్ మలీమనముగా నొనరించి; నాప్రివేసినన్
మానినఁ ద్రవిప్రోసిన వినాశముగాను నిజులు కేశవా!

శాప్తన ఓనందనందనా! ఎవరో యేమో నన్ను తిట్టినారని నిరసింది నారని శపించినారని యెన్నియో నిర్వచించితివి. కాని,

మ. కవచంబున్ వరకుండలంబులను భిక్షున్ గొంటుకై వచ్చి యా
నవనాధీశ్వరుఁ డింద్రుఁ డాచికొని మోసంచెంతయో చేసె నా
జవనత్వోబులు లాగి యర్జునునిచేఁ జంపింప నూహించు శా
త్రవవర్గంబున నీవు లేవొకొ ముకుందా! మాట లింకేటికిన్.

ఇది యటుండనిమ్ము. ఓచక్రీ! మహామహానీయమైన నీశక్తి నే నెఱుంగక కాదు. కాని నీవు మహాన్నతస్థాన మలంకరించియు సామాన్యమానవునివలె స్వల్పకార్యములకుఁ గడంగి కులక్రమా గత మైన మర్యాదను వదలివేయు చున్నాడవు.

కృ—అదియేమి.

కర్ణ—ఏమా! నాఁడు రాజసూయమునకు వచ్చిన ఛప్పున్నదేశాధీశుల మధ్య మహామహుడైన భీష్ముఁడు ఎవని కగ్రీతాంబూల మిచ్చినాఁడో ఎవరు నరకాసురాది మహావిరాధివీరులను నిర్జించి పోరెన్నికఁ గాంచినాఁడో అట్టి నీవు పాండవదౌత్యమానకు కుదిరి

తివి. మున్నుండు సానిధ్యముకూడ నేయుదువేమో! చూడుము.

ఉ. జ్యోతఃకాంబునః శకుని నుంచి సుయోధనుఁ డాత్మగౌరవ
భ్యాతిని నిల్పి పాండవుల గర్వమణించెను ధర్మసూతియా
నీతియెఱుంగికోకిలపులింబలె పన్నిదమొడ్డి రాజ్యమున్
నాతిని యోడిపోయెను జనంబు లిసీయని నిండలాడఁగన్.

కృ—నీసంగతి చెప్పవేమి? నీప్రభువు

తే. గీ. దానకర్ణుడనుచు నిన్ను ధరణిఁ బలువ
విని సహింపక యలిగి యాపేరు తనకె
కలుగవలెనని వాకిట గింటకట్టి
దాత దుర్యోధనుండు కాఁ దలఁచినాఁడు.

కర్ణ—(పైపద్యము చదివి) ఇందు తప్పేమున్నది?

ఉ. దాతలు పెక్కు రున్న మన ధాతికి శ్రేయమేగాని హానియున్
ఫీతి యొసంగి దింతయును పేరునకో సుకృతాప్తికో జన
వ్రాత వశింకరంబునకొ న్యర్థపు సంబములాడికొంటకో
దాతలు గల్గనిమ్ము విధిధర్మము లొక్కవికాణమొదయే.

విదు—అగునది నిక్కము.

కర్ణ—మీఁద్రునుఁడుకూడ ధనదాత కాఁదలంచినాఁడు.

తే. గీ. నీవు ఋణముజేసి నీపార్థునకు నిచ్చి
పంచినావు పేదబ్రాహ్మణులకు
ఇనుఁడు జలములాఁగి యిందునిపేరవ
ర్షింపఁజేసి నదులు నింపివల్లు.

కృష్ణ—కర్ణా! నేకొక్కమాట చెప్పదను ననహితుఁడవై యానింపుము.

కర్ణ—అవస్థము అది ఏది?

కృ—నీజన్మవృత్తాంతము, నీవు సూర్యునివలనఁ గుఁతికిఁ బుట్టితివి.

కర్ణ—కావచ్చును.

కృ—కుంతి తన కన్యాత్వము గాంచివున్నట్లై నిన్నొక పెట్టెలో జెట్టి నదిలో విడిచినై చిసది. అది ప్రవాహవేగమున గొట్టుకొనిపోయి రాధాధవునకు దొరికినది. నిన్ను పొంది వారు పెంచినారు.

కర్ణ—సరే. ఇంక నేను చేయవలసిందేమి ?

కృ—కుంతిదేవిని నీవు లెట్లగా భావించవలయును.

కర్ణ—కృష్ణా ! ఇది మిక్కిలి యాశ్చర్యమైనసంగతి.

ఉ. కుంతికే బుట్టినన్ మఱిశకుంతక బుట్టిన బుట్టనిమ్ము నే
యింతికో మానవుండు జనియించుట తథ్యము నాకు దానికై
వంత యొకింతలేదు బలవంతముగా నిది తల్లియంచు నీ
వంతకం జెప్పనేల పెరియుతులు తల్లులుగారె మాధవా !

కృ—కర్ణా ! అది సరే ! పెరియుతులు పరధనములసంగతికై నిన్ను నేను బిలువలేదు. కుంతి నీతల్లి యనురహస్యము నీతో జెప్పి మీచుట్ట జికము అశిథిలానురాగ సముత్సుకసువర్ణశృంఖలములతో బంధించవలయు నని నాసంకల్పము.

కర్ణ—సీపవిత్రమైన మహదాశయము మిక్కిలి సంప్రసనీయము కాని కృష్ణా ! ఒక్కసంగతి చెప్పుము.

ఉ. పిల్లలఁగాంచి నీటఁబడవేసిన భీష్మునితల్లిరెండు నా
తల్లి దయావిహీనలని ధాత్రి నిదుర్యశమందినారు వ్రే
పల్లెకు నీదు తల్లి నిను బంపి యశంబును గాంచెఁగాడె వీ
రెల్లరు కాలగర్భమున కేగెదరైన చరిత్ర లేకునే.

కుంతి—(ప్రవేశించును.) నేను మంచినమయమునకే వచ్చితిని.

(అందఱు లేచి నిలువఁబడుదురు.)

కుం—నాయనా ! కర్ణా ! సహజమైన కవచకుండలము లిచ్చివేసి నీవు

నేడు మిగుల దిస్సవోయియన్నాడవు.

కర్ణ—లేదు నామనస్సు మిగుల తేజస్సుతో నిండియున్నది.

కుం—నీవు ఈకృష్ణభగవానునిమాట లెంతమాత్రమును తిరస్కరింపకుము. వేదవాక్యములవలె శిరసావహించి యాచరించుముతండీ! సర్వశుభములను పొంది నర్థిల్లఁగలవు.

కృ—నీవు పాండవపక్షమున కరుదెమ్ము. నీకు ధర్మరాజుచేతను తిక్కెన నలవురన్నదమ్ములచేతను నకలోపచారములు చేయించెదను. మఱియు నోకర్ణా ! పాండవపక్షముచే నిష్పరిజన్మునిగాఁ బూజింపనేయుటయే గాదు.

ఆ. గీ. ఎన తెకొఱకు మీర లీచేతులొకంబు

లీడుగావటంచు నొచిన్వొ

అట్టి ద్రుపదుపట్టి నాలిగా నీకిత్తు

నింగి నోరఁదగినజేది కర్ణ!

కర్ణ—మాధవా ! ద్రుపదుపట్టియగు కృష్ణును సుయోధనునివంటి మహారాజును శ్రుష్టివాసికొడుకని నధిక్షేపించినయొజ్ఞ నేనిని నాకాలిగా నమ్మించెదవా ! నీవెంతిట్టి కౌన సమర్థుడవే కాని కృష్ణా!

మ. పరకాంతిన్ జననీసమానయని నే భావించు పాంచాలి బుగరుపాంచాలిక సుందరాంగియయినన్ గానచ్చు లోకాన నెందఱు పాండర్యవిరాజమానలగు కాంతల్ లేరు వారెల్ల వత్తురె కాంక్షించిన నన్యకాంతలరతుల్ దోషంబు గాకుండునే.

కృ—సరే కర్ణా ! నేనెందు కీసంగతి నీకింత స్పష్టముగా వివరముగా నొడివితి నో దూరమాలోచింపుము. రథకారకుల సంజాతుఁడనుమహాకళంకము సంపూర్ణముగాఁ దొలఁగిపోవుటయేకాక సర్వసర్వం నహంచకృమేకభరిముగా పాండవులఁగూడి పరిపాలింపఁగలవు

నీయశము భారతజాతీయగీతములలోఁ గలిసి గానము నేయఁ
బడును.

ఉ. ఈమహానీయబాంధవము నీయవకాశము పోవనీయకా
కామిని కృష్ణ నీకు నిజకామినియకాను సముద్రముదితం
జా మహిజిక్కు నీ కరతలామలకంబుగి వీరిగొంట రా
వేమి సుయోధనున్ విడువవేమి శుభంబులు మానుకొందువే.

కర్ణ—కృష్ణ! యిదియెంతమాత్రము సరిపడనివాని.

నీ. పాండువంచకమని పృథ్వితిగాంచువా

రలలోనకా నీమండలరలేడు

నేటివాఁకను సూతవాటిలోఁ బెరిగిన

రాధేయుఁ డిపు డొక్క రాజు గాఁడు

ఒక పేద శూద్ర కన్యక భర్తయగు కర్ణఁ

డల ద్రావడికి భర్త యనఁగఁబోడు

దుర్యోధనుని మైత్రి తోసి రాజుని మీకు

దోసిలోగ్గ శ్రేవుండు ద్రోహి గాఁడు

తే. గీ. బలమునకు బెగ్గడిలి మీకు వశము గాఁడు

సామ్యులకు లొంగి మీకు దాసోహమనఁడు

చానలను గోరి మీకు కై చాపులిడఁడు

ఇన తనూజుండు కురు సుయోధన సఖుండు.

కంతి—నాయనా కర్ణ! గతమంతయు మఱచి సాక్షాద్విష్ణు స్వరూపుఁ
డైన మాధవుని నుడువు లాలకించి పాండు వందనులను నీవు
సముద్ధరింపుము. తండ్రీ! చిరంజీవివై సుఖపడియెదవు.

కర్ణ—ఈ సూతిన సృష్టియు నీ సూతన మర్యాదలును నడుమంత్రపు
కలిమి. జనావపాదమునకుఁ గారణము. అనన్యము, తుచ్ఛము,
సర్వాత్మనా నా కనగత్యము.

విను—కన్దా! సగలధర్మనిదులైన పెద్దలమాటలు త్రోవప్రాయములుగాఁ
ద్రోసి నేయఁ జసడు. అందులో తల్లి, పూజ్యురాలైన గొంతి
ఆమె కోర్కెనైన జెల్లిపుము.

కర్ణ—అమ్మా.

నీ. సూర్యు నంతటివాని సూనుఁ డంచెఱిగియు

కృపమాలి గంగ కర్పించినావు

చిరకాలమై పాసి చిత్తుంబులో రోసి

మరణించెను కర్ణ మఱచినావు

సూతుని సుతుఁడైన సూతకన్యను గూడి

కాపురంబునునేయఁ గాంచినావు

పాండు నిల్లెల్లివై పడసిన పుత్రుల

గెలిపి పు నన్నొండు దలచినావు

తే. గీ. నిజముగా నన్ను తొమ్మిది నెలలు మోసి

కాంచియుండిన నా సి^{క్}తి గాంచి నీను

కడుపు చుమ్మలు చుట్టుక పడకయున్నె

తల్లి గొంతెమ్మ కోర్కెలు జెల్లుచమ్మ.

పింతి—(తలవంచి) నిజము ఏమారా! నిజము నీయెడ నేను రాతికంటె

కతినుదాల ననుటలో నతిశయోక్తి లేదు కాని—

ఉ. పార్థుడుగాని పాండుసుత పంచకమా దెవరైన నీకు ప్ర

త్యర్థులుగారు బ్రాహ్మి నలెంబును నిన్ మది గోరుచుండు నే

నర్థి దలంతు నీ శుభమహర్నిశ మిన్వకటంబ మావడన్

వార్ధిని మునిపోగనదవా! కరుణింపవ! చిన్ని తమ్ములన్.

కర్ణ—అమ్మా! ఇది నాన్వకుటంబమా! వారు నా తమ్ముల! అగుగాక.

శా. ఏనో పార్థుఁడో వీరలోకమున మున్నె నిల్చి ప్రత్యర్థులై

ప్రాణాల్పొడ్డి రణంబు నేయటకునై బాసాడి యున్నాము నీ

వానాఁ డేమయినావు ద్రౌపది వివాహార్థంబు నేతెంచునాఁ
డే నన్ బిల్చిన నింత పుట్టుచుట తల్లి మాట లింకేటికొక.

కృ—(తలవంకించి) అనుననుము కాని కానీనా.

ఉ. పార్థుని గెల్వలేవు బలవంతుడవై నను నీవుకర్ణ యీ
వార్థులు ముంచవచ్చినను వాసుకి కోరలు విప్పవచ్చినగా
న్వర్థుని నెత్తిపై బడిన చండహుతాశనుఁ డెత్తి వచ్చినన్
వర్థము పార్థజుంపఁగలవారు త్రినేత్రుల లేరు జూడగన్.

కర్ణ—చూధవా! ఈబీరములకేమి పార్థునిపేరు వీరలోకమునకన్న నారీ
లోకమున విశేష విఖ్యాతిగాంచియున్నది.

చ. అతివ నటించు పేరున బృహన్నలనంచును వేశ్యశాప సు
హృతమతినంచు బొంకి విరటాధిపు సంతిపురంబు జేరి యీ
యతివలతోడ నాట్యముల నాడుచు పాడుచు వారిగౌరవ
ప్రతితిని పాడుజేసినది పార్థుఁడె కాదొకొ నందనందనా!

కృ—కర్ణా! నీవల్లెన్నటికిని భావింపకము, నిజముగా అర్జునుఁడు శాప
వాతుఁ డగుటచేతనే విరటుని మ దిగమున నాడుదానివలె నటిం
చినాఁడు కాని అతిమాంత్రిమున పీరుఁడు కాఁడనఁ జెల్లునా?

ఉ. సర్వధనుష్కఁ భావిదుఁడు శౌర్యధనుండల కాలకేయులన్.
గర్వి మణిచినాఁడు దివి ఖాండవమున్ దహించినాఁడు గం
ధర్వులఁ ద్రోలినాఁడు కురు ధాత్రిపతిన్ విడిపించినాఁడు ఆ
శర్వుని గెల్చినాఁడు నరుసాటి నరుం డిలఁ గల్గనేర్చునే.

కర్ణ—అనునగును. నరుసాటి నరుండుండఁడు కాని కృష్ణా!

ఉ. శర్వుని గెల్చుటన్న దొక సాహసమా? యతడల్లివచ్చినన్
సర్వజగంబులున్ గునుమ సాయకుఁడున్ ద్విపురాసురావధుల్
బుర్వుల లీలమాడి పడిపోయిరి యర్జునుఁడేమి లెక్కయా
పార్వతి ముద్దుదీర్పఁ దన పాశుపతంబిడఁగాదె వానికిన్.

కృష్ణ—కర్ణా! నీ సమయానులాపంబుల కెంతయు సంతసింపవలసియు
న్నది కాని మొన్న మొన్నను జరిగిన గోగ్రహణమునాటి
ముచ్చట లప్పుడే మఱచితివా?

కర్ణ—అవి ముచ్చటలే మేము గోగ్రహణమును మిషచేవచ్చి పొడవు
లఘాతవాన వృతభంగమును గావించితి మదే సూవిజయము.
ఈశ్వరుని గెల్పుట యెట్టిదో అర్జునుడు మమ్ము గెలుచుటయు
నట్టిదే.

కృష్ణ—

తే. గీ. మత్స్యయంత్రింబు తెగటార్చి మరలునపుడు
చెలగి కేళి రణంబులు సేయనపుడు
పరగగోగ్రహణార్థమై వచ్చునపుడు
అర్జును నెరింగి పొరపడ నగునె చెపుమ!

కర్ణ—కృష్ణా ! మేము పొరపడుటలేదు అపని నీది.

మ. గయునిన్ నీవు శపింపఁ బార్థుడు భుజంగంబులు నిన్ మార్కొనన్
గయపక్షంబున నిల్చె పాండవులసఖ్యం బిట్టిదే చాడుమా
నయహీనాత్ములొ మేమొ శత్రులము కృష్ణా నీకు, నూహించు, నీ
భయముగ గల్గియె వీడినామడవున్ బ్రాణాలతో వారలన్.

విదు—ఈవాడము లస్తినా స్తికములవలె ననంతము లై నవి.

తే. గీ. హితములాడియాడి యిది నీకు కర్తవ్య
మనుచు కైప్పఁ కృష్ణుఁ డంతవాఁడు
తల్లి కుంతిచెప్పె తగనే వచించితి
కాని విసపు మూర్ఖుగితిని కర్ణ.

కర్ణ—తాతా !

ఉ. నీతికి నీవు పేర్వడిన నేతవు నీదు మరెంబు లోకవి
భ్యాతము చెల్లలే విదుర కౌరవులన్ విశవాడు మంచునే
రీతిని చెప్పగాగలవు కృష్ణుడు చెప్పిన జెప్పుకాక నా
యీతనుపున్నదాఁకి భజియితు కృష్ణుఁడెగాను తేనికే.

కుంతి—నాయనా! నామాట యేమి చెప్పెదవు! నేను నీకు తల్లిని నా
యేవురు కొడుకులను నాలములో బట్టి చంపనని వరిమిచ్చి నా
ఋణము దీర్చుము నేరదే నీన్ను కొంగుబట్టియూచి చుచున్నాను.
పుత్రా కన్తా! నన్ను దుఃఖారవమున ముంచబోతుము. నీకు
నేను నిజముగా తల్లిని.

విదు—

తే. గీ. కవచకుండలములఁ గాదన కిచ్చితి
వర్తికపుడు తల్లి ననుచు పచ్చి
చేరె యామెకోర్కె చెల్లించఁగా రాద
లేదె దానవదము నీదె కాదె.

కర్ణ—

ఉ. తల్లివొకావొ నే నెఱుంగ దైవ మెఱుంగునుగాని నీవు నా
తల్లివటంచు జెప్పితిని ధన్యుడనై తిని నివృద్ధివు నా
వల్ల ఋణంబు దీర్చుకొన వచ్చినదానవు గాన నర్జునుం
డల్లన మానినీ కొడుకు లందఱి నీడద నాజిలోపలన్.

(అని నిష్క్రమించును.)

కృ—చున మింక సంపూర్ణకృతార్థులమైనారము. మనకొంతలన్నియు
దీరినవి.

విదు—అదియెట్లు? అర్జునునిజెగటారైదనన్న కర్ణనివాక్య మమోఘము
కాదా!

కుం—నాయర్లునుఁజేతెగిన నాకిఁక లోకమే లేదు. (అని మూర్ఛిల్లును.)

విదు—అర్జునుఁడు లేని పాండవులు శిరములేని మొండెములు.

కృ—అగునది వాస్తవము. అర్జునుని నేను కాపాడెనను, తక్కిన పాండవ చతుష్టయమును కర్ణుఁడే విడిచివేయును అది మనకు మేలుకాదా? మఱియు నోమామా!

చ. ఎవనిశుభంబు గోరుచును నీవిధివాదము జేసినాఁడో ఆ
యవనిధవున్ సుయోధనుయమాలయమంపెడు భీమునిడి కొ
రవకులమార్చెక్కిర్లుఁడు కిరంబుల మిత్తుని సాకఁబోయి శా
త్రవులకుఁ దోడ్పడెన్ విధివిధానమలంఘ్యము నట్టివారికిన్.

(తెరదిగును.)

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము

చ తు ర్థాంశ ము.

రంగము—కురుక్షేత్రము.

(కౌరవపాండివసేనామధ్యరంగమున కృష్ణార్జునులు

రిథమెక్కి పోవేసెందురు.)

కృ—అర్జునా! నేడెంత శుభదివసము. ఈపుణ్యక్షేత్రమును కురుక్షేత్రమున మనసేసయు భీష్మాదిద్రోణాచార్య పరిరక్షితమైన కౌరవసేనయు నొల్లు విరాజిల్లుచున్నదియో చూచితివా! నే డీదుర్యోధనాదులు తా మొనరించిన మర్లయముల ఫలమనుభవించుటకు సంసిద్ధముగ నున్నారు మఱియు.

ఉ. పాపకళంకచూకృతులపై మసిప్రాకినరీతిఁదోవ నీ

కాపురుషుల్ రణావసనిఖడ్గములన్ గొనియున్నబోరఁగా

నోవరు దుర్మదాంధుల సమున్నతియాటిపోవు దీ

పాపచయంబువంటిది భయానహమైనది చూడు మర్జునా!

అర్జునా! నీకిచ్చట జయమును శత్రువులైన కౌరవేయులకుఁ బరా

జయమును విధిచేరితమైనదని నీవు తెలిసికొనుము.

అర్జు—అగునుగాక. కాని.

ఉ. మిత్రులు నన్నదమ్ములు సమీపపుబంధులు మేనమామలున్

బుత్రులు బావమర్దులు పౌబుద్ధులు తాతలుగ్రాల్లు నీకురు

క్షేత్రము పెండ్లిపందిరనఁ జెల్లుచునున్నది యిందు వీరి నే

శత్రుని కైవడిన్ బిలిచి చంపఁగనేర్తునె రక్కసుండనై.

కృ—(న్వ.) ఓహో! ఈతఁడు సమరపరాక్రముడై మెల్లఁగాఁ బాటి

పోవనుకొనుచున్నట్లున్నది. ఎట్టలో వీనిని దిద్ది యీతైత్రయాత్ర
సాగింపవలయును లేనిచో యీదుష్టసంహారము కానేరను. (ప్ర)
అర్జునా ! ఏమంటివి? (పై పద్యమును జదివి) అనియా ఆహా !
అకౌరవులు మీయెడ నొనరించిన మహాపరాధము లప్పుడే మఱి
చితివా?

అర్జు—లేదు కాని.

చ. గతజలసేతుబంధనము గాదె గతించిన మేలుకీళ్లనం
గతి తలపోయనాడు మనకాలము చెడ్డదిగాన శత్రులీ
గతికి కురిచినారు భవకర్మఫలంబులు దప్పవేరికిన్
క్షీతి, గతకాలమున్ దిరిగి చేరుదునే రిపులజిగూల్చినన్.

కృ—మీరజ్ఞాతవాసమున నిడుమలగుచుచున్నను మీవెన్నాడుట
మానకగోగ్రహణమునుమించుచే నంత కీడాచరింప సమకట్టినారో
యొకసారి తలంచుకొనుము.

అర్జు—అగును.

ఉ. కాలముచెడ్డదై న రిపుకాండములేమి న్నదేహరక్తమే
చాలు విరోధమై వెతలఁ జుంపుఁ గిరాతుఁడు లేకినేయ నా
కోలపలాయనంబగుచు కొద్దిగ గాయముకేసినేని యా
బాలకురంగరక్తమెట పాతినబోయకు దారిజూపదే!

అట్లే మేము మాదుర్దినములలో దుఃఖము లనుభవించినాము.

కృ—ఇప్పుడవి తీరినవా?

అర్జు—తీరకపోయినను నేనీబంధువధ మొనరింపజోపను.

సీ. ఈబంధువులఁ జూచి నాబొంది కంపించు

రోమహర్షముపుట్టె నేమి సేతు

గాండీవమీచేతినుండి జారును తిను

వుడు కెత్తెనిచట నేనుండలేను

అవశకునము లెన్నో యగుచున్నవిక శ్రేయ

మీ బంధువులఁ జంపి యెటులఁగొందు

విజయంబు రాజ్యంబు విభవంబు జీవంబు

నాశంప నీవు నేమన్నఁ గాని

కర్ణదుర్యోధనాదులు ఖలులెకాని

వారిఁ జంపినపాపంబె వచ్చుమనకు

వారు మము జంపి ముల్లోకవైభవములఁ

బొందఁగానిమ్ము నాకు నిబ్బందిలేదు.

కృ—ఇట్లని నీవు రణోపసంహరమునకు దారితీసిన నటుపై యేయాపదలు
పుట్టునో నూహింపకున్నాడవు.

ఉ. భీరుడు సర్జనుండు రణప్రీతిఁ దొఱంగియు బాటిపోయె కాం

తారదురంతసీమలకు దారుణ కౌరవనహిదాఁకఁగా

నూరక మాటలే యల సుయోధన భీష్మకకర్ణ దుస్సనే

నా రమణీయమైన కదనంబని లోకులు చెండ నాడరే.

అర్జు—అడివ నాడనిమ్ము. కాని యీ యుద్ధమే సాగించిన నెన్ని కుటుం
బములు ఎన్ని కులములు నిర్మూలములై నిరాధారములైపోవును.

మ. కులనాశం బొనరింపరాదు కులసత్వోభంబు గావంప నా

కులకాంతా నిచయంబు భ్రష్టయి శుద్ధి గోల్పోవు దుశ్శీలమై

కులమున్ సంకరమాను; సంకరులు మూర్ఖుల కర్మములనేయకే

ఖలులై పోదురు వారితో మనకు దుఃఖవాప్తి చేకూరడున్.

(అని చరితీలఁబడును.)

కృష్ణ—

ఉ. చాలును బాలు నీవగవు బాలు గ్రహింపఁగనయ్యె నీకు నే

లిల జనించె తుచ్ఛము నులేవనమా యెవయ్యెచ్చ మోహమా

భీమనార్యసేవితము భీరువులోలె దురంబు మానదే
చాలును లెమ్ము యుద్ధమును సల్పుము భారతకీర్తి నిల్పుమా.

అర్జు—కృష్ణా! నన్నేల యీ యడియాసలకు దింపెదవు?

ఉ. ఉత్తములైన భీష్మగురుయోధుల యుద్ధములోనఁజంపి యా
నెత్తురుఁగూడునుం గుడువ నేఁగి భీష్మమునెత్తి కాలమున్
బుత్తును నోడు గెల్పు లెలుజోవునొ తెల్పుఁగరాదు శాంతిరే
కత్తఁగ దారిజూపు మది యింద్రపదంబునకంటె మేలగున్.

కృష్ణ—

తే. గీ. పండితునిభంగి నీతులు పలికెదీవు
వగవఁ బనిలేనివారికై వగచె దేల
బ్రతికి యుండినఁ జచ్చిన వారికొఱకు
వగవ నొల్లరు పండితవర్యు లెపుడు.

ఉ. ఏ సవినాశముండ నటు నీవును నాశములేనివాఁడవే
యీనృపు తెల్ల నిత్యులు నశించిన దేహము నాత్మనిత్యమే
కాన గిళత్ జరామరణకారణమైన యవస్థఁన్ని యీ
మేనికగాని యాత్మను గమింపవు దానికి దుఃఖమేటికిన్.

సీ. బాల్యకౌమార యౌవనము లట్టులఁ బున
ర్జన్మ వచ్చును జీవజాలములకు
శీతోష్ణ సుఖదుఃఖ భీతుఁడవైపోక
యొగివాని నన్నిటి నోర్చుకొనుచు
ఆత్మ నిత్యంబు దేహం బనిత్యంబను
సదనద్వదార్థ విజ్ఞాన మెఱిగి
పుట్టని చావని పొంతఁజోవని యాత్మ
చావదు చంప దేనమయముందు

తే. గీ. శర్లవననంబు విడిచి ముచిదియు నూర్చు
వక్త్రమును గట్టునట్టు లీయాత్మ ప్రాణి
దేహమును వీడి కొను క్రొత్తదేహమునను
గాన దీనికై వగచుట మాను మింక.

మఱియు నో కాంతేయ.

ఉ. అచ్చపు ధర్మదీక్షను దురాత్ములఁ జంపఁగఁజోయి నాజిలోఁ
జచ్చిన వచ్చు స్వర్గము నిజంబుగ గెల్చిన రాజ్యభోగముల
వచ్చును గాన లెమ్ము మఱి పాపముబొందవు కర్మయోగ సం
పచ్చయమెల్లఁ జెప్పెదను బంధవిముక్తికి నాత్మశాంతికిన్.

సీ. మునుసూర్యునకు నేను వినిపించితిని దీని
నినుఁడు వై వన్వత మనువునకును
బోధించె నతఁడు సఁబోధించి యిక్ష్వాకు
నకు నెఱిగించె తల్పకలమరఁడు
ఋషు లందరికిఁదెల్పి యీరేడు లోకాలు
తరియింపఁజేసెనా శ్రత్వ మిపుడు
నీకు వెండియుఁ జెప్ప నిశ్చయించితి పార్థ
అపహితుండై విను మావిధంబు

తే. గీ. అగ్నికణ్ఠలఁబడి కాల్చునట్లు కర్మ
లన్ని జ్ఞానాగ్నిలోఁబడి యంతరించు
నపుడు నగువడు జగము నీయందు నట్టి
నీవు నాయందు నిన్ను వీక్షించఁగలవు.

అర్జు—

తే. గీ. నీవు మొనమొన్న దేవకీదేవి గర్భ
శుక్తి ముక్తాఫలంబయి శోభఁగాంచఁ

గాంచబడితివి తరణి కేకరణి తత్వ
బోధతేసితివో నాకు బోధవడదు.

కృ—ధనంజయా! నే నవినాశనుడను.

మ. ఒకమారీ నిఖలవ్రపంచ నిజసృష్ట్యద్వైతశుద్ధించి యు
దకలంకవ్రతిభావిభాసమును దివ్యానంతరేజః ప్రపం
చకళానంద రసస్వరూపమును లక్ష్మ్యంబందు ఏక్షించినన్
వికలం బందని నన్ను జూడగలవో విశ్వాకృతిన్ భారతా.

శా. న్వాతంత్ర్యంబు నిజానురాగము ముముక్షుత్వంబు బంధంబు వి
ద్యాతత్త్వంబున నిల్పబూనిన నిధి ధ్యానంబులో నృత్యమై
పాతాళంబుల మెట్టి పైకెగసి దివ్యద్యోధు నీనాక సం
ఘాతంబున్ బెకలించు నే ననెను యోగజ్ఞాన మార్జితపుమా.

ఉ. మానవశక్తి మానసిక మార్గణముల్ వెలిజమ్మి యాత్మని
జ్ఞానముచేత సృష్టిని ప్రకంపితమున్ బొసరించి యాతమిన్
భానుసహస్రమండలము భాతి వెలింగెడు నన్నుజూచి దృక్
స్థానము మార్చుకొమ్ము జడసంస్మృతిబోయి సుఖంతు వర్జునా.

డి. జ్ఞానవిధానసిద్ధి నిజ సంస్కరణంబులఁ బొందనెంచు వి
జ్ఞానులు మానవత్వము ప్రజాప్రతి పాదక వామమార్గముల్
మాని స్వరూపనాశనము మాటున దాగిన జీవశక్తిలో
గానఁగవచ్చు నీశ్వరునిగాఁ గనుచుందురు నన్ను భారతా!

శా. నీకున్ జ్ఞాపక ముండవచ్చు విశ్వాసీకంబు వర్షించి ము
ల్లోకంబుల్ తెగమాడ్చునాఁడు దనుజుల్ బులైచి విశ్వంబుదా
మార్గించెనునాఁడుకాలయనమున్ మార్గొన్నయుద్ధాల నే
నైకావక సదరాచరంబయిన బ్రహ్మాండంబు రూపించెడున్.

- ఉ. భారణజేసి మృత్యువును దన్ని జేతేంద్రియలై శరీరం
సాగరవికార వీచికల సంగతిబోక నిజాత్మత త్వ వి
స్తారతమోవిధూత వివిధప్రతిపాదకమైన శేష మె
వ్వారు గ్రహింతురో యదియె స్వర్గము నేనివి చూడు మర్జునా.
- ఉ. ఆటల నాడుచున్న పరమాణువులన్ విడదీసి వానిలో
మాటయియున్న యా వెలుగుమధ్య సుఖామధురంబులై జగ
న్నాటక సూత్రధారిసగు నా నిజరూపము నొప్పుచుక సదా
పాటలుపాడు నా మురళివంకను జూడఁగలేదె యర్జునా?
- ఉ. ఆయమునానదీ పరిసరావనివేణువు బూసి యాసుధా
మేయమనోజ్ఞ గానరవ మిశ్రితగీతములేవి పాడినా
నో యవె నేడనంతము మనోహరరాగరసంబులో నుపా
ధ్యాయునిరీతి గీత నమృతాకృతి జెప్పితి న న్నెఱుంగగన్.
- ఉ. ఆలము శత్రుధంజన మహామహితాత్మకమై ప్రభాతలే
జోలసితప్రభాపటలశోభిత సృష్టి విలాస విహ్వలో
దేవీల నిసూధతత్వ నిజదీప్తివినూత్నతఁ దెచ్చిపెట్టు నీ
కాలము వచ్చునే విరిగి గాంచెదమేమన మెన్నఁడనియున్.
- స. దివ్యులమెప్పించి దివ్యావగనుబట్టి
దివినుండి నేలకు దింపునాడు
రక్కసులనుబోర రక్తముల్ పాటించి
శరవాహినుల మోలఁ బెరుగునాడు
సామగానంబులు సవనంబు లొనరించి
సృష్టికీ బ్రతిసృష్టి నేయునాడు
భూమి చాఁవఁగఁజట్టి నామావశేషంబు
జేయవచ్చినవారి జేల్పునాడు

తే. గీ. భారతీయ యశఃకాంత వ్యవృత్తి

కలను దిక్కుంభిరుంభాల నిలిచిపాడె

నాటి జాతీయకీర్తియే నాటి కౌన

మఱవఁగారాదు, అర్జునా ! వెలువలదు.

అర్జు—

శా. నీమాయార్ణవ మెంత లోతు గలదో నీతేజ మేలాటిదో

ఏమో నీ నిజరూప మేనిధమునన్ వీక్షింపఁగా వచ్చునో

ఏమార్గంబున నిన్ను జేరఁ గలమో యెవ్వారెఱింగింతు రీ

భూమాతీతలసత్కళాకలిత దివ్యోదంచితా అచ్యుతా!

కృ—అదిగో చూడుము నా విశ్వరూపము (అనిచూపును.)

అర్జు—(చేతులు మోడ్చి)

దండకము .

నమో దేవదేవా నమో సర్వలోకేశ సర్వప్రకాశ భవద్విశ్వరూపం
బవాచ్యం బవంత్యం బనంతం బవాగ్మాననం బప్రమేయం బనూహ్యం
బసత్ దిత్ స్వరూపంబునై లోకమై భూతకోటిన్ విడంబించి దీపించు
నిన్నొంచ నేనెంతవాడన్ భువల్లోకమున్ స్వర్గపాతాళమున్ జీవజాలం
బులున్ సర్వతేజః ప్రపంచంబ విచ్చిన్న నిర్వాహ గాఢాంధకారంబు
నీలోన నిండారి నీగర్భ భాండంబులోనుండి రూపించు ఈ కారవ్రతేశి
కాలాహి కంఠంబులోఁజిక్కి మాంసాహి పాహీ యటంచున్ నశించున్
మహాఘోర మీదారి యీసారి వారించి నన్నున్ బ్రసాదించి రక్షించవే
దేవదేవా నమస్తే నమస్తే నమః.

(తెరవడును.)

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము.

ప ం చ మా ం క ము.

—0—

రంగము—కురుక్షేత్రయధిపతి.

(భీష్మఁ డంపత్యయ్యై పరుడియుండును.

(పాండవులు విమరుఁడుచుట్టును గూర్చుండియుండురు.)

(కర్ణ దుర్యోధనులు ప)వేసొతురు.)

కర్ణ—ఓనుయోధనమహారాజా! మీరుకురులపితామహుడైన భీష్మఁ
డొనరించిన కృతఘ్నుల వింటినిగదా!

దు—నినుటయేగాదు కన్నులారఁ జూచితిని.

కర్ణ—ఈగాంధేయు నిక యుద్ధము మాన్పించవలసినదని నే నెంతచెప్పి
నను వింటినికావుగదా!

దు—

చ. పదిదినముల్ మహాహవము పాండవవర్గముతోడఁ జోరి యీ
తుదిదినమున్ శిఖండి గని తోడనె విల్లును బాఱవేసి యీ
నదినుతుఁడు గృతఘ్నుల నొనర్చెఁ బరాజయ మింక మాకు లే
ప్పదు; శనపిల్లలన్ జననిభక్షణఁజేసిన లోకమాగునే.

కర్ణ—నిజము. ఈతనితల్లి గంగ వధురునుతులను గాంచి కాంచిన
తోడనే చంపి గంగలోఁ గలిపినది. చావు దప్పి కన్నులు లోట్ట
వోయినట్లు నీతఁ డెట్లో బ్రతికి పైకిఁబడినాఁడు కాని హంతకు
రాలిపుత్రుఁడు వంశాంతకుఁ డగుననట వింతగాదు.

ఉ. కాదనలేదు భీష్ముడన కౌరవ లోక పితామహుండు వి
ద్యాదయితుండు సూరుఁడుగదా! లేను నమ్మనవారి వంశమన్

బాదును వీడివైచుటకు బాల్కుడునే యిది పెద్దవాండ్రు
 ర్యాదయె శత్రుకోటి తన ప్రాణరహస్యము జెప్ప నొప్పునే.
 దు—అదియేమి కన్ఱా! మాతాతయగు నీభీష్మాచార్యులు శత్రువులతో
 గలిసినాడె.

కర్ణ—అగును.

దు—అదియెప్పుడు.

కర్ణ—భీష్ముడు పోరిన దినములలో నొకనాడైన బాండవులు దండి
 మగలవలె పోరాడలేకపోయినారు. ఈపది దినములు గజశురగాది
 చతురంగబలములు తెగి విగతప్రాణులై సప్తాక్షోహితీ పరిమితం
 జైన మహాసైన్యము సన్నగిల్లిపోవ నారంభించినది. ఇది కార్య
 ముకాదని చింతించి యతి నిపుణుడును మాయానటకుడైన
 ధర్మసుతుడు సహోదరుల వెంటఁదీసికొని భీష్ముని పటకుటీరము
 నకుఁబోయి వాపోయినవాని తెఱంగున వాని నిచ్చకముల రంజిం
 పఁజేసి తుదకు శిఖండిచేరి నాతనికిఁ బావున్నదని తెలిసికొని వెదలి
 పోయినాడు.

దు—తరువాత.

కర్ణ—తరువాత మరునాడు శిఖండిని వానియెట్టయెనుటఁ బెట్టి కలనేన
 యు సేనానాయకులును నొక్కపెట్టునఁ గలసి భీష్మునిపైఁబడి
 కొట్టికొట్టి జంపివేసినారు కాని పేరుమాత్ర మర్జునునకు వచ్చినది.
 దు—అహ! యేమి యీదురంతము.

కర్ణ—అదురంత మటుంచుము ఇపు డాభీష్టుని యంపశయ్యచుట్టును పరి
 వేష్టించియున్న వారెవ్వరో చూచితివా?

ఉ. చంపినవారు చంపుటకు సాక్షులు పల్కినవారు దొంగ వి
 ల్లొంపులుజేసి భీష్మునట నొంచినవారును వానిజేరి నల్

వంపులఁ గూరుచుండిరదె పాండవపంచకమన్నవారిదే

తెంపునిలింపులైన వినుతిలవఁగ నేర్తురె యీశభార్గముల్.

దు—అహా ! యెంతచిత్ర మెంతచిత్రము. ఈపాండవహతకులెంతగుండె

నిబ్బరము గలవారు! తాతను బంపి చచ్చినవానిని తిరిగి దర్శిం
చుటకు వచ్చి గూర్చుండియున్నారు.

కర్ణ—ఇట్టి మహామాయాసంపన్నులు గావుననే లోకము మోసపోయినది
దు—అయంపశయ్యయేమి?

విదు—స్వచ్ఛందమరణాదిగుణగరిష్ఠుడైన భీష్ముఁ జేకాదశి పుణ్యదివస
ప్రవేశపర్యంతము ప్రాణములు వాయునిబాణములు శయ్యగా
గావించి యందు నిద్రించుచున్నాఁడు.

దు—మనమును పరామర్శించి వత్తము రమ్ము

భీష్ముఁడు—

ఉ. ఓసచరాచరాత్మక మహోన్నతతేజ జగస్వరూపనం

భాసితసత్కళాకలిత బంధుర ఓవరతత్వమూర్తి నీ

వే సహజాకృతిన్ నిలిచి యీనిఖిలంబు సలంకరించితో

అసహజాకృతిన్ ననుగృతార్థునిజేయుము భక్తపత్నీలా.

కా. అపద్బాంధవుఁడీవు దీనులకు దిక్తైక్యమూచుచున్నావు నీ

రూపంబే కరుణామయంబు దిశలక రూపించుతేజోమయం

బాహోజ్యోతియజాండభాండముల కీవై నిండియున్నావు నన్

గాపాదన్ దలవంచి మృక్కిడ జగత్ కల్యాణసంధాయకా.

మ. జలరాశిన్ విలసిల్లు వీచికలతో సఖ్యంబు గావించి పు

వ్వులతో నయ్యము సల్పు తత్పుధలతోబాత్రె సభోపేధి జ

క్కలతో వియ్యములంది నీఘనఘనాకారంబు జంటింతు ని

ర్మలకారుణ్యసుధాప్రవృప్తి గురియన్ రావయ్యవిశ్వాత్మకా.

(దుర్యోధనకర్ణులు సమీపించిరి.)

విదు—రారాజా! మీపితామహుడు శరతల్పగతుడై పడియున్నాడు.
పోయి నమస్కరింపుము.

దు—నమస్కరించిన నన్నే మైనఁ జిరంజీవి యని యాశీర్వదించునా?
(పాండవులు లేతురు)

విదు—కౌరవరాజా! పెద్దలయెడ మనమవిధేయతగా నడువఁగూడదు.
భారతలోఁక పితామహుని నమస్కరించుట అవశ్యక ర్తవ్యము, అది
శ్రేయోభివృద్ధికి మార్గము.

ధర్మసత్యము సత్యము

దు—ఓహో! మీరా! ధర్మరాజులవారా! అగునగును అట్టి విషగర్భి
తమైన కపటనమస్కారములఁ గావించి నేవించియే యీమూఁడు
కాళ్లముసలవానిపాగ్రము లుష్పని పీల్చి వేసినారు.

కర్ణ—వీరు యమధర్మరాజుగారి సుపుత్రరత్నము కారా?

దు—వీరు గొప్పమాయావాదులు.

భీము—ఏమంటివి? మేము మాయావాదుల మనియా అహ! నీవెంత
సాహసుఁడవు? నీమల్గునసమైనచరిత్ర మొక్కింత తలంచుకొనుము.

శా. మాయాద్యూతము వెట్టిమావిభవముల్ మాయించిఘోరాటవిన్
ద్రోయన్ జేసి విమాన్మున్ గుడిపి పదోహంబు గావించి మా
శ్రేయంబుల్ హరియించి మాపుడమి నిశ్చేషంబు బోకార్చి మా
జాయన్ ద్రావడి చీరలొల్చి నభలో సాధింపవే దుర్మతి.

కర్ణ—ఓరీ! భీమా! నీభీమార్బాటము లింకఁ గట్టిపెట్టుము. నాఁడు
మీరు చేసినరాజసూయాభ్యరమనంతరము.

తే. గీ. మీరె జూడంబుపెట్టిరి మీరె రాజ్య
మోడి రలులైనఁ దిరిగి మీ కుచితరీతి
విడిచితిమి దాని తిరిగి మీపడఁతితోడ
కలిపి యోడితిఁకఁ దప్పుగలదె మాకు.

ధర్మ—ఓడితిమే యనుకొనుము కాని.

ఉ. పాపము సేయనట్టిది యథంబు శుభంబు నెఱుంగవలె యా
ద్రాపది కొప్పుపట్టి కురురాజకదంబము నిడుకొల్పిలోఁ
గోపముకొద్ది యీడ్చియట కోకలు విప్పి పరాభవించిర
య్యోపలుగాకులట్టులఘ మూరకపోవునె యెందు డాఁగినన్.

దుర్యో—

ఉ. దోషవిధర్మపన్నియని దొంగవచస్సులనాడెదేల యే
వానిని మీరవేపురు వివాహము కేసిరి ధర్మశాస్త్రముల్
కేవల మొప్పుకోఁగలవె కల్పివమానవయామెబంధకే
గావలె గానరో నెలది కైవడి నీడ్చితి మట్లు కొల్పినన్.

కర్ణ—ఇట్టి బహుపతివ్రత సత్యభానుకు సాక్ష్యత్వము నేర్పినది. అహః!

అ. గీ. అథము శుభము దలయదని దోషదనిఁ బల్కె

దగునుగాని బంధులైనవార

లింటి కరుగ వారిఁ గుంటిగ్రుడ్డికొడుకు

లని పరాభవింప నగునె చెప్పుమ?

అర్జు—

అ. గీ. లక్కయింటఁబెట్టి యొక్కమారే మమ్ము

కాల్చి కథ మఁగింపఁగాఁ దలంచి

నట్టి క్రూరకర్ములగు మీర లెన్నాళ్లు

యుర్విపైని బ్రతికీయుండఁగలరు.

దుర్యో—

అ. గీ. లక్కయింట మిమ్ము జిక్కించి చంపఁ గాఁ

దలఁచుటేల? చంపదలఁచుకొన్న

నిపుడు చేయలేమె యిట మీకు దిక్కెవ్వ

రాగడములు పలుక నగునె తెలిసి.

నకు—

తే. గీ. విషము కలిపి కూడును తినిపించినారు
యమపురికి వేగ మము సాగనంపడలంచి
అవిధంబెల్ల మఱచి మాయాప్రసాగ
మేలచేసెన వెఱిగి సిగ్గేనిలేక.

దుర్యో—

అ. గీ. విషము కలిపి కూడుపెట్టి నామరు నింద
మీరె తెచ్చిపెట్టినారు మాకు
ఒకవిధానకీడు నొనరించిరే మీరు
చంకఁ దాఁగిన విషసర్పములుగ.

నహ—అగునగును నాడు కానలో మిమ్ము హరించి కాఁగలకార్యము
గంధర్వలే తీర్చినారు. అపుడు మేమడ్డుపడకున్న నిపు డింత
వఱకు వచ్చియుండరు.

కర్ణ—ఓరీ ! వెఱ్ఱివాఁ డాచాపు రెండుసారులు రాదు.

భీష్మ—నాయనా! దుర్యోధనకుమారా! నోరెండి పోవుచున్నది నాకిన్ని.
నీళ్లు పోయుము తండ్రి.

కర్ణ—అనీళ్లేమో ధర్మజనే యాచింపుము.

దుర్యో—తాతా ! వండ్లను పాలను కైకొనరాదా?

భీష్మ—వలదు. జలమే కావలయును.

దు—(నేవకునిఁ బిలిచి) తాతగారికై పరిశుభమైన జలముగొనిరమ్ము.

భీ—నాయనా! నాకవి పనికిరావు.

దు—నేను స్వయముగఁబోయి గొనివత్తునా?

భీ—వలదు నాకీ ఓరుక్షేత్రాంతర్గతమైన పాతాళజలము కావలయును.

తే. గీ. మున్ను నాయొజ్జ పరశురాముండు రాజ
రక్తము శమంత పంచకప్రదములను ర

చించి పితృదేవతలను పూజించె; నిచట
ఈ కురుక్షేత్రజలము నా కిడుము లెండి.

కర్ణ—అగునగును నీగురువగు పరిశురాముడు రాజలోకమును సంహరించి యీ కురుక్షేత్రమున శమంతపంచకమునుపేర నైదు రక్త పుమడుగు లేర్పరచి పితృదేవతలకు తర్పణముపట్టి పోయినాడు. నీవు అగురువు శిష్యుడవే గావున స్వవంశస్వవంఘు న్యజాతి న్యజనపవిత్రతేజోవిరాజితమై మహా రుధిరమును నీళ్లుచేసి త్రావి త్రేన్ని హాయిగాఁ బోవఁ జూచుచున్నావు.

దు—తాతా! తృటికాలములో తృప్తదీరుటకు పాతాళములోని నీరెల్లు రాఁగలవు.

భీష్మ—నాకిప్పుడు పాతాళగంగ కావలయును.

కర్ణ—గంగాజలములు పనికిరావా?

భీష్మ—ఆమె నా తల్లి. తల్లిపయస్సును నే నీ ప్రాణావసానకాలమునఁ గ్రోలనొల్లను.

క—నిష్కామున కీ కొరిక కేమి?

దు—తాతా! దాహమువేసినపుడెల్ల నుయ్యి త్రవ్వ నీరు తొగిగుట సంభవముగాదు. అయినను నొకింతసేపు తాళఁగలవేనిఁ దప్పక నిట నుయ్యి లెగ్గించెదను.

భీష్మ—నే నొక గడియనేపైనఁ దాళలేను.

ధ—అర్జునా! చూచెదవేమి?

అర్జు—ఓ భారతలోకపితామహా! వీరాగ్నిని!

ఉ. నీవు మహానుభావుడవు నికము నీవు తలంచితేని యీ భూవలయంబు బద్దలయిపోయి జలంబులు పైకిరావె లేవే వనదంబులున్ గురియవే మము ధన్యులజేయ నీరముల కావలనఁటివి విదిగొ కె కొను బాణమువేసి తీసెదన్.

(అని భూమిలో కాణముదూరిపోవునట్లు కొట్టును. జలము పైకిపొంగి వచ్చును.)

భీష్ము—(దగఁదీర్చుకొని) విజయునకు విజయమగునుగాక.

దుర్యో—(స్వ) ఈతఁడు చచ్చియును మమ్ము సాధించుచున్నాఁడు.

ఇది మాకొకవిధమైన పరాభవము. పరాజయము.

కర్ణ—తాతా! ఈవిజయునకు జయమగునని నీవు వేరే యాశీర్వాదింప వలసిన పనిలేదు. మాపరాజయమును పాండవుల విజయమును నీవు మొట్టమొదటనుండి కోరియే నీచావురహస్యము శత్రువుల కెఱింగించితివి.

భీము—ఈభీష్ముఁడు మీపరాజయ మూహించుచున్నాఁడని తెలిసినప్పుడు మీరతని నేల వడలుకొనలేదు.

కర్ణ—మమ్మే యీతఁడు వడలుటలేదు. పైపెచ్చు వంచించినాఁడు.

ఉ. వైరులతో రహస్యములు వల్కెడువాఁడు యదార్థవాది కా నేరఁడు కౌరవుల తనకు నిండు్యులటంచును దోచినప్పుడీ భారతసర్పితామహుఁడు పాండవపక్షముపోయి నేరుగాఁ జూరిన నీనుయోధనుఁడు మోసమునన్ బడి పొక్కియుంచునే.

ధర్మ—

తే. గీ. సర్వధర్మవిదుఁడు సంగపరిత్యాగి

భీష్ముఁ డాచార్యుఁ డనువేర వెలసినాఁడు

అట్టి లోకపితామహు సభవుఁ డిట్టె

డకట నీనాల్క వేయిచీలికలుగావె.

కర్ణ—అది నాకుగాదు, నీనాలుక లక్షచీలికలు కావలసియున్నది.

మృషావాదీ! అజాతశత్రుః! శత్రుకులకళంకా! రేయెల్ల యీ

భీష్మునికాళ్లుకడుపు పట్టుకొని బతిమాలి వాని పొగొనాయ

రహస్యమును సంగ్రహించిపోయి మాయగాఁ జూచి సిగ్గులేక
పైగా శ్రీరంగసీతు లువదేశించుటకు వచ్చితివా ఛీ! వాచాటా!
ఈపాటికి నీచాతుర్యము కట్టిపెట్టుము. నీసంగతి మాకు తెలియ
నిదిగాదు

దుర్యోధ్—కన్దా! శాంతింపుము.

కర్ణ—శాంతింపకేమి? ఇంక మనమిం దుండఁదగదు.

దు—ప్రాయోపవిష్టుడైన తాత నెట్లు విడిచి వెళ్లగలము.

కర్ణ—నీతాత నీకవకృతిఁ దలఁచువాడేగాని నీకుశిలమారయవాఁడు
గాఁడు. ఈపాతాళజలాభిలాషయు మత్స్యయంత్రమువంటి యొక
కపటనాటకము వీరందఱు పాండవులను గెలిపించుటకైయు
చున్న స్వార్థత్యాగము. నీమేలునేగోరి నిజముగా ఈదేవీత్రుఁ
డాపాపమొనరించిన నింక మనకొరులెందుక? శత్రువుల నెల్ల
నీతఁడే కడతేర్చియుండును.

దు—అట్లన నెట్టులాప్పును. మూతాత ముకుఁ గృతజ్ఞుఁడు గావుననే
మనపక్షమునఁ జోరి వీరశయన మలంకరించినాఁడు.

కర్ణ—ఇంకను నీకా వెట్టి వదలలేదు.

ఉ. తిండికి కౌరవేయుల నుతింపుచునే పషియుంటిగాని యా
పాండవులే మదాపులని పాడెను నీదు పితామహుండు భీ
ష్ముండు మహాకృతజ్ఞుఁడని జూచెదవేటికి నెట్టకేలకున్
భండనమావహిల్ల రిపుపక్షముజేరె నిఁకేమికావలెన్.

కర్ణ—ఎంతవాని నెట్టిదురూర్తు లాడుచున్నారు.

సీ. స్వచ్ఛందమరణంబు సాధించె ఘనతప

చ్చక్తి నిల్లవరికీ శక్తి కలదు

లంబను పెండ్లాడుమను భార్గవుని నాజి

గలిచె మున్నెవరికీ బలముగలదు

జనకునకై సుఖంబును ధాతివిడిచె ని
య్యల నిట్టు లెవరి కీ చెలిమిగలదు
ఉర్వికల్ల బితామహుండయి తర్పణం
బులుగొను నెవరికీ విలువగలదు

అ. గీ. శత్రుశాత్రుములను సమముగానేర్చి యా
చార్యుడై కర మనివార్యమైన
వ్రతగరిష్ఠు డితడు వసువులనొక్కడు
భీష్ముడనెగ లోకపితృడుగాడె.

కర్ణ—కావచ్చును. కాని

సీ. స్వచ్ఛందమరణంబు సాధించుటేమిటి
చావు వచ్చెడిదాక చావరేవరు
అంబను పెండిలియాడ మానుటయేమి
అంబఁబెండిలి యెవ్వరాడగలరు
జనకునకై సుఖంబును వీడుటేమిటి
విడకున్న నాతెడే వెడలఁగొట్టు
ఉర్వికల్లఁ బితామహుండన నేమిటి
బిరుదులెన్నిటి ననఁ బెట్టవచ్చు

అ. గీ. శత్రుశాత్రుములను సమముగా నేర్చిన
వారు కలరు పెక్కు వారిలోను
కాని శత్రువులకుఁ గల గుట్టు చెప్పియు
హనినేయువారు గానరారు.

(రణమందిభి మ్రోయును.)

కర్ణ—(శ్రవణ మభినయించి.) ఏమి?

(తెరవదును.)

రంగము. గుడారము.

(అభిమన్యుడు ఉత్తర ప్రవేశించియుండును.)

అభి—ఉత్తరా! అచాతశత్రుడగు యుధిష్ఠరుడు నేడు గురువైన ద్రోణాచార్యునిచే నడవబడుచున్న సంగ్రామమునఁ బన్నిన పద్మపూహమును భేదించుటకు నన్ను నాయత్తము చేసి నాయనా! “అభిమన్యుమారా! నేడు మావంగిడము నిలుప వలయును సుమా” యని వాత్సల్యమునఁ దలచువ్వు పలికినాడు. నేనీదే నీయొద్ద ననుజ్ఞచుదీసికొని యుద్ధభూమికిఁ బోవుచున్నాను. ఇది మిగుల సుదీనము. నాతల్లి సుభద్రాగర్భమున నేనున్నప్పుడు మామామ శ్రీకృష్ణుడు పద్మపూహప్రవేశాదిరణపాండిత్యము నభ్యసించఁజేసినాడు. అది నేడు ప్రదర్శింపవలసిన యవసరము తటస్థించినది. కాంతా! మనకు నేడంతభాగ్యమో నుటవా?

ఉ. ద్రోణుడు కర్ణముఖ్యునిరుదృఢయోధులు యుద్ధభూమిలోఁ బాణములన్ భరించి రణపాండితి జూపెనునేఁ వారిని.

న్నాణమడంచి నాపితృయుగాంబునుదీర్చి హితంబుగూర్తు గీ
ర్వాణలు కీర్తి గీతములు పాడఁగ పార్థివులెల్ల చూడఁగన్.

ఉత్త—నాథా! లోకభీకరుండును శస్త్రాస్త్రుఃకళాకోవిదులునగు కురు యోధులంత సులువున నెట్లుజయింప సాధ్యమగును.

అభి—ఉత్తరా! సందేహించెదవేలా?

మ. తలపూవాడఁగ నీక చెక్కిటను నేవీదంబైన బాల్వారసి
క లతాంబులఁ గోయరీతి రిపుసంఘాతంబు నిర్జించి రా
జ్యలతాంగిన గొనివత్తు దుందుభులుమ్రాయన్ దివ్యులైనైరి
టల యూధంబులనెక్కి కీర్తి పతి నాట్యంబాడ నేడంతయున్.

ఉత్త—ప్రాణేశ్వరా! నీవన్నది నిజము. నీవరాక్రమము తిలోకవిదితము కాని

చ. వరఁగుదునంచు నీతులను బల్కెడుదాననుగాను గాని యీ
దురమునీవుఁ బోవలదు ద్రోహులు కొరపులన్ జయింపదు
స్తరము సురార్తికైన రణధాతిని గాండివిలేనియట్టి యీ
శత్రుణమునన్ రణంబు శుభదంబని తోచదు ప్రాణవల్లభా!

అభి—కాంతా! నీకింత చింతయేల?

ఉ. అలమరల్పి నాజనకుఁ డర్దుచుఁ డప్పుడు నీకు శత్రులన్
గూలిది బొమ్మపాత్తికలకున్ వసనంబులుదెచ్చి యిచ్చె నే
నాలమునందు వారి హతమార్చి తదీయ కిరీటపంక్తి ర
త్నాలను దెచ్చి యిచ్చెవను నచ్చనగాయలు నాడుకొంటకున్.

ఉత్త—అది యేమోగాని మీరు రణంబునకుఁ బోవుటకు నామనం
బంగీకరింపలేదు.

అభి—అది స్త్రీజనస్వభావము.

చ. మగఁడు రణంగణంబునకు మార్తుర గెల్వఁగఁబోయెదంచు నా
తృగిరితతో వచింప ప్రమదంబున నౌనని చెప్పి పంపనే
సుగువయు సాహసింప దిదిమార్గము సాధులకెల్ల ప్రాణింకం
బుగ నిట వచ్చుచున్న వినఁబోలునె వీరుఁడు నాఁడమాటలన్.

ఉత్త—నాథా! అట్లులైన నన్నును నీవెఁట యుద్ధమునకుఁ దోడ్కొని
వెళ్లుము.

అభి—అట్లొనఁగూడదు.

చ. వనములఁదోడి నెచ్చెలులు పాటలుపాడఁగ నాడుకొంచు నీ
దినములు బుచ్చినావు రణతీరువు నేరవు బాణతూణముల్
గాని రిపుకోటి కత్తుకలఁ గోయుఁబెఱుంగవు పట్టు పట్టినా
నెనుకనువచ్చి చూడఁడగు వేడుకయేమి వచింపు మంగనా!

ఉత్త—నేనును రిపునికాయనిర్భేదన మాచరించి నీకుఁ జేదోడు నాఁ
దోడునై యుండెదను.

అభి—అది యసంభవము. నీవ్విత్త తగనికోరికలు కోరవలదు.

ఉత్త—ఏల?

ఉ. అదీనమా ఒకాని యెదురాడఁగ నీయపు కోటిచెప్పినన్
వీడవు నీమతంబు గురువీరులు కూర్చులు వారి నోర్చగాఁ
గూడునె నీకు నీరణము గూడదు నామన వాలించు న
న్నాడ దటంచుఁ దిట్టి తెగనాడఁడు రమ్ము శుభంబు నీకగున్.

అభి—(చేయి వట్టుకొని) కాంతా! నీవెంత బేలవు. చతుస్సముద్రముద్రిత
ధరావలయమునంగల మహావీరాధివీరులు వచ్చి సమరనము
తాహులైయున్న నీసమయమున వెన్నిచ్చి పాటిపామ్మను
చున్నావా? చాలు.

ఉ. ఊర్జయుఁడై జనించిననె చాలదు యుద్ధమునందు శూరుఁడై
శాత్రువులన్ జయించి నిజశౌర్యము లోకముమెచ్చఁ జోరుటే
ఊర్జయుగాన నేనుజని కౌరవకోటిని నుక్కడంచి మా
గోత్రమునిల్పుదున్ బ్రజలు గోవులు బ్రాహ్మణులున్ ముఖంపఁగన్

ఉత్త—మీరెన్ని చెప్పినను నేనీయుద్ధమునకు మిమ్ముఁ బామ్మని చెప్పు
నోపను. నాకేమో నేడన్నియు దుశ్శత్రునము లగుచున్నవి.

అభి—అనియెట్లు సంఘటించును. శత్రునములు దేవతల చేతులలో నుం
డును. ముక్తోటిదేవతలు మనకు విజయము చేకూరునని దుండు
భులు మోయించుచున్నారు. ఇంక నీవు దుర్నిమిత్తములేల
శంకించవలెను?

ఉత్త—నేనును నీవెంట వచ్చెదను.

ఉ. ఎందఱు సుందరాంగు లనికేగరు వైరులగల్గి ఛాత్రి మె
ప్పండఱు సత్యభామ సరకాసురునిన్ మొనమొన్నఁ గూల్చెనే

నెందుకు భారతరాష్ట్రముల బయింపనొ చూచెద నేడు నీవు నీ
స్వందనమెక్క నేను రథసారథుడనై వెనువెంట వచ్చెదన్.

అభి—(కొగిలించుకొని) భర్తదారికా! నీప్రసన్నహృదయమున కవనత
వదనుడనై యభినందించుచున్నాను. అదే రణనిస్సాణము
మ్రోయుచున్నది. నాకై యెల్లవారు సమరోత్సుకులై నిరీక్షించు
చుందురు. (అని నిష్క్రమించును.)

ఉత్త—నేనును నీవెన్నటియే వచ్చుచున్నాను. అక్కటా! శరవేగమునఁ
బోవు నిన్ను నేనెట్లు కలిసికోగలను? నేనింక హతాశునగదా!
హతాశులు ప్రాణములు వాయుదురందురే నేనేల వీడలేదు.

తే. గీ. మొఱువువలె నాదు విభుని సుందరముఖాబ్జ
మచి యనెను కారుమేఘుల నంతరించె
నాదుహృదయంబు దగ్ధమై వేదన విష
వారి గురియుచున్నది నేను బ్రతుకనింక.

ఉ. ఈయెలజన్మసంబు నెఱులీడ్తును నొంటిగ దుఃఖభాజనం
బై యెసలారు నాబ్రతుకునం దింక సౌఖ్యము లేదు లేదు నా
ప్రాయము వ్యర్థ మీకలిదు వ్యర్థము ప్రాణవిభుడులేని నా
గేయము రుద్రభూమిక ముగించెద జీవితనాటకాంకమున్.

సీ. ఎవరు నాహితము సర్పింతురు నేను నె
వ్వరి హితంబెనసి జీవనము నేతు
ఎవరు సన్నింక మెప్పింతురు నేను నె
వ్వరిని మెప్పింప కాపురమునేతు
ఎవరు నాయెలప్రాయ మీక్షింతు రెవని ప్రా
యముఁజూచి నేను నెయ్యంబు నేతు

ఎవరు నాముచ్చట లీడేర్లు రెవరి ము
 చ్చటదీర్ప నేను నిచ్చకమునేతు
 తే. గీ. ఎవరితోడిదా లోకంబు నెవరు విభుడా
 అలాడె లేఁన్న నేన్లు బ్రతుకగలను
 భూమి నూడదీసిన చెట్టుతోల నేల
 వ్రాలి వసివాడి దుఃఖాల గూలిపోదు
 సీ. ఈప్రాణముల నిల్ప నేది నావిభు వచ
 శృంగారరససుధా నేచనంబు
 ఈప్రాయమునుబెంప నేది నావిభు దృగం
 చు చలన్మధుపూరకలక చయము
 ఈకాలమును బుచ్చ నేది నావిభు నవ్వ
 నెమ్మొము సొగసువెన్నెల వెలుంగు
 ఈవై భవముజూడ నేది నావిభుపదం
 బులమోయు గజైలంజెల రవంబు
 తే. గీ. లేదు నేనిక జీవింపలేను నాదు
 కట్ట కొనిపోయి నానాభుకడను బెట్టు
 డతని వీక్షించి ప్రేమాగ్నియందు కాలి
 కరగిపోయెద నానాభుకొఱకు నేడ్చి.

(తెరవడును.)

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము

ష ష్ఠాంశ ము.

రంగము:—యథాధూమి.

(బలరాముడు శ్రీకృష్ణుడు ప్రవేశింతురు.)

బల—

ఉ. ఈయెడఁ బాండుపుత్రులు ననేకవిధాల యధర్మయుద్ధముల్
జేయుచునుండి రెంతయును జేట్పడి కౌరవులెల్ల నీల్గి ర
యో యిది యేమిన్యాయ మిటులూరక చూడఁగజెల్లునే పశు
ప్రాయులు పాండవాధములఁ బట్టి వధించెన యుద్ధమార్చెదన్ .

కృష్ణ—అన్నా! బలభద్రా! ఆగుమాగుము.

బల—నే నాగను.

సీ. ప్రళయ కాలావలంబులలేలేంచి బ్ర

హ్మాండభాండము కాల్చుచుండనిమ్ము

రోదనీ కుహరముల్ మ్రోయనశనిపాత

ములచేత ధరఁ గ్రుంగిపోవనిమ్ము

ఉల్కలురాలి విశ్వోర్వీతలము తూట్లు

తూట్లుగాపడివారిఁ వొరఁగనిమ్ము

పుష్కలావర్త యంబుదరాశి కురిసిజ

లార్ణవంబవని చల్లార్చనిమ్ము

శే. గీ. కడలు నొక్కటై చిమ్మచీకటులు క్రమ్మి

నున్ను మిన్నేరు భేదముల్ మాయనిమ్ము

కాని యెన్నటికిని ధర్మహాని కింత

చోటు విడరాద ధర్మము చూడరాదు.

కృష్ణ—ఇప్పుడు సంఘటించిన ధర్మహానియెమి ?

బల—ఈకురుక్షేత్రము ధర్మమునకు నిలవై నది. ఇం దధర్మవర్తనులగు పాండునందనులు విచ్ఛలవిడిగా రణసీతి సతికృమించి మదగజేం ద్రము కదలేవనమును జేల్చి చంపాడినట్లు కౌరవకౌత్సారమును బాణానలమున కాహుతిచేసి వేసినారు. అక్కటకటా! ఎంత ఘోర మెంత దారుణము. కృష్ణా! నీ వెఱుంగవా!

సీ. ప్రాణ రహస్యంబు లడిగి ిఖండి న

డ్డించి భీష్ముని సంహరించినారు

చచ్చినాఁ డనుచు నశ్వద్ధామపై మృహే

క్తల నాడి ద్రోణునిఁ గూల్చినారు

రణభూమి దూరిన రథమును నవరించు

కొనుచుండఁ గర్జుని గొట్టినారు

దుస్ససేనుని తలఁదూల్చి గర్భము జించి

రక్తంబు జేరలఁ ద్రాగినారు

గీ. పైంధవునిఁగూల్చి రల వద్రు బాంధవునకు

నడ్డుగాఁ జక్రముంచి నీ వడ్డువడితి

వశట సమరంబు సేయనం చాడి తప్పి

నాఁడవిశ నేమి ధర్మమున్నది మురారి.

కృ-(స్వ)హా! ఈతఁడు నిజముగా అలిగి యాలమునకు దిగిన బ్రహ్మం డములు తల్లక్రిందులై పోవును. దేవేంద్రాదిదిక్పతులకుఁగూడ నజే యుండు. ఈభారతమహాకదనకథావిధానమే మాతృపోవునుకావున నెటులనైన బుజ్జగించి వెనుకకు సాగనంపెదముగాక. వెనుక నర్జు

నుడు సుభద్రానత్తికొనిపోయినప్పు డిట్లే దురాగ్రహ విదగ్ధుడై
మండినడి పరువులెత్తి కభీకరులోడై పాండులోక సంహారనాటకు
భీత సంరంభమున నాక్రోశించుచు వచ్చినాడు. అప్పుడెట్లయను
నయోత్తులనాడి శాంతిచిత్తునిగావించి వంపించితిని. (ప్రకాశ
ముగ) అన్నా! నీవన్నది నిజమే కాలకర్మవశమున గతించెడు
వారికై మనమడ్డుదూరఁజాలము. ధర్మాధర్మములు అవస్థాబద్ధ
ములు ప్రాయశ్చములు బలి దాతయైనను రాక్షసుడగుటచే
బాతాళమునకుఁ ద్రోక్కక తీరినదిగాదు. ఇందు నీవెఱుంగని
యర్థమేమున్నది. నీవు సర్విజ్ఞుడవు.

బల—అది దేవతావిషయము దీనికి బలి చరిత ముదాహరణము గానే
రదు. నీవు పంథికై రాయబారివై పోయి యీహారు దచ్చిపెట్టి
తివి.

కృ—లేదు కౌరవులు నన్నేపరాధించినారు.

బ—నీవు చక్రమును సంధించుచు చెప్పి సైంధవవధా సందర్భమున
భీష్మునిపై యలిగి యెదుర్కొనునాడు ఇంక నెన్నియోసారులే!
నీచక్రమును ప్రయోగించినాడవు యిది సమయాతిక్రమణము
గాదా! పాతివోవుటకు సిద్ధమైన యర్జునునిమన్ని పోరుసాగించితివి.
దాన భారతవల్లార్థమే యింకీపోయినది.

కృ—అగుననుకొనుము ఆపుని రక్షించుటకుఁ బ్రాణమైన దారవోయవ
లయును నన్ను నమ్మిన పాండవుల నెటులైన గెలిపించవలయును.
అది ధర్మము కానిమ్ము సధర్మము కానిమ్ము.

తే.గీ. ఆపునార్తుని దీనుని యతిని సతిని

శరణువేడిన వాని నోగిరముకొఱకు

వచ్చి నాతనిఁ దల నేల వ్రాల్చి మ్రొక్కు

వానిఁ గాచుట ధర్మ మెవ్వనికైన.

బల—అధర్మము కన్నులార జూచుచు నూరకొన్న నాపాపము మనము
గూడ పంచుకొనవలసివచ్చుచుగాదా?

కృ—పాపము తపస్సువలనఁ జోవును.

తే.గీ. కార్తవీర్యార్జునుండు భార్గవునియెడల
తప్పుజేసిన నతఁడు తొలఁగియును సంచా
రించి యీకురుక్షేత్ర ధాత్రిని తపంబు
జేసి పాపంబు యార్జించె వాసి గనఁడై.

బల—అక్కటకటా ! భీష్మద్రోణాదిమహావీరాధిపీరులు వీరశయన
మలంకరించినారు. కర్ణుఁ డీల్లినాఁడు. శల్యుఁడు ధర్మజనిబాటికి
గురియై మడసినాఁడు. దుశ్శాసనాదివికర్ణులంద రంతరించిరి.
ఏకాదశాక్షోహిణీవరిమితం బైన మహాసేనయంతయు యావుమాసి
పోయినది. పేరున కొక్కఁడైన నగవక్షఁడు. దుర్యోధనుఁ
డొక్కఁడే యీచుఁబుమును జూచుటకు మిగిలియున్నాఁడు.
ఆతఁడైనను మిగులునని తోచదు.

కృ—నిజము. దురాత్ములు తప్పక నశింపవలసినదే.

బల—ఎవరు దురాత్ములు !

కృ—కౌరవులు.

బల—సదా? (అని వల్లకొఱుకును.)

కృ—ఏమా!

ఉ. మాయలుపన్ని చిన్ని యభిమన్యుని టంపిననాఁడు నీవు మై
రేయము ద్రావి మైకమున రేవతితో నిదురించుచుంటి వి
స్సీ యడె ఉత్తరార్తిఁ గృసియించుచు నేడ్చుచు చావనున్నదా
ప్రాయపురేమ నూరడిల బల్కుము ధర్మము నీకె జోధగున్.

బల—(వ్రేలు కఱచి) అహ! పాప మాఉత్తర సుభద్రాద్వీపీయమై

యీవంకకే వచ్చుచున్నది. అన్నా! దుర్యోధనుని పట్టుదల
యెంతకుఁ దెచ్చినది?

(తెరవడును.)

రంగము:— ద్వైపాయన భాద్రము.

(హృదనమీషమున దుర్యోధనుఁడు ప్రవేశించి.)

దుర్యోధ—హా! హతోస్మి వాలోస్మి. నేనింక సంపూర్ణహతాశుఁడను
గదా! ఓఆకాశమా! నాపైనిరిగి వడిపోవవేమి? ఓమృత్యుదేవతా!
నాప్రాణవాయువు లాదికొనిపోవవేమి? ఓదేవతలారా! నాపై
నిప్పులు రాల్చరేమి? ఓఅగ్ని! నానిలువెల్లఁ గాల్చి నీగర్భమునఁ
జెట్టుకొనవలెను. ఓభూదేవతా! నీవు బద్దలగుము. నేను దూరివచ్చి
నీహోబ్రవేశించెదను. ఓరిక్కలారా! నాపైఁ బడుఁడు. ఓసూర్యచంద్రులారా!
మీరునన్నుఁ జూచుటకుఁ అసహ్యించుకొనుచున్నారా?
అయ్యో! నాకింక యేది శరణ్యము. ఏదిగర్వంతరము. ఏదిదిక్కు.
నాకు పగిలులేదు. భూమిలేదు. దిక్కులు లేవు. సమస్తములంధ
కారమై పోయినది. చతుస్సముద్రముద్రితమైన యీధరాచక్రము
నాచేతినుండి జారిపోయినది. నాసేనానులు తెగినారు. చతురంగ
బలనఘేతమైన నాబలమంతయు క్షీణించిపోయినది. పేరున కొక్కఁ
డైన మిగులలేదు. సోదరులెల్లరు ప్రేతభూమికి బలియై పోయి
నారు. సుతుఁడు లక్ష్మణుఁడు స్వర్గ మలంకరించి నాఁడు. నాదులా
అగ్నిప్రవేశించిరి. ప్రాణమునకన్న పరమాపుత్రుడైన కర్ణుఁడు కూలి
నాఁడు. ద్రోణాచార్యుఁడు మోసముచేసి రణసమంధరకు ప్రాణ
ముల నర్పించినాఁడు. ఏదీ! ఆదుశ్శాసనుఁడు. ఏదీ! ఆమామ
శకుని. ఏదీ! ఆవికర్ణుఁడు. అక్కటా! అందరును యుద్ధమున మడిసి
నారు. మాయా యుద్ధమునకు లొంగిపోయినారు. నాకింకెవ

మహాభారత కౌరవరంగము.

రున్నారు. నాకు చుట్టము లెనరు? ఎవరు నా యనువారు. హా! హాతవిధి! పాపపుడైవమా! నీవున్నావా! లేవు లేవు. నీవు లేవు ముమ్మాటికిని నీవు లేవు. నీవే నిజముగానున్న మాకీట్టి సంఘ మరణము దెచ్చిపెట్టవు. మమ్ము పంచభూతముల కాహూతిచేసి భస్మీవటలము చేసివేయవు. నీవు లేవు. కావుననే అన్యాయము న్గొనది. న్యాయము నాశనమైనది. ఎప్పుడును న్యాయమునకు జయములేదు. మాయావాది హనానంస్కర్త అస్థితపరాయణుడు దుష్టుడు ధర్మజనకే ప్రకృతి లోకై నముతాసిహద్వై గెలుపు గలిగించినది. అయ్యో! నాయాపాదిమస్తకము దహించు కొనిపోవుచున్నదే. నానిలువెల్ల నీరై పోవుచున్నదే. నాలనువెల్ల దారువై భరిమై పర్వతమై పగులనిపాపాణమై మాతీపోయినది. అదే లవమై యెగిరిపోవుచున్నది అన్నా! అన్నా! యెందు పోవుదును. ఎందు దూరుదును. ఏది గుహ. ఏది దారి. ఏది చోటు. ఏది భూమి. బద్దలు కాదేమి. ఈగాలి నన్నెత్తుకొని పోవదేమి. ఈయమదేవతలు నాయూపిరిని పీల్చివేయ రేమి. నేనెంత మొండిని. ఎంత దుండగీడిను. ఎంత కఠినుడను. ఎంత లజ్జాహీనుడను. ఎంత పాపిని. నావృతము పటాపంచలైనది. నేను పెద్దల మాట విన్ననైతిని. పెద్దల యాశీర్వాదములు గొన్ననైతిని. పెద్ద పోరు దెచ్చిపెట్టుకొంటిని. పుత్రమిత్రకళిత్రముతో, గూడిన నాదుర్యోధన సంతతి పేరునకైన లేకుండ అదురాత్ముడు కూర్మిరుడు రాక్షసాధముడు భీముడు. అన్నా! ఆపాపి పేరేల నుచ్చరించితిని. ఆతిండిపోతు తిని పొట్టను పెట్టుకొన్నాడు. నా కాలమే మాతీపోయినది. నా యదృష్టమే తిరిగిపోయినది. నేనింక యెటుల నిలువగలను. నన్నేది భరించగలను. ఎవరు

రానిత్తురు? ఎవరికి నాపై జాలి పుట్టును. ఎవరికి న నోదార్పు వారు? ఓమృత్యుదేవత! ఓనిరాళాదేశతా! నీవే నా చెలిమి చుట్టమవు. నీవే నాకు తోడునీడవై మార్గము జూపుము. ఏది హృదము. ఏది నా గమ్యస్థలము. నాకింక తెరవులేదా! నాకు నాత లేడా! భగవంతుడు లేడా! ఏది కృపాణము. ఏదిగద. ఏది బాణతూణీరములు. హా! పాండవహతకులు. పాండుపుత్రులు. అదిగో దురాత్ములు వచ్చుచున్నారు. అదిగో నాశిరము సరికి వేయు చున్నారు. అదిగో న్నాపై పడినారు. హాహోస్మి. హాహోస్మి. ఓముక్కోటి దేవతలారా! మీరు రండు. నేనిక అపాండవము సేయలేను. నాప్రతిష్ఠ భగ్నమైనది ఏది నాకాణాది. ఏది ప్రాదము. అదిగో. అదిగో. అందులో సూలిపోయెదను. అందులో దాగుండెదను. అపాండవము కాలేదు. శత్రునిశ్చేషము కాలేదు. అదిగో పాండవులు. అదిగో భూతపంజరము. నేనిదే పాణిపోయెదను. నేనిదే దిశలకు ఎలుగెత్తి యేడ్చెదను. మిన్నంటి ప్రాణెదను. గాలిలో లీనమై భూమిలోపాతమై అగ్నిలో అహుతియై నీటిలోదేలి అవ్వడైన అపాండవము చేసెదను. పాండవు లీలోకమున నుండరాదు. పాండవులపేరు మాసిపో వలెను. పాండుపత్ని అపాడుముడి ఆయాడిది ఆపాంచాలి ఆ బంధకి ఆమహాపాపిని కలుషదూషిత అభితువుపక్షి దురాత్ము రాలు అది చానవలయును. అది హతాశురాలు కావలెను. దాని గర్భము వేయివృక్కలు కావలెను. అది లోకమున నుండరాదు. దానిపేరు ప్రేతదేవతలో చేర్పవలయును. అదియే యింత విమృ రము దెచ్చినది. అదియే కొంపలు కూల్చివేసినది. అలలయే యీభారతవంశమునకు కళంకమును నాశనమును దెచ్చిపెట్టినది.

అయ్యో! నాసేనానులు కృతఘ్నులైపోయినారు. నాయన్నము
 దిని నాపైఁ బగసాధించినారు. అగురువు దోగ్రాచారి అశ్వత్థామ
 పోయెనని ఆమృషావాది ధర్మజునిమాటలు విని అమ్రుసన్యాసము
 గావించి దృష్టమృతమునిచే తల నడుకఁబడినాఁడు. కర్ణుని
 శల్యుఁడు నిరుత్సాహవంతునిజేసి కడతేర్చినాఁడు. దుశ్శాసనుని
 అధర్మయుద్ధమున దుస్ససేనుని వికర్ణుని మాయఁజేసి పాండవ
 పశువులు వధించినారు. నాయరణ్యకోదన మింక వినువా రెవ్వరు?
 ఎవరికి నా ఆర్తవాదము హృదయనిర్భేదకము గావించును. హా!
 తల్లీ! గాంధాః! సత్యపతివ్రతా! నీవు కన్నకొడుకుల కెంత యాగ
 డము వట్టినదమ్మా! ఏ నోముల నోచితివో ఏవ్రతములు వట్టి
 తివో ఒక్కఁడైన లేకుండ కడతేరిరి గదా! ఇంక నే నొక్కఁడ
 నున్నాఁడను. అదియైన కొన్నిగడియల వఱకే. ఓప్రకృతి! ఓకాల
 స్వరూపిణీ! నీమహిమ అనుల్లంఘనీయము. అప్రతిహతము.
 అదిగో! భూతభేతాళములు ఖరకర కరాళదంష్ట్రములు పైకిఁ
 దీసి వీస్తుపెంటలపైఁబడి చెరలాడుచున్నవి. రక్తము ద్రావు
 చున్నవి. ఎంతచిత్రము. ఎంత భీభత్సము. ఈచిత్రనాటక మీ
 పాడు కన్నుల కగుపర్చితివి. తల్లీ! నీకీదే వందనములు.
 వందనములు.

(అని ప్రాదమునఁబడి సగము మున్ది.)

మ. జలమధ్యంబునకేగి యీప్రాదమునన్ స్త్రాభించి సంతాపన వి
 హ్వల చిత్తంబు ప్రశాంతయత్తమగు పర్యంతంబుగూర్చుండి ఆ
 ఖలు లా పాండవులెల్ల గూలిరను వాక్యం బర్థినాల్చించి యే
 వెలికిన్ వచ్చెద లేనిచో నిదియె నా విశ్రాంతి సాధంబగున్.
 ఆహా! దండవ్యామాన మానసుడ నగు నాకీ యాశాంకుర ముద

యించుటకేమి యవకాశము ఏమియవధి యెక్కడిచోటు నాహృదయవీరికయం దెచ్చటనైన గార్ద్ర) లేక మున్నదా! లేదు—లేదు. ఒక్కడుకలడు—లేదు వాని పేరేత్రను. అతడును కృతఘ్నుడే, అయిన నాదీనావస్థ కృతఘ్నులకుఁగూడ జాలి పుట్టించదా! పుట్టించును. అపాండవము చేయుటకు అశ్వద్ధామకలడు అతని కీశ్వరుడు తోడగునుగాక అతఁ డీశ్వరాంశ సంభూతుఁడు ఇంక నేనెందుకు? ఈవ్రాదమునఁ దల దాచుకొనియెదను. నారూఢాంకురమున కీవీరములు పోసిపెంచెదను. తల్లి గంగా నాకోకిల వీరకడుపులోఁ జోటానంగుము నాస్థితిపై యొకింత కరుణింపుము నీలో దాఁగి విశ్రాంతి నొందెదను. కాని యా పాండవ వాతకు లిచ్చటకుఁ గూడ వచ్చెదరేమో హా! (అని సరస్సులోఁ బడి పోవును.)

(శ్రీకృష్ణుడు వంచపాండవులు బ్రవేశించెదరు.)

ధర్మ—కరువతి యీదారినే పాటిపోయినట్లు తోచుచున్నది.

కృ—అగు నట్లేయున్నది.

ధర్మ—

చ. తులువతనంబు వీడ కల దుష్టచతుష్టయమందుగూడి యీ కలహము దెచ్చిపెట్టి కురుకాననమెల్ల దహించివేసి యా ఖిలుఁడు సుయోధనుండు కలకాలము భూమికే బుస్తెఁగట్టి నెట్టులఁ దలపోసెఁగాని యెపుడున్ దలపోసెనె యీవినాశమున్.

భీము—ఏడీ! ఆమర్మార్గుఁడు. ఏడీ! ఆదుర్యోధనుఁడు. పాటుబోతా! యెంచేగదవు? రా. పోరుటకురా.

డి. నూర్లురు తమ్ములనీ సుతు లనూనబలంబుల నాజిలోపలన్ శర్మణ కాపరికి నలిపి ప్రాణధయంబున పాటిపోయె యు

ర్మాద్గుడునా సుయోధనుడు రాచకులంబున కిగ్గు నింటికిన్
దుర్గతి తెచ్చినాడు తుదిద్రోహి హతాశుడుగాఁడె యారయన్.
భీము—ఏమీ! కౌరవపతి పాటిపోయినాఁడా! భూమినిడిచి పోలేడుగదా!

ఉ. ఆహవభూమినిన్ విడిచి పాణిభయంబున పాటిపోయినన్
బోవఁగనిచ్చునే కురుపు మున్నొసరించిన పానికిర్మ నా
నావిధ దుఃఖభాజనమునన్ నిలపింపఁగి; యీయదార్థ మే
దో విధిరూపమై నడపుచున్నది లేనిచో సృష్టియగునే.

నకుల—అగునది నిక్కము.

సహ—ఏఁడీ? ఆమర్యోధనుడు.

కృష్ణ—దుర్యోధనుఁ డీదారి నే వచ్చియుండును.

ధర్మ—అది యెట్లు చెప్పఁగలము.

(చారులు ప్రవేశించి.)

దేవా! కురుపతి యెచ్చట కేగెనోకాని దశదిశలకును పోయి
మెట్టి వెదకి వేసారి వచ్చితిమి. కాని వానిజాడ లేచ్చటమఁగూడ
గానరాలేదు. తుదకు హతాశులమై వచ్చివేసితిమి

ధర్మ—సరే పోనిండు.

భీము—వాఁ డీదారి నే పాటిపోయి యుండును.

కృ—అర్జునా! యీహృదమును పరీక్షించుము.

అర్జు—ఏటికి?

కృ—దుర్యోధనుఁ డిందే యుండునని తోచుచున్నది.

అర్జు—అది యెట్లు సంభవించును.

కృ—వానికి జలస్థంభనవిద్య చేతనగును. యుద్ధమున నోడిపోయి తుద
కొంటిప్రాణితో నీజలాగారమునఁ బ్రవేశించి యున్నాఁడు.

అర్జు—ఏటికి.

కృ—వానికొక పత్రికగలదు.

అర్జు—అదియేమి?

కృ—అపాండవము చేసివేయుదు నని ప్రతిజ్ఞ పట్టినాడు. తుద కారణజే నశించిపోయినాడు. తుదకు నిరాశుడై యీహ్రదమున దాఁ గొనినట్లు నాకుఁ దోచుచున్నది.

అర్జు—ఈహ్రదమనే నిశ్చయమేమిటి? ఈమరుక్షేత్రమున పరశురాము నిచే శమంతపంచక మనదగు నైశుమదుగు లున్నవి. అం దే మదుగులో నాతఁడు దాఁగినాఁడో యెట్లు చెప్పగలము.

కృ—అదియా!

తే. గీ. ఉరుమహారాజ లక్షణయుతములైన
అడుగుజాడలు కురుపత్రిహదమునందు
జొచ్చినట్టుల జూపింపజొచ్చె నదిగొ
ధూమ మగ్నిని జూపించుతోయ మరయ.

అర్జు—అగు నది నీజము. సుయోధనుఁ డిందే యుండుట తథ్యము.

ఉ. కాటుకవాతె యీజలము గల్మషచిత్తుని నిన్నుఁజూచి నీ
వేటికి నీటఁజాగెదవు సీమని. బోలె రణంబుమాని నీ
బోటి మహారథుండు వెలివోయిన వీరులు నీదు మోముపై
కాటుకవెట్టరే పిలిచి కౌరవనాథ! సుయోధనాథమా.

భీ—ఓరీ కలదోహీ! హీనా! దుర్యోధనా! రా. పైకిరా. పిరికిపందనై
యేల నీటిలోమునిగి మొగము చాటువేసికొనెదవు.

చ. జలమునఁ దాఁగినన్ గిరులచాటున కేగిన భూమి దూరినన్
ఖలు నిను బోవఁగా విడిచి కౌరవలోకము సంహరింపఁగాఁ
దలఁచుటలేదు నిన్నిఁక గదాహతి వ్రయ్యుజేసి భూమికిన్
బలి యొసఁగన్ దలంచితిమి బ్రలకురమ్ము సుయోధనాథిపా.

కృ—దుర్యోధనా! పైకిరమ్ము. భీరునివలె ఏలఁ దాగదవు. వచ్చి వీరుని
బోలెఁ టోరి వీరశయన ములంకరింపు మది యుధయలోకతారక
మైనపని.

ధర్మ—దుర్యోధనా! పాటిపోవునట్టి యిట్టి విరికిపందతనము గలవాఁడ
వేటికీ కలహము దెచ్చిపెట్టెది.

నకుల—పాపచిత్తునకు పౌరుష మెక్కడుండును?

సహ—సాహస ముండును.

౪. సీతను హరించి రావణుఁ

డతీరున తగుదు ననుచు నేగెనా ననికై

అతీరున కౌరవవతి

మాతో కయ్యంబు పెంచి మాసెను గంట.

(దుర్యోధనుఁడు హృదమునుండి పైకి వచ్చి)

దు—

శా. ఓరోరీ! కులపాంసులార! రణమధ్యోర్విన్ మహాద్రోహులై

ప్రారంభించి యధర్మయుద్ధముల మాయన్ జేసి మావంశకాం

తారంబంతయు కాల్చివేసిరి జలార్థంబేను రా వచ్చి యీ

కారుల పేరిలగఁ బాడియే కురువనిన్ గా నన్ను నర్థించియున్.

అర్జు—ఏమి? సీవు జలార్థము వచ్చితివా? ఎంత నంగనాచివి.

దు—ఇం దబద్ధ మేమున్నది. నానిజయమునకై వచ్చి యీజలదేవత

నుసాళించుచు స్థంభించి యిందు కూర్చుంటి. ఇచటకు మీరేల

రావలయును.

ధర్మ—పాటిపోయిన వానిని వెదకి పట్టుకొనుటకై వచ్చితిమి.

దు—ఏల యీయనుచిలము లాడెదరు? నేను పాటిపోయితినిగా! పాటి

పోవుట కీయర్జునుఁడు ప్రియత్నించెను గాని నేనుగూడు. నాబల

మింకను మీతోఁ జోరాడుచునే యున్నది. సరే. నేను పాటిపోయిన నే యనుకొనుఁడు. రణభీరువునే యనుకొనుఁడు. అట్టివాని వెన్నాడి వచ్చుటకు ధర్మవిదులైన పెద్దలియ్యకొందురా! మీరు సీచాతీసీచులు గావువ ఈయన్యాయమునకు వడంబడితిరి.

తే. గీ. ఇంక కలరు వశ్యతామ కృపుఁడు నేను

అని హరించి యపాండవ మాచరింప

మిడిసి పడఁజూఁ దావహ మడఁగె ననుచు

చాలగలవు మునల్లముచ్చటలు ముందు.

భీము—ఎది సీచేరాన! ఇంకను నీయాశాకుసుమము నీకావహిల్లిన దుఃఖా

నిలముచే రాలికింకను నెంతగ జీరాడుచున్నది. ఓరీ! మూర్ఖుడా!

నీ కింకీము జయము. ఇంకను చావక బ్రతికియున్నాడవు.

ఉ. నూర్గర మిమ్ముఁ జంపుటకు నోచెను ఈగద నిన్ను వీడునే

భర్తృడువచ్చి పోరిన వృథాకరుఁ డడ్డిన; నీవు భీతిమై

నిర్లమనంబుఁ జేసినను నీటమునింగిన నింగిదాఁగినన్

దుర్గతినుండి తప్పకొన దుర్గభమో కురువంశనాశనా!

దు—ఓరీ! ఏల వృథగా దురూక్తుల నాడెదవు.

ధర్మ—అతని నీవు వారింప వీలులేదు.

దు—ఓరీ! ధర్మజా! నీవెంత కఠినాత్ముఁడవు. ఇది నీవనవలసిన సంగతి

యేనా? గత మంతయు మరచితివా?

ధర్మ—లేదు. ఎట్లు మరతును. మరతుమన్నను మరుపు రావలదా?

లోపలి యంతఃకరణచతుష్టయము భగ్గున నుండిపోవుచున్నది.

దు—అది నీవు నిజముగా గుండెలపై చెయ్యివైదికొని చెప్పు సంగతి

యేనా?

కృ—ఏమి దుర్వోధనా! ధర్మరాజుచేత ప్రమాణములు చేయించుచు

న్నావు. నీన్యగౌరవమున కది హానిగాదా?

దు—(పండ్లుకొటికి) అగును. హానియే. పాండవులారా! ఓధర్మనందనా!
అజాతశత్రు! ఓశత్రు!

సీ. నాతండ్రి ధృతరాష్ట్రు డే తండ్రిగామిమ్ము

పెంచిన మేము వారించలేదు

యువరాజు నేనుండ యుజరాజు పట్టంబు

నిడ మీకు వలదని నుడువలేదు

రారాజు నేనుండ రాజసూయముమీర

లాచరించినను మే మలుగలేదు

శకునితో జూద పాచికలాడి రాజ్యమో

డిన మీకి యది యియ్యఁ గినియలేదు

తే. గీ. కడిని కూర్చుండలేక యీ కమ్మరంబు

దెచ్చితివి మమ్ము తిరిగి పందెమున దింపి

రమణిగో రాజ్యమోడి యీ రవ్వపాలు

నేయ నేటికి ధర్మజా! చెప్పవయ్య.

ధర్మ—అదియంతయు నీవుచేసిన కవటనాటకము ఆపాచికలు కేవలము
మాయాభరితములు, మోసయుతములై నవి.

దు—అదియేగదా నీవాదము. పాచికలు మోసమైనవి కానియెడల
నింక మేమొనరించిన యవకృతి యేమున్నది. పాచికలు నిర్జీవ
మైనవి. అవి స్వతంత్రించి మోసముగాని మేలుగాని చేయఁజూ
లవు. ప్రపంచమున నెందఱో ధర్మజ్ఞులున్నారు వారి నడిగి
పాచికలలోని మోసము వ్యక్తీకరింపనేరెదదవా! నీవు గొప్ప
జూదరివని లోకమునఁ బ్రఖ్యాతినిగాంచిన మేటి కితవుడవు. మా
యాపాచికలనియేగాని ఆమాయ ఎట్టిదో ప్రతిపాదించఁగలవా!
లేనియెడల జూద మెప్పుడును ఏదో గలుపులతోఁ గూడినది.

ప్రపంచములో నోడిపోయిన ప్రతివారును పాచికల నెపముగాఁ దగువులాడుచుండురా! సకే నీవు మొదట రాజ్య సర్వస్వమోడి పోయితివి అయినను కరుణల సితామహులెల్లరు మీరాజ్యసర్వ స్వము మీకే యిప్పించినారు అదిగొని నీవు హాయిగా కాలక్షేపముసేయక తిరిగిమమ్మేల జూచుమునాఁ బిలిచినావు పిలిచినవాఁ డవు సుదతితోసహా రాజ్యమేల ఓడితివి? ఓడినవెనుక ఆయాస్తి పై నీకేమి యధికారమున్నది?

సహ—పదమూఁ డేద్రులైనవెనుక మారాజ్యము మాకు నీవిచ్చెద ననలేదా?

దు—అగును. మీరజ్ఞాతవాసము యధావిధిగ నిర్వృత్తింపక సమయభంగము గావించి గోగ్రహణమునఁ బయల్పడినారు.

ధర్మ—మాగడు వప్పటికి నిండినది.

దు—లేదు.

కృ—ఈవివాదము భీష్ముడే పరిష్కరించినాఁడుగదా!

దు—పరిష్కరించలేదు. సమర్థించినాఁడు.

అర్జు—అధికమానములుకలిపి పదమూఁడులు కాలేదా?

దు—లేదు. తిథిద్యయములు అధికమానములు సునర్హితాంతర్గతములే అది గాక కడపటిదగు నజ్ఞాతవాసవత్సరము సదిర్శించు మానములు మీరొరుల కగవడంబు ప్రచ్ఛన్నులై యుండవలయును అట్లు జరుగలేదు గావున మీరు శిషానుసారము మఱి పదమూఁడులు తిరిగి రావలసియున్నది.

కృ—దుర్యోధనా! యేల యీయనగత్యమైన దుర్వాదము ముందు కర్తవ్య మూహించుము.

దు—ఇంకేమి కర్తవ్యము. ధర్మభీతియున్నగదా! యేది చెప్పుటకును అది లేకపోయినప్పు డన్నియు దుర్వాదములే.

కృ—ఇందెవరికి ధర్మభీతి లేదో నీవే యెఱుంగుదువు.

దు—కావుననే చెప్పుచుంటిని.

కృ—నీమి చెప్పెదవు.

దుర్యో—

క. మును నలుఁడు పుష్కరునిచే

దన రాజ్యమునోడి తిరిగి తానై జూనం

బున గెల్చినటుల మము మీ-

రును గెల్వఁడు నదియె ధర్మరూపము కృష్ణ.

కృ—ఇంక నీకెంత పేరాన యున్నది. తిరిగి బాదమాడుటకు యమన
దనమునకు నేగిన నీమామ శక్తినిని నీవేగి వేగిరము తోడ్కొని
రమ్ము.

భీ—అతఁడు వచ్చునప్పు డామాయాపాదకలు మఱిదిపోవునేమో జ్ఞాన
కము సేయుము.

అర్జు—అతఁడు మఱచినను పాండవులు మఱువరని చెప్పుము.

దు—కృష్ణ! నీయశ్కవము దీర్చుకొంటిని.

కృ—భీమరాజా! చూచెదవేమి!

భీము—ఓరీ! దుర్యోధనహతకా! యుద్ధమునకు సిద్ధముకమ్ము.

దు—ఇదే రమ్ము. (అని యిరువురు సంకులపమరము సేయుదురు.)

కృ—(స్వ) ఘోరముఘోరము. భీముఁడు మూర్ఖులైనన్నాఁడు.

ధర్మ—అయ్యో! భ్రాతృఁడు భీమా! మమ్ము దిగనాఁడి పోవుదువా?

అర్జు—అన్నా! భీమరాజా! ఇయములేదు నేనిదే గాండివము సంధించి
నీవెనుకనే నిలిదియున్నాఁడను నీవు నిర్దింపఁబడినను నీవైరిని
నేను నిర్జించి నీవెంటనే సాగవలెదను.

దుర్యో—ఓరోరి పాపాత్ములారా! నన్నొంటిగాఁకేసి యీకారణముధ్య

సమయింపఁ జూచుచున్నారా! సరే కానిండు మిమ్మెల్లర నొక్క పెట్టున నా గదాఘాతమున కృతాంతనిశాంతంబునకు సాగనంప కుందునా! రండు. మీపాపము పండినది.

ఉ. ఆలమునందు నూర్వర యమాలయ మంపితిమంచు మమ్ము వా
గ్గలములన్ హసించు మిముఁ జంపి కృతాంత నిశాంతవీధికిన్
దోలెదఁ జూడుడింక నలద్రోవది భర్తల కేడ్వ బాలగో
పాలుఁడు కృష్ణఁ డార్తుఁడయి ప్రాణమువాయ జగంబుబెగ్గెన్.
(మూర్ఖిల్లిన భీముఁడు లేచి గద నవరించును.)

కృ—ఓహా! ప్రమాద మావహిల్లినది. ఈదుర్యోధనుఁడు ప్రళయ
కాల ప్రచండిమార్తాండ మండలమువలె మండిపడుచు మహా
ఘోరముగా యుద్ధము సేయుచున్నాఁడు. ఈతని నీపాండవ
పంచకము జయింపఁజాలదు. తల్లియగు గాంధారిచే నాశీర్వదింపఁ
బడి శత్రుసంహారమునకై వచ్చి నిలిచినాఁడు. ఈతనిని ధర్మ
యుద్ధమునఁ గెలువరాదు. ధర్మాతిక్రమణమైనను ప్రాణహాని
సంధిల్లినప్పుడు యోచింప పనిలేదు.

తే. గీ. తల్లి గాంధారి యీ సుయోధనుని వజ్ర
దేహుడగుమని దీవించె దేవతలును
గెలువలేరన్న పాండవుల్ గెలువఁగలరే
తొడలు విడిచినఁగాని లోఁబడ డితండు.

(అని భీమునకు సౌంజు చేయును.)

భీము—(గదతో తొడలలో పొడుచును.)

దు—అమ్మయ్యా! ప్రాణములు పోయినవి. (అని నేలఁగూలును.)

పాండవులు—శ్రీకృష్ణునకు జయము జయము. అని కేకలు.

దు—ఛీ! దురాత్ములారా! మీరు కిరాలకులుపోవు పాపమునకుఁబోయి

పోలియుదురుగాక. ఓరోరి కృష్ణా! నీమేల యధర్మాత్ముడవు.

చ. ఎఱుగవో యుద్ధమార్గముల నేకిము ధర్మ మధర్మ మిట్టిదం
చెఱుగవో వీరలోక మెఱుగేగునో నాదు వృధూరుభాగమున్
విరుగఁగఁ గొట్టు కొట్టుమని స్వమునకున్ గనుపొజ్జనేసినాఁ
డరయవు ధర్మహాని యకటా కటటాడనఁజేసి కేకనా!

ఓకృష్ణా! ఇట్టి యవినీతి యెందైనఁ గలదా? నీవు యుగయుగమున
ధర్మసంస్థాపనార్థము పుట్టుచుండవలసి వీరములులలికినావే గుది
యేనా నీధర్మస్థాపనావరత్వము? ఇదియేనా నీవ్యాయుకవరాయణ
త్వము? అయ్యయో! నామర్మావయవములపై యన్యాయముగఁ
గొట్టించి చంపితివిగదా! దురాత్మా!

కృ—ఇది ద్రౌపదీమానభంగమునాటి శపథముగాని నేడు కొద్దిగ
నీ కన్యాయముచేయుటకుఁ గల్పించెడికాదు.

దు—ఛీ! వడఱుబోతులారా! ద్రౌపదీమానభంగమేమిటి? మానవతికి
గదా! మానభంగము. మానహీనులైన పుత్రరాధ్యులఁ బన్ని
యైనబంధకి దానికేమి మేము హానియొనరించితిమి? నన్నే మని
యెగతాళించెననదో మీరెఱుంగరా! నీచాతిసీచులారా! మీరు
వీరలోకమున గౌరవ మెక్కడిదిరా? ఓకృష్ణా! నీవే యాకయ్య
మునకును మావినాశమునకును కారణభూతుడవు. నీవలననే
మా భరతవంశము కూఁకటివ్రేళ్లతోఁ బెకలించబడినది.

కృష్ణ—నీవు నన్ను రాయబారమునాఁడుచేసిన వరాభిషేకము చుట్టిపోయి
నావా? దాని ఫలితమే యిది.

దు—అదికాదు. ఇంకను కలదు. నేవది వెల్లడింపను.

కృ—అంత్యకాలమున దాచెదవెందుక?

దు—నీవు మాతో చుట్టరికము చేయవచ్చితివి. మీరూద్రపులతో

వియ్యమందుటకు మా కిష్టములేకపోయినది. అనార్యులైన యీ పాండవులకు మిషిల్లల నియ్యవలసి వచ్చినది నీచెల్లలు సుభద్ర. (మూర్ఛిల్లును.)

కృ—చెప్ప చెప్ప.

దు—(లేచి) ఓరీకృష్ణా! పాండవులకు విహన్తము పెట్టితిమని, లక్కయింట కాల్చినామని, పోవతిని హింసించితిమని యేమేమో వృథాపట్టి లల్లుచున్నావో, మీరుచేసిన ఘోరము లేల చెప్పుకొనరు? వ్రేలుమడిచిన నొక్కటైన ధర్మమున్నదా! పాపీ! నీకలము ననేకదా? నేడిధర్మక్షేత్రముగు మిరుక్షేత్రము కారవపవిత్రరక్తముచే నిండి భయూపహస్తు తోచుచున్నది.

సీ. గణభీరుడైన పార్థుల దున్వీ మమ్ము వం

చింపగా దురము సాగించినావు

చలమునేయను పార్థ సారథిగావస్తా

నని చక్రమునుబట్టి తునిచినావు

ధర్మజుచే బొంతు తప్పులేదని చెప్పి

ద్రోణులము కూలద్రోసినావు

కర్ణుని విగ్రహుగా గావించి విజయుని

చే నధర్మముగ నిర్జించినావు

తే. గీ. పట్టపగటిని చీకటి వర్షజేసి

సైంధవుని పార్థునెపమునఁ జంపినావు

నీవు మోసాలకెల్ల పుట్టిల్లువగుచు

భరతవంశంబు కూల్చితే లెఱుగు కృష్ణ.

హా! బాధ నహింపలేను. (అని మూర్ఛిల్లును.)

కృష్ణ—ధర్మరాజా! వాని కిన్నినీళ్లు దెచ్చి పోయుము.

దు—ఛీ! పాపాత్ముడా! కులకోపి! ధర్మజా! వ్యభిచారములు
అనాచారములుచేయు నీచేతులతోనా నీవు నాకు నీళ్లుపోయుదు
వు? ఛీ! ఛీ! నాయెదుటను తొలగిపొమ్ము. నీమోము మృషలు
పలుకుటచే మనినమై మసిప్రాశిల్లున్నది.

భీము—నేను నీళ్లుపోయుదునా?

దు—ఛీ పాపీ! పొమ్ము.

కృష్ణ—దుర్యోధనా! నీకిక్కేమైన ఆశయున్నదా?

దు—కృష్ణ! నిన్ను ఈపాండివులను రూపురూపముండ నాయీప్రాణము
పోదు.

కృ—ఏటికీదురహంకారము. గడియలో నుత్తరలోకప్రయాణమున కా
యత్తుడై వైన నీవు సింహవ్రతిమానులయిన శత్రువుల నెల్లదు
క్కొనఁగలవు?

తే. గి. మృత్యు విట కీడ్చి తెచ్చె నిన్నింక నిల్లు

పిల్లలను జూడనియ్యఁగా విడువదు దులఁ

దగిలి కోలకు గుఱియైన ఖగము తిరిగి

గూటి కెగసిపోనేర్చునే కూలఁబడక.

దుర్యో—ఛీ! దురాత్ముడా! నాయెదుటనుండి లేచిపొమ్ము. నీవు హ
పముచేరనేగాక హృదయముచేతఁగూడి నల్లనివాఁడవు. (అని
మూర్ఛిల్లును.) నే నపాండవము చేయకమానను.

కృష్ణ—ఆహా! ఏడు అవసానమున కలవరించుచున్నను అపాండవమునే
యట మానననుచున్నాడు. ఆహా! యేమి వీనిపంకము! ఏమి
వట్టుదల! ఎంత దురంతము. (అని నిష్క్రమించెదరు.)

మ హా భా ర త కౌ ర వ ర ం గ ము

సప్తమాంశము.

రంగము:—పదము.

(అశ్వత్థామయు, కృపాచార్యులును బ్రవేశించియుందురు.)

అశ్వ—మామా! పుత్రవశ్యులడైన నాతండ్రిమరణంబునకే కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చుచున్న నాకెట్టి దుస్సహమైనవార్త వినిపించి తిని. హా! పాండవహతు లెంతలెంతలుచేసినారు. తుదకు కుర సంశయఃసారావరమున నొక్కచుక్కైన లేకుండ హుమ్మని జ్ఞాతి చేసినారు. హా! హాలోస్మి. హాలోస్మి. నాయేలిక, నా ప్రాణమిత్రుడు, నాకిరోరత్నము, నాసుయోధనుడు కూడ మిగులలేదా?

కృపా—ఓసఠాపిరిఱో నున్నాడు.

అశ్వ.—ఏమనుచున్నాడు.

కృపా—అపాండవము చేయవారు లేరా! అని పలమించుచున్నాడు.

అశ్వ—అనఁగా.

కృపా—అపాండవమైనది అనునుడి చెవిబడుదాఁక ప్రాణము పోదనుచున్నాడు.

అశ్వ—హా! దుర్భరము, దుర్భరము. ఎంతవాని కెంతవచ్చినది. ఓరీ కర్ణా! నీవానాడు నాతండ్రిని కవటమునద్రుంచి తలదన్నిన దృశదాతృజుని కడతేర్చ నే నేగుసమయమున నీవడ్డురాకున్న నేఁ డీదుఃఖకథనము పాండవులదై యుండునుగదా! హతవిధీ! యింత చేటు మూడునని నేను కల్గనైనఁ దలఁపలేదునుమా మామా ?

కృపా—

చ. కరుకుల మంతరించినది కూకటివేళ్లునులేవు ఘోరదు
 ర్భరమును నావిపాదముకఁ బొయుటయెట్లు లపాండవంబు నే
 కరణిని సేయవచ్చును వికావికలై కరుసేనలీలై నె
 త్తురువరదన్ రణాంగణము తోరణగట్టై శిరంబు లొయ్యనన్.

అశ్వ—మామా! నీకాభయము వలదు.

ఉ. పాండవవంశకాసనము భగ్గునమండి నశించిపోవ నా
 గాండివిముఖ్యసోదరులు గర్వము నీరయిపోవ నీమహా
 భండనపీఠసూరనిజవాహిని వాహినియై కృశింప నా
 చండకరాసిచే జెనకీ శాస్తియొచ్చు కృశింపు లందరక.

కృపా—నాయనా! పోలుమానిసులమని విట్టవీరిన కర్ణాదులచేతఁగూడ
 కాని యీకార్యము మరమెట్లు సాధింపఁగలుగుదుము.

అశ్వ—మామా అట్లనడవేయి?

కృపా—మెదిలిలమైన మనకీ మహాహవప్రమదవధావ్యాపార మసాధ్య
 మని.

అశ్వ—నీవ ట్లడవలదు. నీకాసంశయమున్న నిదే.

మ. అల బ్రాహ్మ్యంబు పరిత్యజించితిని యాయజ్ఞోపవీతంబు ము
 క్కులుగావించితి కర్మముల్ విడిచితిన్ ఖడ్గంబుచేఁబూని యా
 విలయాగ్నింబలె పాండవాధముల సుర్విన్ బేరులేకుండ వే
 దులతోఁ దత్తులభూజమున్ బెరికి గూర్తున్ తేని కామోదమున్.

కృపా—నీకు దేవతలు తోడగుదురు గాక.

అశ్వ—అది సరే. నీతోడుగూడ మిగుల అవస్యకము.

కృపా—ఏల?

అశ్వ—నిద్రాముద్రితులైన యీపాండవహతకులను తత్సంతతిని సేనా

నమూనామును ఒక్కొక్కనిని నీవు బంధించుము. నేను చంద్ర హాసమునెత్తి మొత్తి బలిగొనెదను.

కృపా—ఇది యక్కమముగాదా?

అశ్వ—కెండనమార్గము లేదు. అక్కమముని మనము శంకింపఁ బని లేదు. ఈపాండవహానికు లిట్టి వెన్నియో చేసినారు.

చ శనున సుతుండు నాదనఁ జంపఁగ నొంకెను భీష్ముగూల్పె మోసమునఁ రిథంబునెత్తుకొను నందడి పార్థుండు కర్ణుఁ గూల్పెఁ జక్రము రనికర్ణుపెట్టి తిమిరంబున స్సంభవునొంచె శౌరి యక్రమ మిదిగాడె సుప్తులను రాల్పుట యక్రమమయ్య మాతుల! ఇంకిను పెక్కలు గలవు

కృపా—నిజము నిజము.

అశ్వ—అదిగాక మామా! కన్నీరుగానోడ్చుచు మఱియొక సంగతి చెప్పు చుంటి వినుము.

మ. కురువంశార్థవ మొక్కచుక్కయిని లేకుండన్ హరించెన్ సుధాకరదివ్యాన్వయమిచ్చిచ్చి గులు భూగర్భంబులో దాఁగఁగాఁ బరదేశస్థులు పాండుభూసుతు లిలన్ బాలింతురే చెల్లకే భరతిక్షోణిని దాస్యశృంఖలములన్ బంధించి వీడించుచున్.

మామా! ఏమనియెదవు? ఆర్యభరతిమహామహులగు పురుషవతంసుల నా తరించఁజేసి పరదేశపితృచక్రభ్రష్టుమునఁ గప్పములు చెల్లించుచు అడుగులకు మడుగులొత్తు బానిసనై తుచ్ఛజనము భూభారార్థ మెన్నార్లు చేయ నమకట్టెదవు? నీయొడలిలో మాతృదేశప్రేమామృతి మొక్క-లేశమైన లేదా! నీవు భారతి వీరశిఖామణుల కోవలో గీర్తిగీతిముల కాన్పడమైన రసవ్యరూపమున మూర్తిభవించిన వ్యక్తులలో నొక్కడవుగానుండి నోచు

కొనలేదా? లేదు. నీవు మహనీయగుణగరిష్ఠుడనైన మేరుభూఫ
రమువంటి సుస్థిరమైన దేశాభిమానని. నీ రక్తనాళములయందు
ఖలప్రేరితమైన దోషమూ, తినిపూరికాని పలులంబును జిమ్మి
వికావికలు చేయఁజాలు శేషస్సంస్కృతమైన దివ్యజ్యోతి లేదా?
కలదు. లేమ్మ. నా నెంట రమ్మ. దురాత్ములైన పాండవహరి
కులఁ దుడముట్టింప నమకట్టిన నావజ్రసింకల్పమునకు నీవు శోఛై
నిలువుము. సర్వము నేనే చిరవృత్తించెదను.

శే. గీ. రుద్రుఁడును సుర్గ కడు మహాకాద్రమణిని
తలలు హారాలుగా మెడఁ దాల్చినట్లు
కటికిరక్తంబు జొటజొట కారునట్లు
పాంచుపాతకల తలలింకిఁ జెందువాడ.

మామా! కృతవర్మను బిలుచుకొనిరిమ్మా. పొమ్మ. నాతొగ్గి
ద్రోణాచారితలఁ గోసిన ఓరోరి ధృష్టద్యుమ్నుడా! నీ నెందు
న్నాడవు.

కృ—అందరు చిక్కెదరు

(అని నిష్క్రమింతురు.)

(దైవపాయనహృదనమీపమున శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశించి)

కృ—హా! ఘోరము. ఘోరము. గురువుత్రా! యెంతవనిఁజేసితివి! దు
ర్యోధనప్రతిజ్ఞ నిర్వర్తించుటకై యెంత పాపమునకువడిగట్టితివి.
నిద్రాముద్రితులై పడియున్న పాండవ బంధుచమూనమూహం
బులనేగాక గర్భస్థబాలలగుడ దునుమాడివేసితివి. ఆహా!
యెంతవారుగా మెంతవారుగాము.

సీ. కాలాహికై వడి ఖరకరాసిని పసి

కూసల గొంతుకల్ కోసినాడు

కార్చిచ్చువలెనచ్చి కలపై న్యవాహిని
 చెచ్చెర సమయింపఁ జేసినాడు
 యదుదాతఁబోలె యభ్యంతరావాసముల్
 దొంగచాటుననచ్చి దూఱినాడు
 ప్రళయానీలమునీతి బాంధవని సుమముల్
 చేరులేకను రాల్చి వేసినాడు
 తే. గీ. పాండువంశాంశురంబులఁ బట్టిపట్టి
 మారకగ్రహస్త్వంబుల మాడ్చినాడు
 లేశమును దయలేకయే కోశమందు
 ద్రోణతనయుండు పాండవ ద్రోహియగుచు.

అహ! ఆతఁ డివంశకే వచ్చుచున్నాడు.

అశ్వ—తే. గీ. దుద్రుఁడును దుర్గ కడు మహాద్రావమతిని
 తలలు హారాలుగా మెడఁ దాల్చినట్లు
 కటికరక్తంబు జొటజొట కారునట్లు
 పాండుహతకుల తలలెల్ల చెండినాడ.

అశ్వత్థామ (ప్రవేశించి) ఏడి నాతేడు. దుర్యోధనా! నీప్రతిజ్ఞ చెల్లినది.

ఉ. పాండవవంశిని సరికి నైచితి తచ్చతురంగవాహినిన్
 జెండితి స్త్రీంగిర్యములఁ జిన్ని నిసుంగుల మాడ్చివేసితిన్
 దండధరుండనై రిపుల దర్శమణించితి నీప్రతిజ్ఞ పో
 కుండఁగఁ దీర్చినాడ కురుకుంజర శాంతివహింపు మన్నిటన్.

(అని దుర్యోధనునినోటిలో నీళ్లు వదలుచున్నాడు.)

దుర్యోధ—గురుపుత్రా! ధన్యుడనై పాణములు వదలుచున్నాడను.

నీకు శుభమగునుగాక. (అని ప్రాణము వదలును.)

కృష్ణ—అహ! కథ యెదురుతిరిగినది. పాండవవంశకమే మిగిలినది.

తక్కుంగల నెల్లవారును ద్రోణిశస్త్రాస్త్రములకు గురియైపోయి
నారు. ఓరీ ద్రోణీ! నిలునిలు. అపాండవము కాలేదు. ఇదే
అర్జునుడు వచ్చుచున్నాడు.

అశ్వ—ఎవడురా? పాండవు లందరిని లేవని ముక్కడ నుండి రాలుచు
నిలుగెత్తి యుటచుచు వచ్చుచున్నాడు.

(తెరలో అర్జునుడు వచ్చుచున్నాడు)

అశ్వ—రానిమ్మ. వాడుగూడ నాకంటె కరవాలమ్మునకు గురికాగలుగుడు.
(తెరలో పాండవపంచకముండగా అపాండవ మెట్టెనది.)

అశ్వ—అయినది. పాండుపంచక మున్నను చచ్చినవారి నుకొననాసినదే.
తే. గీ. సుఖమరణంబు కరులకు సుభవించె

గాన దుఃఖభాజను లింక లేనలేరు

పుత్రమిత్రకళత్రముల్ పోయిరైన

బ్రతికియున్నారు ఏడ్వగా పాండుసుతులు.

అకాశవాణి—ఇదే అపాండవము.

కృష్ణ—ఏమేమి? కృష్ణుడున్నాడని యెఱుంగవా!

అశ్వ—ఈకృష్ణునికంటె బడకుండ పోవుటయే లెస్స.

(అని నిమ్మగిరించును.)

అర్జు—(ప్రవేశించి) ఓరీ పాణుభోతా! అశ్వత్థామ నిలునిలు. ఇదే నీవీచ
తుణించ నర్జునుడు వచ్చుచున్నాడు. ఆహా! ద్రోణాత్మజా!
కుమరీ! ఎంతపాంతకుఁ బాల్పడితిని?

మ. జపసంధ్యాధ్యయనాదిశౌచముల హింసాపద్ధతిఁ బ్రాహ్మణుల్
తపముల్ నేయుచు నుండుగొని యిటులీనా గ్భాగ్యునిఁ బోలెడు
మృపటోపాయమునన్ నిశీధినిలు మాకంతంబులన్ గోయునే
స్వపచుండితడు పాణుడే యితని నాశస్త్రాన ఖండించెదన్.

అశ్వ—వీనిపై బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగించెదగాక.

కృష్ణ—అర్జునా! అశ్వత్థామ బ్రహ్మాస్త్రము ప్రయోగించినాడు.
చూచితివా?

అర్జు—బావా! యింకేమిక్రొత్తము

కృష్ణ—ఇది అమోఘము. నీయుత్తోలగుము. నేను వైష్ణవాస్త్రము
వేసి మఱియొకడను. (అనివేయును.) ఈసారి అశ్వత్థామను పట్టు
కొనుము.

అశ్వ—(పాటిపోవును.)

అర్జు—అదే పాటిపోవుచున్నాడు.

కృష్ణ—సర్వకొనియెడము రమ్మ. (అని నిష్క్రమించుదురు.)
తెరవదును.

భరతవాక్యము.

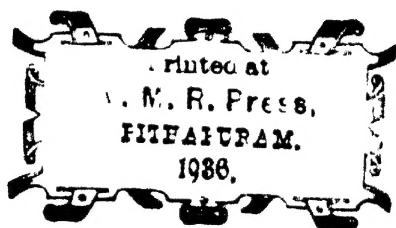
గద్య

ఇది ఉమర్ అలీషాకవి విరచిత మహాభారత కౌరవరంగము

సర్వము నప్తమాంకము

సంపూర్ణము.

15313

